CUMARTESİ YALNIZLIĞI

Selim İleri



DK DOĞAN KİTAP

Cumartesi Yalnızlığı

Güz Notları

DOĞAN KİTAPÇILIK TARAFINDAN YAYIMLANAN SELİM İLERİ KİTAPLARI

Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak
Türk Romanından Altın Sayfalar
Dostlukların Son Günü
Yaşarken ve Ölürken
Oburcuğun Edebiyat Kitabı
Bir Denizin Eteklerinde
Kırık Deniz Kabukları
Anılar; ıssız ve yağmurlu
Evimizin Tek Istakozu
Uzak, Hep Uzak
Hayal ve Istırap
Annem İçin
Yıldızlar Altında İstanbul
Rüyamdaki Sofralar

CUMARTESİ YALNIZLIĞI
Güz Notları

Yazan: Selim İleri

Yayın hakları: © Doğan Kitapçılık AŞ
1. baskı / Adam Yayınları, 1968
Genişletilmiş 4. baskı / ekim 2003 / ISBN 975-293-126-X
Bu kitabın 4. baskısı 2 000 adet yapılmıştır.

Kitaba katkılarından dolayı Doğan Şirketler Grubu Holding AŞ'ye teşekkür ederiz.

Kapaktaki resim: Selim İleri
Arka kapaktaki fotoğraf: Can Ünal
Kapak ve kitap tasarımı: DPN Design
Baskı: Şefik Matbaası / Basın Ekspres Yolu Köyaltı Mevkii
Güneşli Matbaacılar Sitesi No: 40 Güneşli - İSTANBUL

Doğan Kitapçılık AŞ Hürriyet Medya Towers, 34544 Güneşli - İSTANBUL
Tel. (212) 677 06 20 - 677 07 39 Faks (212) 677 07 49
www.dogankitap.com
www.dk.com.tr

Cumartesi Yalnızlığı

Güz Notları

Selim İleri

DK DOĞAN KİTAP

Babam için

1

Cumartesi Yalnızlığı

Hüzün Kahvesi

Sonra büyür daha da
Korkunç yalnızlığımız.

Behçet Necatigil

Oradan geçtikçe Sait Faik'i düşünürdü, çipil çipil mavi gözler ansırdı. Üzülürdü biraz da, gelip burada oturmadı diye. Hemen top alanının yanındaydı kahve, çatıya sığınmış bir çardak vardı önünde, çardak boyu sarmaşıklar. Hele güzün büsbütün güzel olurdu ortalık, kızıl yapraklar kaplardı her yanı. Mermer masalara birer kan lekesi gibi düşerlerdi. O zaman dayanamaz; elinde gülünç çantası, soluk lacivert yağmurluğuna bürünmüş, korkak bakışları kara camlı gözlükleri gerisine saklanmış, boynu bükük girerdi içeriye. Çardağın altına, eşiğe dizilmiş sandalyelerden birine çökerdi, birisi tanıyacak, yanacına gelip söyleşecek diye ödü kopardı. Deli deli çarpardı yüreği. Çok zaman da arayanı, soranı çıkmazdı. Saatlerce oturur, sarmaşığı düşünür, hiç sıkılmadan pişpirik oynayanları, tavla zarı atanları gözlerdi. Hava kararınca, sokak lambaları yanıp dörtbir yanı boğucu bir erinçsizlik kaplayınca artık gürültüleri dinlemez, konuşmalara aldırmaz, yağmurluğunun yakasını ivedi kaldırıp evine dönerdi.

Evdeydiniz. Akşamları sinirli, yorgun argın dönerdiniz. Ekmek paranızı çıkarınca tüm sorumluluğunuz sona erdi sanırdınız. Esriktiniz gene, Beyoğlu'nda, Çiçek Pasajı'nda bir iki kadeh atıştırıp da gelmiştiniz. Karınız da size benzerdi, sizi düşünürdü gece gündüz, bizden gizlediği baklavaları, pek sevdiğiniz pufböreklerini sizin için dizerdi sofraya. Bir ben yabancıydım aranızda, kardeşim de uyardı aile tablosuna. Gözlükleriyle alay ederlerdi en çok. Kocaman, büyülteç gibi. Onların gerisinde bile güç görürdü. Sonra onlar gibi konuşamaz, onlar gibi gülüp söyleyemez, hep öyle durgun, çok kez taş gibi. Üstelik ev de küçüktü, küçücüktü; odası de-

ğil, bir dolabı bile yoktu. Akşamları tek pantolonunu özenle katlar, ütüsü bozulmasın diye yatağının altına sererdi. Herkes uyuyunca, gizli gizli ağlardı da. Geceler bitmek bilmezdi burada. Burada insanlar ezinçten başka bir şey duymazlardı. Sen varken daha mutluydum, daha güleçti yüzüm. Onların alayları umurumda değildi, hiçti her şey benim için. Sen sevecendin, bir yakındın.

Kahvenin bitişiğinde işkembeci vardı. Her vakit önünden geçerken durur, adlığı okurdu:

NEFİS İŞKEMBE
VE
PAÇA SALONU
ÜÇÜNCÜ SINIF

Hiç işkembe yememiştim, kokusundan tiksinirdim. Ama bir gün seninle gideceğimizi o çok korktuğum çılgın kalabalığa karışıp işkembe içeceğimizi, o tırtık tırtık et parçalarını –seninle olduğu için– beğeniyle geveleyeceğimizi umut ederdim. Belki yağmur yağardı o gün. Islanırdık iyice, başımızdan sular akarak dalardık aşevine, o ekmekleri büyük bölüp az konuşan işçi kasketli erkeklerden de, o çoğu çarşaflı ve hastalıklı sıska kadınlardan da ürkmezdim. Sen yakınımda, güvenilir bir bekçi gibi. Hem her şeyi yenerdim. Her şeyi ardımda bırakırdım. Babası anlayışsız, acımasız gülmüştü; "Geceleri de koynuna gir oldu olacak" demişti. İşten çıkınca sana koşardım, bir çırpıda, sanki bir adımda inerdim yokuşu. Kimseler anlayamazdı sevgimi, Sait Faik duyar yazardı. Onu okurdum sana, dinlerdin karşılara bakıp. Derslerin ağırdı, dert yanardın bazan. "Aldırma" derdim, "Okumayıp bankada mı sürüneceksin?" derdim. Her pazartesi sinemaya giderdik, gişeye eğilir "Bir şebeke, bir tam" derdin. Sen konuşurken en yalınç sözler bile şiirleşirdi, inan yüreğimde Sait Faik bile susardı. Ama gelsin, bizi tanısın, oraya, o al yaprakların süslediği çardağın altına otursun ve nice sonra, yalnızlıklar, kimsesizlikler gelip çatınca bizim serüvenimizi yazsın isterdim. Film başlasın bir an önce dilerdim. Oyuncuların adları yazılırken, ilk müzik sesi işitilir-

ken coşkulanırdım. Karanlıkta sana bakmaya doyamazdım, o vakit yeşil gözlerinde çakıl taşları gibi küçümen beneklerin kızgın bir güneşle ısındığını sezerdim. Bilemezsin yücelirdim, dağlarca güçlenirdim.

Geçmişi zorlayınca oturdukları köşkü getirebilirdi ancak gözleri önüne. Şişman, domates burunlu bir adamındı köşk. Bahçeye çıkınca pencerenin ardına geçer süzerdi onu. "Yukarıya gel" demişti bir gün, "tavşanlarım var benim ak ak." "Git" demişti annesi de, "amcanın ak ak tavşanlarını gör." Hep o korkuydu içimi bürüyen, iç sızılarımı iyileştirmeyen. Sinemalarda onun için öyle güçsüz, öyle garip tutardım ellerini. Öbür insanlar bir çirkin gülerlerdi ellerine sarılmış ölgün ellerime bakıp. Kızarırdı yüzüm, korkuyla çekerdim. Sen de güleceksin sanırdım. Kızacaksın belki. Ellerim ellerinde böyle iyiydi, hoştu, güzeldi. Anlatamazdım. Şişman adam düşman olmuştu üstelik, çiçekleri koparıyor diye tutturmuştu, gelip gelip dövdürmüştü onu babasına. Birbiri ardına yemişti esrik tokatları, kimi geceler kayışını çözüp vurmuştu babası. Annesi odadan çıkar, dirlik düzenlik bozulacak diye karışmazdı hiçbir şeye. Gülerdi evin sahibi, gitgide artardı kahkahalarının sesi. Bir büyürdü gözbebekleri. Vişne mevsimi de "Ağaçtaki vişneleri çaldı oğlun" demişti. Oysa bir gün önce kendisinin topladığını anası da, babası da biliyorlardı. Komşunun sümüklü oğlu Cemal yılan atmıştı bir gün önüne, bir gün düşmüş kaşını patlatmıştı, sidikli Necmiye ödevini yırtmıştı bir gün okulda. Var olan acıların tümünü; ikiyüzlülükleri, aldatılmaları, terk edilmeleri, yersiz kötücüllükleri hepten yaşamıştı. Ama bana asıl dokunan, beni asıl yıkan...

En azından Martı'yı yazmalıydı Sait Faik. Benim güzel, benim ak martımı. Bankaya giderken yol üzerindeki kilisenin çan kulesindeki puta konardı her sabah. İlk dostum oydu benim. Aynı martıydı, çünkü yanılmaz hep aynı puta konardı. Oradan, o yüksekliklerden seyrederdi kenti. Ben oralara varınca birden havalanır, şöyle bir uçar, sonra gene eski yerine tünerdi. Bir günaydındı bu, hemen beremi çıkarırdım ben de. Gülümsemek de isterdim ama, o oralardan göremez nasıl olsa diye vazgeçerdim. Sonra sen

gidince o da yitti. Günlerce dönecek diye bekledim. Bir akşam mutsuzluğuma, özlemime karşı koyamayıp indim deniz kıyısına.

Hırçın dalgalar vuruyordu kayalara. Bir iki kişi balık tutmaya çalışıyorlardı. Bir Kadıköy vapuru bata çıka yol alıyordu. Oturmuş, martılara bakmıştı. Sayısız martı uçmuştu çevresinde, göğe doğru. Sen yoktun. Seni kilisede aradım. Papaza sordum, bir kadın mum dikiyordu, kıyıda al balıklar avladığını düşledim birden. Umutla geldim buralara. Oh benim martım, benim güzel martım, ak martım! Ah benim martım, benim güzel martım, ak martım! Deniz kötüydü, kocaman bir şeytanminaresi buldum. Kulağıma dayadım, senin ve martının söyleştiğinizi işittim bir ara, bir ara limanların gürültüsü geldi kulağıma. Martı'yı bulacağımı umut ettim yeniden. Geç kalmıştım belki de.

Rıhtımda bir çocuk vardı, saçları saçak saçaktı, ayakları çıplaktı. Kapkara, yara bere içinde. Sonsuz sokaklardan kaçıp da gelmiş denize, martılara, kayalara, balıkçılara, gümüşsel balıklara, evlere, dalgalara... Saçak saçak saçları vardı, yalnızlığı; altın ışıkları güneşin, kanayan denizin hışırtısı. Babamı gördüm uzaktan, gazinodan çıkıyordu arkadaşlarıyla. Eğlenceli bir gecenin mutluluğuyla doluydu. Martı'dan da, senden de, hatta evin sahibinden de habersiz karısına dönüyordu. Gün boyu didinip kazandıklarımı yiyordu işte. Yüzü gecenin karanlığına karşın açık seçik belli oluyordu. Kızıl kızıldı derisi. Kösnüyle ışıldıyordu gözleri. Küçükken karşımda soyunurlardı utanmasızca, "anlamaz o" derdi babam. Memelerini tutardı annemin, sıkı sıkı tutardı, saçlarını çekiştirirdi. Omzunu ısırırdı annem babamın. Yattığım köşede büzülmüş, iğreti uykularda, tiksinçle gözlerdim ikisini. Güneş ışıyıncaya dek seviştikleri olurdu. "Böyle kocayı az bulursun sen" derdi babam sık sık. Bir gün ev sahibimiz tavşanlarını göstermek için yukarıya çağırmıştı. Sayısız tavşanı var sanıyordum. Birer ikişer çıkmıştım merdivenleri. Dalgın, ağırbaşlı, yorgun bir çocuktum. Seni tanımazdım ama, severdim seni. "Gel" demişti, "çikolata da vereceğim sana." İçerde yaldızı dökülmüş eski zaman döşemeleri itiş kakış sağa sola dizilmişti. Örümcek ağları bir örtü çekmişlerdi tavana. Kocaman, koskocaman odanın bir ucunda

cilası ağarmış bir kafeste iki tavşan duruyordu. Birinin bir bacağı kesikti, öbürü de uyuzdu, tüyleri dökülmüştü. Saçlarımı okşamıştı evin sahibi, eli sırtıma inmişti, pantolonumun askılarını... Askılarını, gri pantolonumun askılarını çözmüştü.

Kahveden akşam vakti çıkardı. Hep o ak Martı'yı düşünürdü. O saatlerde ortalığı değişmez bir soğan kokusu kaplardı. Sanki her akşam bu yoksul mahallede kadınlar –o aybaşlarında eczaneden çil ilacı almaya meraklı kadınlar– soğan kavururlardı. Önce çocuklar dönerlerdi eve, kir pas içinde. Arkadan erkekler gelirlerdi, memurların çoğu maliyede, defterdarlıkta çalışırlardı ve asık yüzlü olurlardı. Sana söyleyemezdim tabiî, yüzüm varmazdı olanı biteni anlatmaya. Kınayacaksın, küçümseyeceksin diye ürkerdim, tüylerim diken diken olurdu. Koşardım bankadan çıkınca yurda, lokalde oturur konuşurduk. Sait Faik'i okurdu, Sait Faik birden Burgaz'da, bir balıkçı meyhanesinde, köprü üstünde çıkardı karşılarına. Yüzünde bütün insanlara yönelmiş bir iyilik tümcesi boy atar da atardı. Yaşasaydı sana anlatacaktı. Benim iğrenilmeyecek, ama tersine acınacak biri olduğumu tanıtlardı. Hele martımı ve sevgimi bildikten sonra. Belki kahveye de gelirdi. Çardağın altında oturur, işçilerle konuşur, çay içer, kahve falına bakar; öğleye doğru işkembeciye gider, bir baş ısmarlar, bol acılı yerdi.

Düğmeleri çözmüştü, indirmişti ayaklarıma pantolonu. Bir yabansı gülümsüyordu, hızlı hızlı soluyordu. Fırtınalı bir geceydi o gece, sık sık yukarıya çıkmamı istemişti evin sahibi. Kedimi koynuma almıştım geceleyin. Yüreğim deliniyordu. Düşümde yüreğimi yıkıyordum, ovuyordum iyice, kan pıhtıları temizlenmiyordu bir türlü. Ondan kalan izleri çıkaramıyordum. Çok sonra bir eve taşmdık; yukarıya tekrar çıkmadım, evin sahibi taşınırken bir köşeye çekti beni, koynuna gene girersem para vereceğini söyledi. Kedim ölmüştü, evin sahibi havuza atmıştı boğulsun diye. Pantolonunun düğmelerini çözmüştü, "bak elle" demişti, "bak sıcacık..." "Korkma" demişti, anneme demeyeyim diye ant içirmişti. Ak ak tavşanları yoktu, tavşanları bezdendi, birinin tek bacağı kopuktu. Öbürünün karnına basınca hırıltılı sesler çıkıyordu. "Gel tavşanları sev" demişti bana, "bak sıcacık" demişti, "senin

iyiliğin için yapıyorum" demişti.

Sen iyiydin, dosttun. Beni anlarsın sanmıştım. Her pazartesi sinemaya giderlerdi, "İki koltuk, biri şebeke" derdi öbürü. Öbürü genç ve sağlıklıydı. Mahallenin tek apartımanında oturuyorlardı, liseden sonra bir bankada çalışmaya başlamıştı. Umutsuz ve yapayalnız. Apartıman beş katlıydı, yaşlı bir kadınla yaşlı bir köpeği oturuyordu ortada, köpek o geçerken kötü kötü hırlardı, en pahalı sosisler almıştı ona, yiyip bitirince sevmek istemişti köpeği, ısırmıştı hayvan, derisini paralayıncaya değin ısırmıştı. Midesi bozulmuştu da yaşlı kadın merdivende onu yakalayıp avaz avaz bağırmıştı. Şimdi bir silik gölge gibi girip çıkıyordu eve. Yenilmişti köpeğe, boyun eğmişti tüm sevilmemelere, Martı'nın nedensiz gidişinden sonra yıllardır boşa açtığı mektup kutusuna da bakmıyordu. Bir sabah gene kıyıya indim, elimde dev şeytanminaresi, hiç üzülmeden bıraktım sulara. Derin mavi deniz sürükledi koynuna, dalgaların hışırtısını da işitmedim bu kez.

Sana gelirdim, bankadan çıkınca. Beyoğlu'ndan coşkulu bir yürekle geçerdim. Vitrinlere, neon ışıklara, elleri paket dolu terli kadınlara ve aç erkeklere aldırmadan. Yeniden aydınlanırdım, yeniden ışırdım. Geç saatlere dek dolaşırdık sokakları. Soğan kavuran, kötü yağlarda köfte pişiren yoksul işçi karılarını görürdük, evlerinde nöbet bekleyen. Eğri büğrü taşlara ayağım takılırdı, tutardın kolumdan. Kimi geceler özellikle düşerdim, kolumdan sımsıkı tutardın. İnsanlardan uzak yaşamıştı hep, çok uzak yaşamıştı. Aşevlerinden ürkmüştü, sinemalarda bir başına, gerisindeki tütün kokulu soluğu boynunda duyarak, umutsuz mu umutsuz. Dağlarca yalnızlığıyla topluma karışınca yürümesini şaşırır, ellerini koyacak yer bulamazdı. Ama o tütün kokusu lavantayla sarmaş dolaş, sevecen bir insanın üzerinde olsaydı... Sensizken de sinemalara giderdim ben. Yerime otururdum çarçabuk, gereksiz olduğumu sezerdim birden. Çevremdeki kalabalıktan ürkerdim; birden ışıklar sönsün, film başlasın isterdim. Yanıma iki kişi gelir oturur, birinden biri öbürünün kulağına eğilip bir şeyler fısıldardı, titrerdim, "acaba?" derdim, "yanımızdaki var ya..." Sonra ışıklar yanardı, herkes dışarı çıkardı, benim içimde bir acı susuzluk;

o topluluğun arasına girip bir şey içmeyi gözüm yemez, kalakalırdım. Bitmeden film, sonu görmeden fırlardım ayağa, karanlıkta çıkıp giderdim. Işıklar yanarsa herkes ak yüzümü, sensiz ellerimi, ince hareketlerle atkımı dolayışımı, pardösümü giyişimi görüp eğlenirler diye...

Önünden geçerdi her sabah. Taşları kızıl bir kiliseydi, görkemle yükselirdi göğe. Sağlı sollu iki çan kulesine bakardı ezbere. Martı putun tepesinde dinlenirdi. Geceler boyu uçmuşluğun yorgunluğunu çıkarırdı. Cana yakın bir martıydı. Çocuksuydu, dosttu. Sana benzetirdim, sencileyin yürekli. Soğuk kış günlerinde üşüyecek diye ona bayrak kırmızısı kocaman boyunbağı örmüştüm, bir sabah elimde görünce kendisine yapıldığını anladı, süzüldü indi dizim dibine, sarıp sarmaladım hemen.

Oysa Sait Faik seni de, Martı'yı da, çardağın altında ölü yaprakçıklara bakıp onu düşündüğümü de, akşamları esrik kahkahalara katlandığımı da öğrenemedi. O duysaydı, o bilseydi n'olursa olsun yazar anlatırdı sana. Bağışlardın beni. Neden sonra gitmiş söylemişti, güç olmuştu, acı olmuştu. Duraksaya duraksaya, gözünde yaşlar birike birike, yüreği kan ağlayarak anlatmıştı. Bir akşam kahveye girmişlerdi birlikte, gökte boynu al bir martı uçuyordu, onu göstermişti parmağıyla imleyip. "Evin sahibi" demişti ürkek. Evin sahibi şişman, domates burunlu bir adamdı. Tavşanları vardı, içi doldurulmuş bir yığın tavşan ölüsü vardı evinde. Döşemeleri hep eskiydi, yaldızlıydı koltuklar; ayda yılda bir, bir kadın gelir temizlerdi ortalığı. Saçsız, cadı gibi bir kadın gelirdi. Mahallenin çocukları korkarlardı ondan. Sidikli Necmiye bir gün köşede kıstırmıştı beni. Arif'i, Arif'in takımını çağırmış, çocuklar pipilerini çıkarıp kafasına işemişlerdi. Ilık ılık akmıştı sidik başından aşağı. Gözlerini yummuştu sıkı sıkıya, kirpikleri yanmıştı cayır cayır.

Dinlemişti, ağzını açmamıştı hiç. Öğle olmuştu, işkembeciye gidelim istedim, ama sen bir başka baktın yüzüme, bir önemsemeden, duymadan. Her gün önünden geçerdim. "İşim var" deyip ayrıldın, tek başıma girdim aşevine, yenmek için korkuları. Midem bulandı daha ilk yudumda, genzimi yaktı biber. Sonra sen dö-

nüşsüz gitmiştin belki de. Başım döndü, kusmaya başladım, kara yeşil safra öğürünceye dek. Ölümcül bir sayrı gibi. İşçiler, yoksul yüzler bana çevrildiler. Ağlaya ağlaya dışarıya kaçtım. Yol uzundu, iki yanı ağaçlıktı, oradan rıhtıma inilirdi, rıhtımdan yük gemileri kalkardı, öte limanlarda insanlar daha anlayışlı olurlardı. "Gitme" demiştim sana. Aldırmamıştın, çekip gitmiştin. Oysa uzun yolun ortasında durup, saçlarımı okşayıp, cebini karıştırıp, sümüklü mendilini bulup, gözüm sıra akan yaşları silecek birini bekledim ben hep. "Ağlama ama" diyecek birini. O sen olasın istedim.

Güzün önünden geçerken dayanamaz, içeriye girerdi. Buğulu camların gerisinden üşüyerek, soluk lacivert yağmurluğuna iyice sarılarak sokağı seyrederdi. Gençkızlara, alacalı bulacalı eşarplara, ipek bluzlara, naylon çoraplara göz kırpan, el sallayan delikanlılara bakardı özlemle. Yaşlılar dünyanın gidişinden söz ederlerdi, kimileri kendi gibi suskun, hiç konuşmadan gazete okurlardı, oyun oynardı yaşıtları, onlara yabancı bakardı, bir iki tanış yüze isteksiz gülümserdi. Sonra koşardı kıyıya, saçak saçak saçları, elvan elvan gözleri. Yanımda uyusaydın, başını dizime değdirseydin, anlasaydın, bağışlasaydın...

Nicedir korkmadan giriyorum bu kahveye insanlara ve törelere aldırmadan; başım dimdik. Çay içmiyorum artık, bardak bardak hüzün yudumluyorum. Boğazımdan akıp gidiyor hüzün, sancıyor yüreğim.

Sonra düdük çaldı, düdükler çaldı. Son sigara elimi yaktı. Gözlerime baktım aynalarda, milyar tümce yalnızlık okudum, sevecen sıktın elimi, yanaklarımı öptün terk eden insanların o uzak yakınlığıyla. Sonra düdük çaldı, düdükler çaldı, sen gidiyordun, dumanlar sardı çevremi; dumanlardan sıyrılamadım bir türlü, dumanlara yenildim, tren gitti, sen gittin. Düdükler çalmaz oldu, gar ıssızlığa gömüldü. Sigaranın artığı duruyordu yerde, hani paketin çevresindeki o al jelatin, eğilip aldım, sanki sendin, para çantamı açtım, koydum içine.

Yürek Burkuntuları

Bay T.'ye;
acılı serüveninizi yazmakta
yarar buldum. Bağışlayınız beni.

... Bugün kıyma aldım, yedi buçuk liralık. Ya da annem aldı. Havalar da soğudu iyiden iyiye, kıymalı yumurta yetmiyor insana öğle yemeklerinde. Gündüzün eski sabahlığımı indirdim tavan arasından. Tozlanmış hepten. Sabunlu suyla sildim. Yola çıkarken bavulumun gizli bir köşesine yerleştireceğim. Bu tür yolculuklar coşkulandırıyor beni, yüreğim deli deli çarpıyor. Bir hafta sonra odama döneceğim, gene oyuncaklarımı ve kitaplarımı bulacağım yanı başımda. Çiçeklikte bir iki al karanfil beni bekleyecek, bir de pamuk kedim, kartopum benim. Pencereyi açıp ovaya, yeşilliğe, ötelerin gizemli ormanına, tanyerinin kızıl aydınlığına –o büyülü ilk güneşöncesi ışığa– bakacağım.

Ama belki bunların hiçbiri olmaz, hiçbirini yaşayamam. Ölürüm belki. O zaman kara toprağı, karıncaları, gömütlük yılanlarını, akrepleri, sersem sepelek sümüklüböcekleri ve ilkyazın şen örümceklerini daha yakından tanımak fırsatını bulurum. Yağmuru içer kemiklerim doya doya. Süt mermerleri yığarlar üstüme. Adım soyadım, doğum-ölüm tarihim; bütün ülke yas tutar ardımdan. Kocaman bir otomobil alayı tapınağa sıralanır, mavilere bürünür herkes.

7 eylül 1966, cuma

Yola çıktık. Gün boyu tarlaların içinden geçip gidiyoruz. Her yanda başaklar, gelincikler kucak kucağa. Bir yabansı, bir yorgun güneş tepemizde. Gözlüklerimi takıp *Dorian Gray'in Portresi*'ni

okuyorum. Çok uzakta dağlar görünüyor, çamlıklar. Irmakların akışkan sesini işitir gibiyim. Haydarpaşa'dan beri yoldaşlar bir türkü tutturdular, söyleyip duruyorlar. Kimi zaman el çırpıyorum ben de. Beslememizin özenle hazırladığı peynirli sandviçleri atıştırıyorum arada bir, kimseye göstermeden. Şoför sinirli bir adam, artan gürültüden pek hoşlanmadı. Yerli yersiz fren yapıyor, domuzluk olsun diye.

İlgi oturuyor yanımda. Konuşmuyoruz, camdan bakmayı yeğ tutuyorum. Sık sık terk edilmiş parkların önünden geçiyoruz. Dökülmeye başlayan güneş rengi bir yığın yaprak, büyülü havuzlar, sularda ölgün alabalıklar. Umutsuz gençkızlar eski zaman giysileriyle dolaşıyorlar bu parklarda, yüzlerinde trajik maskeler. Boyaları ağarmış kanepelerde ağlamaya hazır delikanlılar var. Saçları uzamış, bakışları dalgın, düşsel. İlgi'ye gösteriyorum onları, aldırmıyor. "Geceleyin horlarım ben" diyor övünürcesine.

Nicedir insanlardan ayrıydım. Düşünüyorum da... Haftalarca evden dışarı çıkmazdım. Okula giderdim ya, öğrencilerden ayrı okurdum; tarım dersleri olsun isterdim. Güzel olurdu limonlukta uğraşmak, didinmek. Kaktüsleri, tavşankulaklarını sulamak, kış ortasında mor menekşe yetiştirmek güzel olurdu. Tarım saatlerinde beden eğitimi yapardık, kıçımızı kararmış taşlara dayayıp. Üzülürdüm bayağı. İlgi sevinirdi, dikkat ederdim, ben üzüldükçe o sevinirdi. Akşamları yemekte bardağıma sülük koyardı, korkacağımı sanırdı budala. Uzun boyluydu üstelik, birilerini aldatmaya gelmiş bir yalvaç gibiydi. Öyle esmer, öyle inandırıcı. Kargaları sapanla nasıl yaraladığını, kanatlarından iğreti bir çarmıha gerip nasıl sattığını ben bilirdim. O parayla geneleve gittiğini söylerdi herkese. Dostu varmış orada. Öbür öğrenciler de giderlerdi geneleve, pörsümüş memeli orospularla yatmaya. İşlikte resim yapardım o vakit. Kişilerim hep hüzünlü, hep solgun, göklerim koyu karanlıklarda. Okulda kitara çalardı İlgi. Taş yapının en görünmez girintilerine saklanır dinlerdim. Alkışlarlardı onu, çalmasını bitirince tekrarlatırlardı yalvara yakara. Benim resimlerimi küçümserlerdi; dudak bükerlerdi acılı çizgilerime, boynu bükük kişilerime. İşte şu başaklar bile, şu olgun, şu dokunaklı başaklar bile ya-

kınıma gelmiyorlar. İşte şu sonsuz tarlaların Akdeniz sıcaklığı başaklar ve şu kanarcasına umut dolu gelincikler ve onların ince mi ince dilek yeşili sapları bile İlgi için esintide salınıyorlar. Yalvaçlığını kabullenircesine eğiliyorlar. Koparıp atmak gerek hepsini.

8 eylül 1966

Sonunda yatacak bir döşek bulduk. Bir kervansaraya indik geceyarısı. Otobüs kir pas içinde kalmış. Oturmaktan bacaklarım uyuşmuş, kimseye belli etmeden koştum biraz. Hamlığımla gene alay edecekler diye ödüm koptu. Sezmediler ama. Yıkık surlarla çevrili ölü kentin şarabını içtiğimden beri, küçük cam kubbelerle örtülü çarşısını gezip dizi dizi iplikler, baharatlar, kokular aldığımdan beri esrik bir huzurla başım dönüyor hafiften. Yukarda çarşafsız, orası burası yırtık, eğri büğrü bir şilte odanın ortasına atılmış, bomboş bir han odası. Kasabanın ışıksızlığı, gaz lambalarının gölgeli, o uzayan kısalan dalgalı loşluğu ayrıca insanın sinirini bozuyor. Çarşıdaki adama söz verdim. –Alışılmış insanlara benzemiyordu o. Göbeğini sallaya sallaya geziniyordu ve denizle çevrili bölgelerin tunçluğu göze çarpıyordu derisinde. Oysa burası sulardan uzak, çorak ve kurak bir yer; yaşayanların yüzlerinde bir sarı susuzluk.– Yarına bitireceğiz bütün bu işlemeleri, bir gece boyu çalışmamız gerek. "Karım çok üzülür sonra" dedi adam, altınları tek tek saydı elime. Karısının bakışlarında yepyeni bir duygu, tanımadığım.

İlgi kötücül gülüyor, mutlu yapacaklarından. Roma hukuku ezberlerken de bu denli gülermiş. Bir genç kadın gibi; evine, çini sobasına, Aksaray'da vefalı bozacısına bağlı bir Perihan Hanım gibi gergefi alıyorum elime. Alacalı bulacalı ipliklerden kullanacaklarımı seçiyorum. İlgi'nin gövdesine seriyorum en güzellerini, en ipeksileri gizli köşelere seriyorum. Bir uçağın gürültüsü sarıyor odayı. Korkuyla sarılıyorum ipliklere. Güvenç iplikleri bunlar. Gergefimle, bu çıkık mavi damarlı ellerimle, bu bombaların ölümcül etkisini tatmış kolu kanadı kırık, yarı cansız varlığımla

nasıl gülünç, nasıl gereksiz oluyorum. Bir makas biliyorum, demir ya da çelik; insanların umutsuz yaşamlarına göz dikmiş.

Mısır Savaşı, 7 teşrinisani 1307,
Tutmosis'in anıtsal evi

Ey karaböcekler, ey ülkesel düzenimize yön veren kutsal yaratıklar. Siz ey tırtıllar ve siz tarama uçakları; dün gecenin sorumluluğunu paylaşmamaya ant içmiş bütün evren ey! Kassandra'nın falına inanmak zorundayız. Bilin bunu böyle.

Güneşin tutulacağını önceden öğrendim yönetimimdeki gözlemevi yetkililerinden. Tahin pekmez, kanayan dölyatağı ve çocuk pipisiyle karıştırılmış çalılıkları doldurdum torbama, indim yokuşlardan, geçtim yatılı okul koridorlarından, yağmura ve ıslak tüylü sucuksu kedilere yüz vermedim valla billa. Tabanımı yarıp yürüdüm firavunumuz ölümsüz, tanrısal angut Ramses'in açık saçık resimlerle bezenmiş, anlı şanlı, benzersiz ayakyolundan. Kimse görmedi beni. Güneş tutulurken büyüyü od'a attım avuç avuç, yanıp kül olanla ovaladım onulmaz, kapanmaz yaralar beşiği yalınlığımı. Askerlerin karşısına eskisi gibi, eskilerdeki gibi açık alınla çıkmaya ant içtim. Mumyaladım suçlu örgenlerimi. Diri diri mumyaladım. Ve bin üç yüz yedi Asur kölesinin başını kurban ettim benim yaşamasız, yelkenlisiz, taçsız, ama soyu sopu bilinir hakanım ulu Tutmosis'e.

Askerler tarih bilgisi yetersizlikleriyle çıkayazdılar. Hepsinin başlarında miğfer, ellerinde ok vardı. Ve gençtiler, çok dinçtiler. Geldiler. Gülümsediler. Öldüler. Savaşta Mısır ordusunun komutanlığı bana verildi. Geçmişimizin derin ve köklü ve silinmez ününü düşünerek uygarlığımıza temelli son vermeyi öngördüm. Bölük yüzbaşılarına bilimsel nitelikte bir söylev verdim. Henüz korkunç kıya işlenmemişti. İki gözüm, canım ciğerim Hamlet yaşıyordu. Yaşlıydı Elektra ve sen İlgi, sen tiyatroya gitmeye hazırlanıyordun. Akşamdı. Göreme'ye uğrayacaktık ertesi gün. Bizans artığı, taşlara oyulmuş kiliseleri görmeye. Yıllar, yüzyıllar geçtikçe genceler dağ bayır keşişlerini tanıyacaktık orada. Biraz hü-

zünlü, kilise pencerelerinde küstümotu yetiştiren, kaygılı, Ceneviz'in kokuşmuş meyhanelerinde miço kardeşlerine günün unutulmuş bir zamanında mektup yazan. Bizans'ın son günlerinde o yüce burunlunun gözdesi olmaya tutkun torunlarına süt sağan. –O keçiler ki meme uçları sıkılmaktan berelenmiş.–

Bir soytarıyla karşılaşmıştım masallardayken ben. Sarışın, boyalı. Ona benziyordum savaşta, onculayın kırgın güzlere ve komünist yapraklara, susan denizlere, yosunların ve göçücü balıkların durgunluğuna. Bir trapezciden önce sahneye çıkardı o tanıdık soytarı, o bildik soytarıya değer vermezdi kimse. O didinirdi bir çizgi güldürmek, güldürebilmek için. Gösterisinin sonunda boynu bükük çekilirdi içeriye. Dokunurdu bu bana. Van Gölü oluşurdu gözyaşlarımla. Altın çağı, ekmek çağı, soy çağı o sararmış soytarıyı gördükçe kucaklayamayacağımı sezerdim. Mısır Savaşı'nı da, İlgi'nin soluğunu da, karmaşıklığı da yaşamamıştım o günler. Baharatçının karısı baştan çıkartıcı bir kıvrılışla han odalarına gelmezdi, keşişlerin yalnızlıkla yıkık gecelerini aydınlatmazdı.

Çılbır pişiriyorum İlgi'ye. Atalarımın geleneksel içkisi kımızı yudumluyorum. Savaş kazanılmış. Karşı tarafın tutsağı olmuşum. Birtakım askerler ölü gövdeleri paralayıp, yürekler söküp madalya diye takıyorlar üniformalarının yakalarına.

9 eylül 1966, Göreme

Çarıklı Kilise'ye gittim erkenden. Bir iki sevişken gördüm boş alanlarda, askerler gülüşen. Annemi özledim. Kızıltoprak'taki evi, orada güzü düşündüm. Çarıklı Kilise'de rahip olmalıydım. Dünya nimetlerinden arınmış, lavanta torbacıklarıyla baş başa. Boynumda sayı sayı, irili ufaklı açkılar. Mutsuzluğun kilitleri için. Ayağımda çarıklar, aşınmayacak hiç. Yakardım da tapınakta. Mozaiklerin oynak ermişlerine ayıbımı gösterdim gizlice. Akşamüzeri oraya bir kez daha gitim, öğretmenlerle birlikte. Ermişin biri gebe kalmış benden, benimkimden... İlgi yaklaşmıyor yanıma nedense. Ant içti olup biteni anlatmamaya. Gezginler de geldi, ya-

bancı insanlar. Birini köşeye çekip soracaktım, "Eşsevileri nasıl karşılarsınız?" diyecektim. İlgi'nin alay edeceğinden, apaçık küçümseyeceğinden ürktüm; yapamadım.

Bütün tanışlar bana bakıyorlar. Soru dolu gözler var çevremde. Saldıracaklar neredeyse bana. Fabrikaya gitmeliyim, fabrikalara. Taşlar, yaldızlı tuğlalar görmeliyim. Diyeceğim İstanbul'a varınca babama, işçilerin arasına salıversin beni. Küçümen, yeşil köpeğimle. Herkes arkamdan gülüşüyor yanılmıyorsam. Onlardan tiksiniyorum. Batı kapılarında öcümü alacak yarıtanrı krallar gerek bana. Ahilleus, geyiksi eşsevgiliniz Patroklos'a ağlayan, bir yedi başlı ejderha gibi düşmana saldıran dost önderim benim, siz nerdesiniz! Büyük kentte yaşamak sinirli yapıyor kişiyi; filmler, tiyatrolar, sergiler, betikler yetmiyor mutluluğuma. Gide gide dağ başlarına, karlı buzlu doruklara ermeliyim. Yanıp sönen kırmızı ışıklara, keçilere pis kokulu. Ve yadırganan bir kentli yalnızlığına. Akademi'nin sınavlarına hazırlanmalıyım en azından. Tabiî İlgi'ye de rastlamam o zaman. Belki pek seyrek caddelerde, taşıtsal kalabalıklarda. Ötekiler dedikodularını varsın kendi başlarına yapsınlar. Sergime de gelmesinler.

10 eylül 1965, Halep

Çok soğuk ortalık. Kırk derece güneşte kürk yakalı yağmurluk giyiyoruz. İnsanoğlunun gizini çözmeye geldik buraya. Sürü başkanımız şoförmüş aynı zamanda. Başka bir yolculukta karşılaşmışız onunla. Mısır koçanı gibi bir herif. İnsan saygı duyamıyor ona. Mısır'a gitmişiz sözde işlettiği otobüsle; zorladım belleğimi, ansıyamadım bir türlü. İlgi adında bir arkadaşım vardı, onu da tanıyor. Elleriyle tanımlayarak anlatıyor, çıldıracağım deli mi ne? Çarıklı Kilise'de İlgi'yle pamuk atmışız. "Siz" diyor, "gergefi dalgın işliyordunuz." Yalan söylüyordum, baharatçı bir adam uyduruyordum günlüğüme, kapkara çarşaflı bir kadın. Gerçekte her şey yalınç bir düzenle oluştu. Han odasının ılık havasında, artık tomurcuk vermeyecek erik çiçeklerinin kuruluğunda, çakıl taşlarında yalınayak ge-

zinerek, denize uzanamadan, yaz gecelerinde dalgaların serinliğini duyamadan, düş görmeden, öylece, olduğu gibi, ölgün, yalnızlıklara uğrayacağımı düşünmeden, İlgi'yi istediğim için.

Yalan yazdım. Karabasanlar düzdüm, satır satır mutsuzluklar. Kınanmaları örtmek dileğiyle. Yaşlı kadınlar bilirdim, güveylerinin kazançlarını olmayacak kerte yükseltirlerdi. Kasımpaşa'nın dar sokaklarında, yamru yumru arka sokaklarında otururlardı, dev apartımanlı semtlerin özlemiyle dolup taşarlardı. Sabahları radyoyu kargalar boklarını yemeden açarlardı. Kedilere ciğer verirlerdi öğleleri. Övünürler de övünürlerdi güveylerinin aylık on para kazançlarıyla. Onlara dönmüştüm. İlgi'den hoşlandığımı gizlemiştim bilgiççe... Onlar gibi yalancı, onlar gibi çirkindim.

Öğleden sonra bozkırda aradığımızı bulduk. Bir yeraltı uygarlığıydı aradığımız. Merdivenlerle inilen, basamakları yosun tutmuştu, yeşil ve kaygan. Köpeğimin tüyleri gibi. Bir de tavşanım vardı, boynunda altın tasması. Kuran okurduk geceleyin. Yoksa annemle babam birer yontu gibi susarlardı, tahtaların gıcırtısı işitilirdi zaman zaman. Vakit vakit kıymalı yumurta yerdik ve annem gurbet şarkıları söylerdi. Çayırlarla karışmış bulunduğumuz bölgede başaklar. Sürü başkanı bir kartalla el sıkışıyor. Atmacalarla tanışıyoruz bir de. Sayısız atmaca, sarmısak yerlermiş her akşam. Bu sıcak insanı bunaltıyor. Paltomu çıkarınca da kıçımın büyüklüğüne yabansı yabansı bakıyorlar. Gebeş bir kadınca, "Hamam tası" diyenler çıkıyor üstelik. Sürü başkanımız "Kürkünüze iyi sarılın" dedi. Çocukken de bir ayrıydım ben. Bebeklerle oynamayı severdim, allı pullu kuklalarla. Zayıflamam, incelmem gerekiyormuş. Kıçım da ufalacakmış. Kutuplara gelince hepsi düzelecek, değişecek. İncelememiz de bilimsel açıdan derin yankılar uyandıracak böylelikle. "Halep'ten Kutuplara" adıyla yolculuk izlenimlerimi yazarım bir gazeteye.

13 teşrinievvel 1307

Nerede olduğumuzu kestiremiyorum. Kasımpaşa'daki yalınayak, başı kabak çocukları, çamurlu sularda kâğıt yelkenli yüzdü-

renleri arar oldum. Annemin yüzü bir türlü belirmiyor gözümde. Gözlerim de ağrıyor. Atina'da fal baktırdım. Bakıcı Kassandra tuzluk armağan etti. İlgi'yle sık sık pamuk atmamızı salık verdi. Biz de geciktirmiyoruz bu önemli işi. Çalışmak mutlu kılıyor beni. Saçım uzadı, ama her gün tıraş oluyorum. İlgi "Böyle iyi, böyle güzel" diyor, şiirler okuyoruz. Matematiksel çözümsüzlüklerle boğuşuyoruz. Göreme'den çubuk aldım, uzun mu uzun, cıgaramı yakıp keyfime bakıyorum.

13 eylül 1966, salı

İstanbul'a döndük. İlk işim yıkanmak oldu eve girince. Banyoyu tıka basa doldurup, soyunup, pipimi sallaya sallaya. Gökyüzünde biri dam aktarıyordu. Buralarda hava kapalı hep. Günlerdir yağmur yağıyor. Güzün bereketli, tomurcuklu yağmurları. Eski zaman giysileriyle solgun kızların ve ağlamaklı delikanlıların yaşadığı parklarda oturuyorum gündüzleri. Umutsuzlar parkının son kanepesinde. Yaşamak bir duyguymuş sanıyorum, tek bir duygu. Yağmur altında, sağanak altında yürüyorum. Sevgi'yle bu sonsuz, ezinçli ve kızıl yürüyüşlerden birinde tanıştım. Akşama yakındı, güneşi batıda kurban etmiştim. Delik deşikti dört bir yanım. Kurşunla, ağır yaralarla yüklüydüm; yüreciğim sızlıyordu. Bulvarlarda reklam ışıkları, serseriler, köfteciler ve kebapçılar, on sekiz matinesinde tiyatrolar yüreciğimi sızlatıyorlardı. Dinmez bir sancıyla boğuşuyordum. Babam kayınbabasıyla ortaklaşa çalışmaya girişmişti, işleri iyi gidiyordu.

Sevgi fizikötesi bir kızdı. Esmer, uzun boylu, kestane kulaklı. Resimlerimle ilgilenir görünmüştü. Islık çalıyordu yağmurda; ıslanmış saçları arapsabunu kokuyordu, tırnakları küt küttü, dağınıktı üstü başı. Babaannesinin pantolonunu giyerdi, Amerika'da okumuştu. Felsefeci olduğunu söylerdi. İğrenirdi Kant'tan. Mutluluğa aldırmazdı o. Yakınlıkla, dostlukla, sevecenlikle sıkardı insanın elini. İlgi'yi bilmezdi tabiî. İlgi'den konuşmazdık biz, onunla ikimiz. Cam apartımanlardan, gangsterlerden, dolardan söyle-

şirdik. İsviçre'ye, bankaya yatıracaktık soyacaklarımızı. Petrol kuyularımız olacaktı ve Rus emperyalizmini köklendirecektik.

Sevgi'yi evine dek izledim bir gün. Savaşlı bir mahallede oturuyordu. Yaşam daha bir çamurluydu orada. Manikürcüydü ablası, burjuva kadınlarının tırnaklarını keser ve tırnak kirlerini temizlerdi berberde. Sevgi iyicildi, boştaydı. Yıllar önce yaşlı bir adamla düşüp kalkmış üç beş ay. Dert yanardı bana. Tasalı tasalı anlatırdı. Cimriymiş de yaşlı erkek, pintinin biri. Gebermiş sonunda. Her şeyi de çoluğuna çocuğuna kalmış. Meyhanede içerken, havucu rakıya batırınca anlatırdı. "Kafakâğıdım yok ayol benim" derdi. Gözlerindeki yaşları siler, yeniden gülerdi.

15 kasım 1965, Çiçek Pasajı

Baudelaire'in yönettiği filme gittik akşamüzeri Sevgi'yle. Baudelaire de bunamış, yaşlı gençkız ruhbilimiyle uğraşa uğraşa. Dondurma aldım arada Sevgi'ye. "Boğazım ağrıyor, yiyemem" diye tutturdu. Kızdım, orasma soktum karanlıkta dondurmayı. Darıldık. Meyhaneye yalnız geldim ben de. Üzüleceğimi sanıyor budala kız, çorabı düşük Fadime, hayvan! Bok yesin! Ağzına yapacağım onun da bir gün. Tanrı'nın tanrısız kullarından biri gitmiş Duygu'ya, Duygu'ya değil Sevgi'ye, İlgi'yi ballandıra ballandıra hikâye etmiş. Soruyor bir de, yok yatmış mıyım onunla, yok Rus salatası yemiş miyiz!

Kimsesizim masada. Bir şişe şarap ve bir tabut bayat palamutla. Küskün insanlarla yan yana. Bir kadın giriyor, etekliği yırtık pırtık, gözünün biri çürümüş, mor ya da kahverengi; çöküyor iskemleye, kirli mermerde elleri alışkın devinimlerle açıyor cin şişesini. Bakışkan bir erkeğe çeviriyor başını, "Ne o?" diyor, "Anlamadın mı, önden ve arkadan işlemiş." Öyle bir kadın giriyor içeriye, yaşlı erkeklerin metresi: Sevgi. "Soğanlar senin resimlerinde güle benzerler" derdi bana. Düşlerimin limonluğunda yetiştireceğim menekşeleri bir o bilirdi. Kremalı pastayı da iyi pişirirdi. Hep yakardı ve domatesli sosla bezerdi. Roman okumasını sevmiyor bu kız, sevseydi *Makber*'i okuturdum. Başarılı romandır.

3 ekim 1965, Venedik

Güvercinlerin arasında koşuyor Sevgi. Fotoğrafını çekiyorum öteden. Saçları oynaşıyor esintide, kırlangıçlarla. Irmaktan türküler duyuluyor. Eminönü'nden geçen otomobillerin kornaları. Ama aynaların en parlağına yansıyor birliğimiz. Gülüyoruz. Özge türlüsü güç, olanaksız. Sevgi'yi seviyorum. Onsuz kendimi düşünemem bile. İlgi'yi unuttum. Lekesini de sildim böbreğimden. Yenicami'nin yamacından kıvrılıp Sirkeci'ye yöneliyoruz. Sessiz bir adam tespih satıyor, yapraklar dökülüyor ağaçlardan, resim gibi çevremiz; üstlüğü yamalı bir çöpçü tenekesine dolduruyor yapracıkları. Bir tanesini gizlice, kimseciklere göstermeden çantama yerleştiriyorum. Suskun köylü kadınlar, sırtlarında heybeleri, lor peynirleri ve arpadan ekmekler. Alınteri ve ışık. Sevgi çantasını açıyor, bir başörtü çıkarıyor çarçabuk; sarıyor başına. Hep yürüyoruz, iki yanımız ağaçlıklı, kuru kuru dallar, çıtırtılar, hışırtılar. Öğleüzeri, gökyüzü kurşunsu; bereli öğrenciler geçiyor yanımızdan. Sevgi mutlu, içimde en kızgın güneşin ürünü ekvator bitkiler çoğalıyor, sayısız tropikal çiçekler öbek öbek açıyor. Şimdi bir şiir yaşıyoruz.

1 kasım 1307, Venedik

Otelin ikinci sınıf müşterilere değgin bölümündeyiz bir aydır. Boktan bir yer, fare kızartması yemekten canımız çıktı. Sabahları da domuz yağı. İlgi'den hazır sümüklüböcek çorbası ve gergedan salamı istedim. Bir de mektup göndermiş, dersleri iyi gidiyormuş, Roma hukukundan geçmiş yalnız, ötekilerden kalmış. Benim kaydımı silmişler Akademi'de. Umurumdaydı sanki.

Sevgi'yle evlenmeye karar verdik. Anneme bildirdim durumu, babam Giresun'daki fındıklıkları satıp parasım yollayacak. Coşkuyla bekliyoruz. Bütün gün sevişiyoruz. Yataktan çıktığımız yok. Anneme telgrafta "Sokak kızının birisiyle yetineceğim" diye yazdım, "İyice orospu mu?" diye soruyor gelen karşılıkta. Sevgi fıkırdayıp duruyor "Orospu musun iyice?" deyince.

Çarşamba, 7 ekim 1966, Kızıltoprak

Her şeyin bittiğini; bütün güzelliklerin, bütün umutların, düşlerin sona erdiğini artık kavradım. Kurtuluş yok benimçin. Sevgi gerçeği öğrendi; yaşamını paylaşacağı, kötülüklerde güveneceği erkeğin, ben'in İlgi'yle olan serüvenini açıklamışlar. Hoşça kalın oyuncaklarım, çocukluğumun ilkgençlik düşü sevgilim hoşça kal! Ayım, kedim, kaplanım, tonton tavşanım, tahta evlerim, tırtık giysileri bez bebeklerimin esen kalın! Ben gidiyorum, ben acılara ve yaslara ve tümce tekrarlarına gidiyorum. Az sonra bineceğim son kez uçan halıma. Doğu ülkelerinin soğan kubbeleri, masalların incili padişahları, sömürgelerin vebalı kuşağı tanrıyaısmarladık.

5 ekim 1966, Levent

Sevgi'nin evine gittim. İki katlı, bahçelik güzel bir ev, Levent'te. Saçlarının örgüsünü çözmüş, kapıda karşıladı beni, güleç. "Kolay buldun mu evi?" dedi. Kolay bulmadığımı saate bakıp sezebilirdi oysa. Yanıtlamadım. Üstelik sinirlendim. Anası babası, on iki kardeşi konsere gitmişler. Koca yalı bomboş, denize girdik. Kurulanırken yanıma yaklaştı, havlumu çekti ansızın, öylece kalıverdim. Usunca kandıracak, coşturacak beni. Aldırış etmedim. "Kadınlardan tiksiniyor musun?" dedi kırgın. "Vazgeç" dedim, "sonu güzele varmaz bunun." "Aldırma" dedi, "o yaşlı adam yapacağını yaptı zaten çoktan" dedi. "Ama" dedim, "ben" dedim... Sevgi ağlamaya başladı o dakka. "Zırlama" dedim, kolundan tutup yatağa sürükledim. Bütün çabama karşın beceremedim istediğini, onurum kırılmıştı hem. Büyük büyük açtı kahverengi gözlerini, dikilmişti kestane kulakları. "Niye geldin öyleyse!" dedi, bağırıyordu avazı çıktığınca, kovuyordu beni. Donumu giyemeden, pantolonu ivedi bacağıma geçirip fırladım. Eşikte ancak ilikliyordum düğmelerimi. Sevgi cadılaşmış, diken diken saçları ve gizli tüyleri, ardım sıra çıkmıştı bahçeye. Yoldan geçenler şaşkın, olan biteni izliyorlardı. "Pis zampara" dedi kocakarının biri bana, şapkasında bir

tavuskuşu tüyü sallanıyordu. Çorapları danteldendi. "Saldırmış çaresiz yavrucağa, serçeciğe" dediler, ellerine geçirseler eşek sudan gelinceye dek döveceklerdi. Koştum koştum ben de. Kahvelerden birine daldım hemen. Yorgun argın iliştim oracığa.

İlgi'ye haber salacağım; yastıklar, yorganlar, şilteler çoğaldı da çoğaldı. Yardım etsin, gelsin bana. Sevgi'yi de sileceğim belleğimden. Düşünmeyeceğim hiç. Ben sayrıyım, ben delilerevine yatırılacak kerte sayrıyım. Nerdeyse at yarışları sonuçları açıklanacak, elimde kâğıt kalem merakla dinliyorum radyoyu. Sonuçları anladıktan sonra oynayacağım. Kasketli işçiler burada pişpirik oynuyorlar; nicedir yadellerde kavuşmadığım tuğla bacalı fabrikaların dinç ve sağlıklı işçileri. Kocaman elli, kocaman sesli. Sövüyorlar arada bir ana avrat. Başım dönüyor, çayevinin bulanık havasını solumak başımı döndürüyor, sonra bu diri ve erkek yapılı işçiler... Sevgi neme benim! Nargile getirtiyorum, öksürüyorum dumandan, tıkanıyorum bir an, öleceğim sanıyorum. Ölmek istemiyorum, korku sarıyor yüreğimi.

Gece geç vakit apartımana dönüyorum, Şişli'ye. Sidik kokulu basamakları çıkıyorum ağır aksak. Hırsızın biri girsin istiyorum bizim kata. İri yarı bir hırsız, boğuşayım onunla. Asansörden üç dört yaşında bir piç kurusu çıkıyor, elinde okul çantası. Belki de gün ışımıştır. Gün ışımışsa horozların ötüşmelerinden kurtuldum sayılır. Ama sütçüye görünmeden dalmalıyım içeriye, otuz dört lira yetmiş yedi kuruş borcum var. Hanyayı Konyayı gösterir sütçü bana. Usumu başıma toplamalıyım, bir güzel saçörgü yapmalıyım. Çiçeklik falan devirmemeliyim odalarda. Özgür köpeğim uyanıp üstüme saldırmasın. Tanımaz beni, oramı buramı ısırır.

Lambayı yakmayacağım. Aydınlık ya ortalık, daha ne dileyeyim. Pijamalarımı giyerim, uyku hapımdan alırım bir tane. Komodinin üstüne biri tırnak makası bırakmış. Sevgi'nin ablasının berber makası bu. Eski, yaldızı dökülmüş, demir ya da çelik. Evirip çevirdikçe şıkıdık sesler çıkarıyor. Mırıl mırıl, kedi gibi. Bileklerime sokuluyor, okşuyorum onu. Güzel sındı, dost sındı, arkadaş sındı, sevgicil sındı... Ve sonra kanlanmış ellerle, halsizlikle, kolum kanadım kırık, dermansız yazıyorum: 1307 yılının 7 teş-

rinisani Mısır Savaşı'na giden orduda İlgi'yle ben aynı bölükteydik. Evim, saksım, dolabım bu dönüşsüz yolculuktan beri beklerler beni.

Cumaöncesi, 7 eylül 1037, Ortaçağ şatolarından biri

İşkencelerle karşı karşıyayım. Bileklerimi sıkı sıkıya bağladılar. Bir tahta parçasının üzerine yatırdılar. Dayanılmaz sızılar içindeyim gene. Arada bir bir kadın giriyor mahzene, ak giysilerle bezenmiş. Başında sarı tüller, duvak gibi. Onculayın bir erkek de sabahları görünüyor ortalıkta. Şövalye Don Quijote sanırım. Elinde bir cam çubuk, gırtlağımı delmeye çalışıyor. Kollarımı kıpırdatamadığım için, onların tutsağı olduğum için ses edemiyorum. Kılıcımı da, atımı da gizlemişler. Bulamıyorum çevremde ikisini de. Atım ölür beni göremezse, özlem kanserine tutulur. Sonumun böyle olacağını düşünmemiştim hiç...

Burada başka tutsaklar da var, kendi aralarında söyleşebiliyorlar. Benim tehlikeli gücümü anlamış ki şanlı, soylu, ulu şövalye Don Quijote yanıma yaklaştırmıyor hiçbirini. Mahzen kapısı gıcırdaya gıcırdaya açıldıkça görüyorum ancak birkaçının yüzünü. Burada tutsak sayrılığımla birlikteyim. Koyun koyuna, kucak kucağa. Burada savaşın ezici, yıkıcı etkisine yakalanmış bir avuç insan var. Sayrıbakıcılar dönüp dolaşıyor bir avuç insanın baş ucunda. Üzerimizden sık sık uçaklar geçiyor. Her an bir atom bombasının çılgın saldırısına uğrayabiliriz. Ama ben, ben korkusuz ve uykulu, durumu olduğu gibi kabulleniyorum. Yadırgatıyorum Don Quijote'yi; o ürkmemi, unutulmuş efsaneleri yaşamamı, her türlü saçmalığı yazmamı, gide gide al ak kanlı ovalara varmamı, yılanlı yalıya varlığımı adamamı, çıngıraklı yılanın sevgilisi olmamı bekliyor. Kuşkulu kuşkulu mahzene giriyor tanyeri ağarırken, cam çubuğu gırtlağıma dek sokmaya çalışıyor. Önemi yok artık benimçin hiçbir şeyin. Aynalı çarşıların silik, gümüş aydınlığı dökülmüş aynalarında bile derdimi dinlemiyor on binlerce görüntüm. Oysa Sevgi'yi anlatmak istiyorum herkese.

Fakültenin çayına çağırdım o onur kırıcı olaydan sonra. Sararmış duygularla telefon etmiştim, kurtuluşu hâlâ onda arıyordum. Onun kadınsı özünde, memelerinde hele hele. "Gelirim" demişti; bir orkide armağan edecektim içeriye girmezden önce, saçına iliştirsin diye. O gün yağmurluydu hava. Gökyüzü doymak bilmeyen, dinmek istemeyen bir ağlayışın kölesiydi. Sevgi ötelerden çıkagelmişti. Şemsiyesini tanımıştım hemencecik, öbür şemsiyelerin yanında biraz kendini beğenmiş bir şemsiyeydi bu. Benimkisiyse –bencileyin– içine kapanıktı. Ve olur olmaz küserdi yaşamın umutsuzluğuna. Bir duvarın dibinde duruyordum. Sevgi'nin karşısına çıkacak korkusuzluğu bulamıyordum kendimde. Boyunbağımı da takmıştım ama... Anlamlı gülümserdi belki. Dudağını bükerdi şöyle, "Nerelerdeydiniz?" derdi. Ne bileyim, oluşurdu işte o tür sevimsizlikler. Yitirdim son umut kırıntılarımı da. Oysa içimde Sevgi'nin susuzluğu dayanılmaz biçimdeydi. Günbegün onu düşünür olmuştum. Yağmur üstümü ıslatmıştı iyice; Sevgi az ötemde, beni ve ıslanmışlığımı görmeden aranıyordu. Zaman geçtikçe çoğalıyordu kendime güvensizliğim. Bir yanık koku kaplıyordu ortalığı. Ölü helvasının kavrulmuş yağı gibi. Sisler örtüyordu çevremi. Sevgi beklemiyor, artık kızmış, dalıyordu çayın gürültüsüne. Titrek, ezinçli eve dönüyordum. Koşup yetişebilirdim Sevgi'ye. Taçyapraklarını acımasız kopardığım orkideyi dağınık saçlarına, kız saçlarına takabilirdim. Şimdi çok geç. Şimdi Ortaçağ'dayım. Şatonun birinde, İsa'dan önce doğmuş tek taşak bir Asur kralına tarhana çorbası pişirmek zorundayım. Aşçıbaşı az önce kırmızıbiberi ve bir baş soğanı getirdi. Biri bana "Soğanları gül reçeli gibi pişirirsin" demişti. Ansıyorum.

Perşembe, 30 kasım 1966

Kışa giriyoruz. Her yerde mandalinalar pıtrak gibi. Çoktan yaklaşmış ölüme, deli bir güçle geldim deniz kıyısına. Büyük çayevlerinde artık kimselerin oturmadığı, terk edilmiş yağmurlu sandalyelere çöktüm. Elimde kalemim, hâlâ günlüğümü tutmaya ça-

balıyorum. Bu güz adamakıllı büktü belimi. Kendimi toparlayamayacağım sanırım. Gemiler geçiyor, kayıp gidiyorlar engin sularda. Özgürlüğe el sallıyor kimi yolcular. Mavi ak tüylü çocuksu deniz kuşları haykırışıyorlar. Garsonlar bir garipsi bakıyorlar çini sobaların yandığı odaların buğulu camlarından. Oturmak, oturunca başımı ellerim arasına almak, sarsıla sarsıla ağlamak günsel bir alışkanlık oldu bende. Biliyorum, bir gün gene oraya, mahzene döneceğim. Tilkinin... Tilkiler de, kürkçüler de ilgilendirmiyor beni. Oysa Beyoğlu'nda bir Yahudi delikanlısı kürkçüyü her geçişimde gizli gizli arardım vitrin önlerinden. Vizonları, kastorları, samurları, tavşanları ivedi aralar, içerde, deri koltuklardan birinde onu seçmeye uğraşırdım. Oturmuş, bacaklarını iki yana açmış, dar pantolonu. Bir fırıldakçiçeği verdim ona bir gün. "Sizi Kafka'ya benzetiyorum" dedim, o eciş bücüş·deliye benzetip –iyi bok yiyip– gül gibi adamı.

Her şeyden vazgeçtim. Unuttum çikolata yemeleri çocukluğumdaki. Kitap bile okumuyorum; eninde sonunda ölümün yengisini kabulleneceğim. Yitip gidecek bu sayısız sıkıntı, tedirginlerden öte olacağım. Çayevlerinin boşalmış bahçelerinde, yabanıl otlar bürümüş toprağında, ölüp de, oturamayınca bu garsonlar mahzene tıkıldığımı sanacaklar. Mahzenden de karanlığa gömüldüğümü düşünemeyecekler. Öbür gelenler; şu çok boyalı kadınla şu yirmi dörtlük delikanlı ya da ilkgençlik sevilerinde mutlu iki kişi beni zaten sezmediler bugüne dek.

Saatlerce yürüyorum kimi günler. Parklara giriyorum, bir iki bekçi var yalnız oralarda. Bıyıklarını buruyorlar. O eski zaman giysileriyle solgun gençkızları, o romantik çağdan arta kalan duygulu, iyicil gençerkekleri göremiyorum artık. Kargalara da rastlamıyorum. Öksüz yapraklar, kabuklarından ayrılmış bitkin atkestaneleri, sararmış çimenler ardıma takılıyorlar. Onlarla söyleşiyorum. Alışmam gerek; gömütlüklere de gidiyorum şimdilerde. Korkmuyorum geçmişte olduğu gibi. Mermerler mermerler arasında geziniyorum. O sonsuz sessizliği, o ölümcül suskunluğu tanıyorum yakından. Bir ardıçkuşu ötüyor kimi kez ansızın, bir boğuk güvercin yanıt veriyor ilkine. Ağır yürüyüşlü, yaslı, soycul ka-

dınlar geliyor; görkemle yakarıyorlar göçmüşlerine. Görmüyorlar beni, kimseciklere gözükmeden kaçıyorum o zaman. Duruşumla, yürüyüşümle, hatta en içten ağlayışımla alay edecekler. Anlıyorum. Kendi yürek sızılarını bile unutacaklar. Kavrıyorum. Deniz kıyısında suya bakıyorum uzun uzun. Mavi bir öksüzlükle dolu o da. Dalgaların hırçın vuruşlarına aldırmıyor kıyıya saldırmış dizi dizi istiridyeler... Birden sıcak iklimleri, öbek öbek açan alaca çiçekleri, deniz ortasında mercanadalarını, sağlıklı deniz çocuklarını, yırtık pırtık mayoları, arınmış sevgileri, akşamları çipura yemeleri, istakoz ayıklamaları, bir rakı sofrası kurup oradakileri şaşırtmayı, bol biberli bir pilaki sunmayı, bütün gün gülmeyi onulmaz biçimde özlüyorum. Hiçbir şey, ama hiçbir şey; ne denizde gezinen martılar, ne küçük, sade, önemsiz mutluluklar; bir yeni eve taşınma sırasında yorun argın sigara yakmalar, bir iş dönüşü çoban salatası yemeler, bir av köpeğiyle ormanların gizemli yeşilliğine karışıp hiçbir yaratığa dokunmadan geri dönmeler sevindiriyor beni bundan böyle. Bundan böyle gözüm yaşlı, başım sancılı... Denize giriyorum, su soğuk, çok soğuk. Ilık olur bu mevsimde derler bir de. Çevremde meraklı insanlar toplanmaya başlıyor hemen. Güleç yüzler görüyorum. Alkışlıyorlar da. Gitgide çoğalıyor kalabalık. Ben kasımsonu denizine batıp çıkıyorum. Kahkahalar yükseliyor. "Deli mi ne?" dediklerini işitiyorum. Kayıkların çekildiği sığlığa varıyorum titreyerek. Ölümü dalgaların itişiyle kıyıya vurarak karşılayan bir yengeç gibi.

9 kasım 1967

Haftalardır uğramadığım işlikteyim. Boyalarım kurumuş, taşlaşmış. İyileştiğime inandırmaya uğraşıyorum kendimi. Özüm karşı koyuyor hep. Fırçamı aldım elime, yarım bıraktığım bir resim vardı, onu tamamlamaya çalıştım. Muştulu bir bayram yeri; dönerdolaplar, salıncaklar, içine girildi mi en olmayacak düşkişilerin çirkin yüzleriyle ürkülen derme çatma eğlence yapıları, kırmızısı bol bir kalabalık, dondurmacılar, patlamış mısır satıcıları,

oyuncak ayılar kazanılan atışyerleri, bilek gücü ölçülen gereçler önünde on sekizlik dev kaslı delikanlılar, beşibiryerdelerini boyunlarına sıra sıra dizmiş köylü kızları... Birden iğrendim yaptıklarımdan. Duvarlardaki portreleri, o gölgeli ve abartılmış çizgili budala insan yüzlerini yırtmaya başladım önce. Sonra kocaman yapıların, neon ışıkların, caddelerin ve taşıtların üstlerini kesmeye başladı kâğıt açacağı. Bulduğumu oydum. Daha kaygısız bir yürekle döndüm eve. İlgi'ye telefon etim, "Etiler'e gel" dedim, "Abdülhamid'in yıkık av köşküne." (Başka türlü bir av düşünürdüm ben. Sayısız av köpeğiyle, sayısız tüfekle. Hiçbir yabanördeğini, hiçbir tavşanı, hiçbir bıldırcını vurmadan; yalnız mutlu zamanlar yaşamış bunak doğayla söyleşmek için.)

Kızıltoprak'ta kış yaşayışı başladı iyiden iyiye. Tek katlı yazlık evlerin pencerelerine kâğıtlar yapıştırıldı gene. Anneme yedi buçuk liralık kıyma aldım. Konuklarımıza kıymalı yumurta pişirecek. "Yanına da limonlu bol bir zeytinyağlı pırasa yaparım olur biter" diyor. Önemsiz kişiler konuklarımız. Dışarlıklı, Adıyaman'dan geliyorlar. Annemin dadısıyla torunları. Dağlardan, dağların yadırgatıcı otluklarından iniyorlar kente. Biraz durgun, biraz mutlu.

16 kasım 1967

Bütün gün Eyüpsultan'ı, Süleymaniye'yi, Sultanahmet tapınağını gezdik. Yorgunluktan ayaklarıma karasular indi. Dadının arsız torunları içerde hâlâ mızmızlanıyorlar. Sinemaya gitmek istiyorlar besbelli. Bu gâvur buluşlarının günah olduğunu bir türlü öğretemedim bunlara. Başımın etini yiyorlar. Biz dini bütün, inançlı kimseleriz. Bugünden sonra sabah akşam tapınçla geçireceğim vaktimi. Suçla yüklü günlerimde umutsuz insanların parkına giderdim. Ağlamaya hazır delikanlılarla sevecenliği özleyen geçmiş zaman kızları tanırdım. Umutsuzluklar parkında gezinirlerdi gece gündüz. Kızıl saçları uçuşurdu geçmiş zaman kızlarının, delikanlılar da duygusal bir türkü söylerlerdi. Göl kıyısında

şiir okurlardı, papatya toplarlardı, şerbet içerlerdi nilüferlere bakarak. Ama içlerinde dinmez bir yara durmaksızın işlerdi.

Biz artık sofu olduk. İşedikten sonra köşebaşı ayakyollarının pis sularından bir iki damlayı pipimize sürmeyi unutmuyoruz. Yatır kapılarında aşka gelip dövünüyoruz. İbrahim yalvacın başıyla oyun oynayanların gözlerini çıkaracağız yakında. Yeşil bayraklar açacağız; yenilik isteyen bilisizleri yeşil bayrak adına kesip biçeceğiz oy! Kutsal bir kaygısızlıkla eriyor başım göklere. Yedi kat uçacağım göklerde. O'nun –kutsal olanın– kandillerini göreceğim yakından. Ama önce bu yalan dolan fizik kitaplarını, bu kimya çalışmalarını, bu olumlu bilim adamlarını yok etmek ödevimiz. Bir ağızdan söz vermeliyiz oy!

Başım dinsel ağrılardan çatlıyor. Akşama doğru inan bağlarının çekişiyle av köşküne gittim. Yağmurluğumun içine gizlemiştim koca ekmek bıçağını. Tahta saplı. Evden çıkınca dolmuşa bindim, vapurla geçtim karşıya. Yollar tıkanıktı. Anıların sığınağında ruhlarına gençlik aşısı yapmaya çalışan yaşlılar gibi geçmişi özlüyordum. Tanrı'ya bu denli yakın olmadığım günleri, annemi zorla karartıp çarşaflara bürümediğim zamanları arıyordum içten içe, sofuluğuma sezdirmeden.

İlgi'yi beni bekler buldum. Bomboştu tepeye değin yol. İşimi kolaylaştırıyordu bu. "Hadi" dedim, arkasını döndü, ceketini çıkardı önce. Ağırdan araladım yağmurluğumu, ekmek bıçağını çıkardım; o öyle arkası dönükken batırmaya başladım. Delik deşik edinceye dek, orasına orasına en çok da. –Koptu, çamura karıştı.– Vurdukça açıldım, aydınlandım. Güldüm güldüm. Ağladım ağladım. Yitirdim bir et yığınında İlgi'yi. Yağmurluğum kanlanmıştı, yaktım onu da bir iki kibritle tutuşturup. Dışarda yağmur yağıyordu. Güzdü, karanlıktı ortalık. Dadının torunlarıyla buluşacaktım sinemanın önünde. Yedi on beş matinesine bilet alacaklardı. Oraya doğru yürüdüm. Yapyalnızdım.

Türküsüz

Suat

Çayın rengi açık olmamış mı, tavşankanı değil bu kez. Baksana şuna, sümbül soğanı kök vermiş, uçta bir yeşillik yok hâlâ. Anne çay gerçekten kötü olmuş, şekeri de çok kaçırdım; limon sıksam? Limonların da mevsimi geçti, susuz oluyorlar. Pazardan almış geçenlerde müdürün karısı, tanesi otuz kuruşa, düzineyi de üç liraya veriyormuş adam. Pazarda daha ucuz her şey. Ama kim gidecek? Pazarları severim ben anne, çocukluğumdan beri hoşlanırım pazarlardan. Kalabalık, uğultu, göz alıcı bolluk ilgimi çeker hep. Beşiktaş'a kurulanı çok büyükmüş, ta Ihlamur'a dek uzuyormuş. Sokak aralarına bile seriliyormuş mallar. Salçalık domates alsak biz de anne. Ayva da pek bereketli bu yıl, kış soğuk geçecek demek. Karıncalar erken kaçtılar toprağa, leyleklerin göçü de zamanından önce oldu. Ağustos başıydı gittiler. Onlar için yalnız sıcak mı sıcak yaz var. Güneşin yakıcı arkadaşlığından vazgeçemiyorlar. Okuduğum bir kitap vardı, turnaların özellikle Mısır'a, piramitlere, o dev yapılara gittiklerini yazıyordu. Kırlangıçlar öbür Akdeniz ülkelerini yeğ tutuyorlarmış. Kırlangıçların mavi tüylü kanatlarını, yanardöner göğüslerini beğenirim ben, uçuşlarını, süzülüşlerini...

Kestane şekerlemesi yesene bir tane. Bunu yerken Aksaray'daki bozacıyı ansıyorum nedense. Hani büyük büyük iki bardak içmiştim de... Başım nasıl dönmüştü, bir ara yürüyemeyeceğim sanmıştım. O esrik baş dönmesi saatlerce bırakmamıştı beni, ölecekmişim gibi. Anne, saçımın boyası açık oldu, berbere de dedim, aldırmadı. Kızılın bu türü gençkızlara yaraşır, oysa ben...

Mediha

Onun çocukluğu anılmaya değer bir tek. Saçları iki örgü, omuzlarından sarmışlar beline. Sırtında al al yabanlıkları. Güleç. Ağabeysi elinden tutup salıncaklara götürürdü, sabahları benimle giderdi ilkokula. Babasının öldüğünü sezmemişti o yıllar. Kimi günler bir oyuncak alır, "Baban yolladı Suat" derdim. İnanır, oyuncağı eline alıp saatlerce oyalanırdı. Özenle saklardı sonra, sormazdı babasının dönüş tarihini. Garipsi bir bilgiçlikle susardı babasından konuşulunca, dinlemez gözükür, içi titreyerek, başka odalara geçerdi. Bakışlarında daha o yıllar açık seçik bir yalnızlık belirmişti. Karamsarlığa kapılacak diye yakınırdım. Nejat onu eğlendirmek için olmayacak gülünçlükler yaratırdı. Suat bizi sevindirsin diye güler, sonra gene öyle duruk, taş gibi, gözlerini uzak ve seçilmez bir noktaya dikerdi.

Kızılın böylesi sana gidiyor Suat. Genceliyorsun, yaşlı mısın sen! Bırak ölümü düşünmeleri, sırasını bekleyen var. Sana mı düştü ak ak kefenlere bürünmek. Hiçbir mutluluğu tatmadan üstelik. Yaşamanın güzelliklerini bilmeden, duymadan... Kendine bak biraz, varsın öğrenciler çalıştıkları ölçüde öğrensinler şu baş cezasını, sen didinme bunca, hırpalama kendini.

Biliyorum, kolay değil artık. Gecikti tomurcuklanması umutların. Bir şey dilemiyor o. Benden başka kimsesi yok. Yapayalnız. Ne öğrenciler avutabilir onu, ne Nejat. Ağabeylerin o değişmiş dünyasında yiter Suat. Tekdüze sürüklenişi, yani dirimi, benimle sona erer ola ki. Çayını, rengi açık da olsa, tavşankanım andırmasa da, çayını pişiren çıkmaz kızım. Kim yıkar kirlilerini, ortalığı kim süpürür, kim derleyip toparlar bencileyin seni. Ah! Suat, kim sevebilir seni bu denli, sevecenlikle kim okşar başını.

Salıncakları bileceksin, iyi düşün, zorla belleğini. Giderdik, ilkyazla birlik kurulunca. Saçlarının kızılı kendindendi, çocuktun, küçüktün. Beykoz çayırında senden güzel kimse yoktu, koşardın deli deli. Hiç unutmam, piyano dersi aldırmak istemiştik sana. Modaydı o sıralar, her gençkıza öğretilirdi. Kızmış, becerememiş, yaşlı başlı madamın giysilerine özellikle dökmüştün çayını. Çay... Sen hep se-

verdin çay içmeyi. Bir ara Rize'den getirtmiştik bir iki paket, ne güzel kokuyordu. Bitti işte. Zaten yaşayışımızda bitmeyen ne var ki!

Suat

Nasıl da eski sözler bunlar. Ben sevda sözleri duymak isterdim geçmişteyken. Shakespeare'i onun için severdim. Elimden düşmezdi tragedyaları. Ama anneme eski bir kadın gibi konuştuğundan dırılamam. Saygılı biri o. Kuşlarımı da seviyor, kuşlarıma ses çıkarmayan tek kişi o belki de... Sahi anne, pazarları anlatıyordum, bildin değil mi Üsküdar çarşısındakini. Hani inerdik Beykoz'daki evden. Atlı arabalarla, alaylarla, saltanatla. Koca yalıda biz üç kişi sonraları... Sen, ağabeyim, ben. Ne değin kimsesiz, korkulu. Babamın ölümü bülmüştü belimizi. Çok geçmeden çıkmıştık oradan. Fincanlar satılırdı Üsküdar çarşısında, Japon malı. Üzerlerinde türlü desenler olurdu, efsanelerden esinlenilmiş sahneler. Sarı bir takım görmüştük bir kez. Yemek tabakları da vardı. Pahalı diye almamıştı babam. Senin aklın kalmıştı onlarda, üzülmüştüm çok.

Ben üzülürdüm sık sık. Dileklerim olmayınca yıkılırdım. Deniz kıyısına inerdik, kayıklara binerdik. Saraylı kadınlara katılırdık, ut çalar, şarkı söylerdik. Bir gün büyük bir vapur görmüştüm, bir gemi düşlemiştim, tanımadığım limanlarda aramıştım kurtuluşu. O gemi gelmeden gitmiş, yitmişti. Başka insanlar vardı, bilirdim. Mutluydu çoğu. Mutluluklarını kıskanmazdım ama, sevmezdim mutlu olmalarını. Biraz da acı çeksinler isterdim. Evleneyim diye yatırlara mum adamıştınız anne, onurum kırılmıştı anlayınca. Evde kalmış, yaşlı bir kız. Kocasız, erkeksiz.

Nejat

Dindirilmemiş bir sevgiyle dolu o. Aç sevgiye. Geceleri yataktan kalkıp yemek yemesi bundan. Soruşturma açmışlar Amerika'da. Evlenmemişlerin yüzde doksanı geceyarısı bir şeyler atıştırırmış. Kızkardeşim işte. Huysuzdu öteden beri. Birimize kızar, aynalarla söyleşirdi.

Mediha

Kocaman aynalar vardı girişte. Harem bölümündekiler gümüş sırlıydı. Halayıklar, erkek aşçılar, seyisler; dolup taşardı ev. Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek sürdü bolluğumuz. Sonra han odalarına taşınmadığımız kaldı. Büyüktü yalı. Bahçesinde yüz yıllık çınarlar, onlarla yaşıt mermer havuz. Bir tarafında denizkızı yontusu vardı, kuyruğunun pulları kırıktı yer yer. Yosun tutmuştu üstelik. Her güz temizletirdik. Suat kurbağa ölülerini gömerdi kışa girerken. Toprağı eşeler, çürümeye yüz tutmuş yapraklardan tabutlar yapar, sevgili kurbağalarını gömerdi. Boy boy çiçeklikler odalarda, o geçmişin yüküyle eğilmiş merdiven. Tavanlardaki renk renk demetlere, kuğulara, perilere bayılırdı konuklar. Yaldızlıydı duvarların boyası. Çeşmibülbüller, kristal şekerlikler, saray işi sedefli sehpalar. Unutulmaz bir evdi orası. Pencereye oturur, ocağı yaktırır, iş işlerdim. Anlı şanlı Nazır Beyefendi'nin biricik eşi. Ben. Pervane olurdu çevremde herkes. Nişantaşı'ndaki konağa en geç biz inerdik. Havası dokunurdu oraların. Alışmıştım kıyıların sert esintisine.

O zamanlar yaşamak daha bir kolaydı. Ramazanlarda kapısı açıktı herkesin ardına dek. Yoksulu da gelir doyururdu karnını. Dosttu insanlar, yakındı birbirine. Çıkarlarına bu denli düşkün değildi kimse. Düğünler, sünnetler günlerce sürerdi.

Nejat

Helene'yle evleneceğimi öğrenince tiksinmişti benden. Helene'nin inançlarına sövüp durmuştu. Helene iyicil bir kadındı gerçekte. Bağrına basmaya hazırdı Suat'ı. Kaçmıştı o. Seninle Anadolu'ya geçmişti anne. Savaş yıllarıydı. Askere tekrar alınacağız diye korkuyorduk biz. Mektup bile yazmıyordu bana. Dünyadan elini eteğini çekmişti bütün bütüne. En güzel yaşlarıydı, görenler gözlerini unutamıyorlardı bir daha.

İnsan sesini en çok geceleri ararmışsınız anne. Kurtların uluması işitilirmiş. Hele elektriksiz kasabaların bitip tükenmeyen

geceleri... Bir günlüğüne dayanamazdım. Yıllar boyu, kolay değil. Helene acırdı Suat'a. Çocuğumuzu sevecek, geri dönecek diye bekledi nice. İstanbul'a atandığını öğrenince sevinmemiş ama o. Belki bize değildi kırgınlığı. İnsanlaraydı. Yüreksiz, duygusuz bulurdu insanları. İnsanlar onun duyarlığından, ince şeylere bağlılığından, kaygılarından habersiz kendi tasalarıyla, kendi sıkıntılarıyla uğraşırlardı. Sabahları "günaydın" demeyi gereksiz gören tanışlara, akşamları okuldan "hoşça kalın" demeden ayrılanlara Suat yaklaşmazdı. Alışılmamış ilkeleri vardı. Sonra o göze batıcı derli topluluğu, düzenliliği. O hiç şöyle dağınık saçlarla, bir gün olsun şöyle ütüsüz giysilerle, hatta kırışık çoraplarla gitmemişti okula. Titiz, sinirli, kızgın. Bir bir uzaklaştı herkes ondan.

Tahta bir evde oturmuştunuz ansıdığımca. Tenekelerde mor mor küpeçiçekleri yetiştirirmişsin sen. Tek eğlencen de bu olmalıydı. Onları sulamak hafta sonlarında. Yağmur yağınca, hava soğuyunca, kar serpiştirince içeriye, odaya alırdın herhalde tenekeleri. Kediniz de var mıydı? Üçünüz tam kadro. Evet, sizden kopmuştum için için, gocunurdun bana. Suat'a hak verirdin belki. Helene'yi de gözün tutmamıştı. Suçlamıyorum seni. Ama beni sizden koparan neden sanırdın Helene'yi. Oysa iki yanı ağaçlıklı yolları, güzü, akşamları eğlenmeleri, Beyoğlu'nu, şurda burda gizli kalmış çapkınlıkları, genç kadınların jartiyerlerini, yüreğimdeki yangını düşünmezdim hiç. Kedin, evin, küpeçiçeklerin yetsin isterdin bana da. Ben sağlıklıydım, erkektim. Kadınlardan hoşlanırdım da. Anaların sevgisi yetmezdi salt. Helene'yi çok sonra tanımıştım. Yorulmuştum artık, başıboşluktan kurtulmam gerekiyordu. Size, akşamları yeniden erken uyumalara dönemezdim. Bir ışığa, bir yeni aydınlığa, bir başka tanyerine varmalıydım.

Kilisenin kapısından çıkıyordu. Mumların ışıltısında bütün kötülüklerden, günahlardan arınmıştı yüzü. Varsın ona hâlâ "orospu eskisi" desinler, varsın hâlâ sürsün dedikodusu. Benimle başladıktan sonra gerçek yaşamı... Sevivermiştim hemen. "Karım olur musun?" falan diye sormamıştım. O düşünde görse iyiye yormazdı bunu. Kanıksamıştı artık terk edilmeleri. Çok geçmeden çaçaron kocakarılar yetiştirmişlerdi size seviştiğimizi. Ken-

dileri yapamadıkları için; benim sıcaklığımı, kösnümü tadamadıkları için, kollarımın gücüyle soluk alamaz hale gelemedikleri, Helene gibi cana yakın, gösterişli olmadıkları ve sevilmedikleri, hiç doyasıya okşanmadıkları için çekememişlerdi serüvenimizi. Ballandıra ballandıra anlatmışlardır, bire bin katarak. Bağırmıştın anne, "Olamaz" demiştin. Engellemekle ne kazanacaktın? Bir kızın gitgide kokuşması bunca mutlu kılacak mıydı seni? Kimselere haber salmadan evlendik sonunda. Öyle düğünsüz derneksiz, öksüz öksüz. İki odalı, dar bir apartıman katına taşındık. Döşememiz falan da yoktu. Bir temiz pak yatak, masamız, elden düşme bir dolap, hepsi bu. Çok geceler yarı aç, yarı tok yatardık; durumum iyi değildi, param yoktu. Bir küçük rakı, patates kızartması ya da palamut yeterdi bize. Radyoyu da açtık mı keyfimize diyecek yoktu. Sizden de söz ederdik. Darılma anne, insan kendi mutlu olunca en sevdiklerinin acısı bile önemsizleşiyor. Yabancı gelirdiniz bize. Öyle mahalleden birinin dramı gibi konuşurduk. Gene kiliseye götürürdüm yortularda Helene'yi. İlk tanıştığımızdaki gibi giyinirdi. Dışarıda elinde mum, mum ışığı kalabalığında dalgın, hüzünlü çıkmasını beklerdim. Kar yağsa da sevecenlikle beklerdim.

Suat

İki göz evinizde akşamları özlemle kavuşurdunuz birbirinize. Helene mutfaktan seslenirdi sana. Zeytinyağlı lana dolmasını buzdolabından ivedi çıkarır, mezeciden aldığı pastırmaları dizer çukur tabaklara, biraz söğüş et; kurardı sofrayı. Ekmeği bile eğri büğrü keserdi, ama mutluydunuz. Önemli değildi hiçbiri. Rakıyı birlikte içerdiniz. Kendi içedönük dünyamda kıskançlıkla gözlerdim sevginizi. Helene bir türkü tuttururdu kimi geceler, sesi güzel değildi. Severdin sen gene de. Yolunu yordamını da bilmezdi türkülerin, ama sana bir hoş gelirdi hepsi.

Biber turşusu kurardı mevsim sonları. Büyücek kırmızı biber getirtirdi sebzeciye. İçlerini oyup çekirdeklerini çıkarırdı; sarmısağı, kerevizi, şunu bunu ince ince kıyar, doldururdu içine. Kere-

viz dalıyla sarardı. Ben de bilirdim bütün bunların hepsini. Benim kimsem yoktu yapacak. Öğrenciler, o soysuz sürü yetmeliydi bana. Geceleri gün ışıyıncaya dek oturur çalışırdım. Uykum geldikçe içerdim acı acı kahveleri. Sizi düşlerimde görmemek, İstanbul'un ışıklı varlığını düşünmemek için okurdum aralıksız. Okulu, okulda evli öğretmenleri, sevgilileriyle yakaladığım öğrencileri de sevmezdim pek. Benim yalnızlığımı giderecek insanı onlar çalmışlar gibi gelirdi bana. Geceleri koyun koyuna yatarlardı hepsi. Cinsel istekler değerli değildi benim için. Ama uyanınca bir soluk olsun duymak isterdim yanımda. Başka bir cinsin güvenilir, inanılmaz soluğu. El ele tutuşup sonsuz geceler boyu uyuyalım yetsin bana. Ama olmadı. Hiçbiri olmadı. Kent kent dolaştık Anadolu'da. Dağlık bölgesini de, ovalık yöresini de gezdik annemle. O gide gide kuru bir dal oldu, ben bodur bir çalı. "Sahi güzel miydi Suat Öğretmen" diyorlar şimdilerde. Yaramadı hiçbir yerin havası bize. Sinirli, herkese nedensiz yere küsen, daha önemlisi kötücül biri olup çıktım. Annemin kentten kente değişen kedileri bile bana bayağı, acımasız yaratıklar gibi gözükürdü. Başka yerlere atanmak, o kedilerden kurtulmak isterdim. Yalnız, yapyalnız kalsınlar... Bencileyin. Sen anlayamazsın bunları. Mutluydun, Helene ve çocuğun, yortularda kiliselere gitmeler. Sen Tanrı'ya inanmazdın, aldırmazdın yazgıya falan.

Bak yağmur yağıyor. Akıp gidiyor söylenmemiş sevda sözleri gibi damlacıklar. Bak kuşlar uçuşup gidiyorlar. Gelen yaza dek bu çığlık çığlık turnalardan ayrı, apayrı; burada, bu tamusal sokaklarda, bu içlerine giremediğim mutlu insanlar kalabalığında. Seni ilgilendirmez, annemi de. Evlenmedim işte. Olmadı. Alınyazımı değiştirmeyi düşünmedim hiç. Yağmuru görüyor musun, camlara vuruyor, astığı astık kestiği kestik. Şimdi yol da, gece de, ışıklar da, deniz de, tapınaklar da onun. Kralı bütün bunların. Evlerine kaçmıştır herkes. Apartımanların aydınlık odalarından erinçle seyrediyorlardır ölümcül yağmuru. Yazılı kâğıtları okumak zorunda değillerdir. Bayram yeri gibidir öyle evler. Bayram yeri de ıslanmıştır silme, toprak balçık balçık. Bir bir dökülmüştür meşelerin ölüme vurgun yeşilliği. Yalnız düşlerde kalmış biri köşeba-

şından geçer hızla, göremem. Arkasından koşmak artık ağarmış saçlarımın boyalı kızıllığını ıslatmak, üşümek ve yeniden, yeniden çocuklaşıp ona yetişmek isterdim. Helene gülerdi, hâlâ dinç ve hâlâ gelecekten bir şeyler bekleyerek süpürürdü halılarını. Senin alınterinle alınmış uçarı gençkız mutluluğunu nicedir benimsemiş halıları.

Mediha

Birini sevmiştin. Yadsıma boş yere. Gönlünde yer etmişti biri. İstanbul'dan apar topar ayrılmamız Nejat'a kırgınlığından, Helene'yi sevmezliğinden değildi. Yüreğin sana yaklaşanlara açıktı o zamanlar. Helene'nin gülen gözleri gözlerindi; yeşilsilik yiterdi o bakınca, onculayın kararırdı gözbebeklerin. "Hayır" deme boş yere. Anneler yanılmaz hiç. Kaşımızdaki marangozdu. Kolları pazılı pazılı. Kadındın sonunda, istekliydin, özlemliydin. Toplumun kınayacağından korkardın, şöyle korkusuz geçemezdin dükkânın önünden. Kötüleyecekler, ardından çekiştirecekler diye uykuların ağulanırdı.

Doğru söylüyorsun, yağmur yağıyor. Bir adam beliriyor sokak lambasının altında. Apartımanların numaralarına bakıyor. Yüreğinde bir çılgın yel esiyor. Ama o değil, beklediğin insan şimdi kimbilir nerde, kimbilir kiminle evlenmiş. Mutlu. Mu? Güç yanıtlamak. Sen gele gide sevmiştin marangozu. Fakülteyi bitirmemiştin daha. Ağırbaşlı, sessiz bir kızdın. Sade bir evde otururduk, babanın sağlığındaki bolluk, o soylu nazırlık yılları çoktan geride kalmıştı. Beride güç bela geçinen bizim serüvenimiz vardı. Ağabeyinin aylığı, babandan bağlanan bir iki kuruş... Ama sen gençtin, mutluydun gizliden gizliye. Bir yerlerde tohumlar senin için de patır patır ürün verirlerdi toprak üzre. Marangozla evleneceğini düşlerdin yağmurlu havalarda. Sayısız çocuğun olacaktı belki, adlarını karıştıracaktın; kimi şişko, kimi ince mi ince. Bereketli ekmeğiniz, sık sık acısı bol kuru fasulye pişirecektin. Bir gün marangoz yok oldu ortadan. "Memlekete gitti" dediler. Döndüğünde parmağında kargışlı bir altın yüzük, senin bütün umutlarını kesip biçen. Yazıktı gök ekinlere, bu acımasız yağmur dinlemedi ama. Yağdı ne

türlü, sokaklarda ağlaştı durdu sular. Oluk oluk boşaldı hayırsız yağmur. "Gidelim" dedin, tası tarağı topladık hemen; "nereye olursa olsun gidelim" dedin de özge konuşmadın. Değişirsin, yeşerirsin gene diye umutlandım. Kandım aldatmana. Kalkıp gittik. Nasıl sonsuz geldi yollar bize. Çorak köylerden de geçtik, ak minarelerle bezenmiş şirin kasabalardan da. Koskoca Nazır Beyefendi'nin karısı coğrafya öğretmeni olacak kadar öğrendi yurdunu.

Suat

Ne ucuz bir hikâye. Kutlarım yaratıcısını, en iyisinden piyasa işi. Tutturmuşsunuz bir evlenme, gidiyorsunuz alabildiğine. O yalak ağızlı, armut yüzlü budala marangozla ne ilişkim olabilirdi benim. Dükkânının vitrini var mıydı, yok muydu onu bile ansımıyorum. Soğuk, mıymıntı adamın biriydi. Ben öğrencilere adadım kendimi. Yıllardır düşünmemiştim evlenmeyi, yoksa çok kolay eş bulmak. Sayısız sokak kadını gibi, kilise kapısında ışıldayan sayısız oynak Meryem gibi ben de birini bulurdum. Bir alkolik, bir serseri örneğin. Karışmazdın tabiî anne. Evlenirdim. Olur biterdi, bunca ağrımazdı başlarınız bu konu üzre.

Sınıflara girerdim sabahları. Yeni yeni öğrenciler, o coşkulu yürek atışları. Genç, mutlu, yarına güvenle bakan öğrenciler. Çocuklarım işte sayısız. Kızdıklarımı ertesi günü gene sevmeye başlardım. Hepsi iyiydi, hepsi övülmeye değerdi. Dünyada evlenmemiş on binlerce öğretmenden biri olmayı çoktan kabullenmiştim. Akşamları okuldan çıkınca biraz gezinmek, bir roman satın alıp ağır ağır okumak, dersime hazırlanmak yeter bana. Söylediğiniz yalnızlardan uzaktayım, hem size ne, size...

Nejat

Marangozun biriydi. Sıradan bir insan. Akşamları belki meyhaneye bile uğrardı. Suat'ı ya görmüş, ya görmemiştir. Dalgındı zaten. Kendi tasalarıyla doluydu; ay olur işsiz kalır, sıkıntı çekerdi. İlkokul öğrenimini tamamlamış mıydı bilmem. Sevdi ama. Umutlandı

açıkça. Saatlerce pencere önlerinde, düşsel, yağmuru seyretti. Gülerdik biz annemle. Tehlikenin büyüklüğünü kavrayamamıştık.

Mediha

Onları gün ışığına çıkardığımı sanıyordum. Şimdi yıllar önceye dönmüş, Beykoz'u, yalıyı, çeşmibülbülleri, Venedik'ten gelme aynaları yaşar olmuştum. Nazır karısının sonunu düşünürdüm, on parasız. Cumhuriyet'in ilk yıllarında kumara düşen, soysuz, soyguncu, ölümü kurtuluş diye adlandırılacak bir koca... Oysa onun koynuna girmiş, onu sevmiştim. Halayıklarla, aşçılarla, uşaklarla yaşamak bir hoşuma gider olmuştu. Saray, saraylı kadınlar, sultanlar. Gerçekleri, yoksul insanların sızısını, sömürülmeleri bütün bütüne kavramıştım ya, bir türlü vazgeçemiyordum konakların görkemli anısından.

Anası da, kızı da; ikimiz de dertliydik. Üstelik bu anlamsız sevgiyi unutturabilirdim de.

Suat

Susun, susun anne. Siz başka başka nedenlerden dertliydiniz. Kocanız kumar masasında ölmüştü, son aylarında sizi toptan unutmuş gibiydi. Yatak odalarınızı bile ayırmıştınız. Portakal ayıklar, bir dilim yesin diye arkasından koşardınız. O birtakım çok boyalı kadınların, çok iri erkeklerin sofrasında olmayı, Ata'ya sövmeyi, eski düzeni aramayı daha çok seviyordu.

Havası değişmişti hem evimizin. Japon işi çaydanlığınız uydurma bir bakır olanıyla yer değiştirmişti. Koca bir tahta konağın üç odacığında oturuyorduk, biz yoksulluk çekerken kocanız son elmas kırıntılarını, son pırlanta artıklarını götürüp satardı. Ve o gece, bize duyurmadan hemen o gece harcardı yeşil örtülere fırlata fırlata.

Siz de belki için için kızardınız Ata'ya. Padişah efendinizin koruyucu gölgesine sığınamıyordunuz artık. İncilerle bezenmiş hotozunuz, Şam ipeklisi giysileriniz, takıp takıştırdığınız, sürüp süründürdüğünüz her nesne sizden öteydi Ata'yla birlik. Sanki Ata

çalıp çırpmıştı hepsini, sanki Ata suçluydu al bayrakların berisinde. Cumhuriyet Bayramlarında özellikle çıkmazdınız sokağa...

Hayır anne. Sen değildin bunları yapan. Sen kendi halinde, hanım hanımcık bir kadındın. Babamın gidişlerini, son paramızı delice beğeniler uğruna har vurup harman savurmasını hep suskunlukla, hep hoşgörüyle karşılaşmıştın. Yönetimin değişmesini de, demokrasiyi de sevmiştin sen. Yüreksiz olan, yalancı olan bendim. Ankara'da, Çankaya'da verilen şölenlere katılmadığım için, Ata'nın yanında bir zamanların nazır kızı olarak yer alamadığım için kıskançlıkla, duygusuzlukla izlerdim Cumhuriyet Bayramlarını. 1930 modası tuvaletlerle, maşalarla kıvrılmış saçlarla o göz alıcı bayanlar, o dans etmeyi beceriksiz adımlarla sürdüren iri yarı erkekler erişemeyeceğim doruklardı. Küçük, önemsiz, anılmaya değmez bir öğretmen. Her gün gün ışığı görmez sınıflarda yağ kokulu, kirli yüzlü öğrencilerle uğraşan, bunalan, boğulan bir kız. Bir kız kurusu. Hepimiz kendi dramlarımızı oynuyorduk. Bizim dünyamıza mutluluk girmeyecekti hiç. Yalnız ağabeyim, yalnız o şen Helene... Biz ikimiz; ben, her sabah neden gittiğini bilmeden okula gidecek, ders verecek, akşamları isteksiz, yorgun argın eve dönecek ve hep o buz gibi yatakta bir başıma yatacaktım; sen gündüzleri bıkıp usanmadan pırasa ayıklayacak, geceleri öksürüklerle tıkanmış, sabah ezanını bekleyecektin. Neden esenlediğimizi bilmeden birilerine gülümseyecek, zorunlu olduğumuz için yaşanmaz bir yaşamı yaşayacaktık. Bizim için mavi denizlerin engin erinci, kıyılarda gezinen zengin insanların o korkunç mutluluğu, kotralarda Akdeniz gezileri; tümünü bırak anne, bir somun ekmeğin seviyle, gerçek seviyle yenmesi bile yasaktı. Yasaktı mutluluk. Yalnız kalmalar, acılar, üzünçlerdi dünyamızı oluşturan. Daha doğuştan, yaşamlarımızın ilkyazından sürgündük içe kapanmalara. Burada, bu evde, bu sofada hiç kimse sevinçle gülmeyecekti, öğle yemeklerinde hiçbir küçücük çocuk pirzolasının kemiğini döşemeye atmayacaktı. Kuşları alıp getiremezdim anne bu eve; çünkü ne sakalar, ne muhabbetkuşları dayanabilirdi bu evin boğuncuna. Belki kutsuz baykuşlarla geçinebilirdik. Belki onlar bile dayanamazlardı.

Unuttum o marangozu çoktan. Sızıların en büyüğü o değildi ki! Hem yeraltı örgütünde çalışırmış o, azılı solcunun biriymiş. Herkesin parasında gözü varmış, devrim yapıp kesip biçeceklermiş bizi. Komünist marangozun biriymiş.

Onay

Sizin mutsuzluğunuzu, sizin haksız yoksulluğunuzu giderecek işte o beğenmediğiniz solcular. Toplumsal eşitliği getirecekler. Çöpçü de, küfeci de gülecek, onlar da et yiyebilecekler. Aydınlığa çıkıcak sayısız acılı insan, giderilecek ekmeksizlikler, emeğin karşılığını alamayışlar.

Suat

Çok gençsiniz Onay, anlayamazsınız. Sakın sakın böyle konuşmayın bir daha. Rusya'da tavuklar üç tane yumurtluyorlarsa bir tanesini sahibine bırakıyorlarmış, öbür ikisi devletin.

Siz çayınızı için. Annem hep böyle tavşankanı yapar. Çalıştınız mı sözlüye. Zamanı geldi artık, verdiklerimi dinleyeceğim bu hafta. Son sınıfsınız üstelik, sınavlara hazırlanmalısınız. Çörek de yesenize Onay, un kurabiyesi var bakın o tabakta.

Nejat

Marangozu sonraları göremez oldum. Suat Erzurum'dayken vurdular adamı. Gazetelerde boy boy fotoğrafları çıktı. Olupbittiye getirdiler işi, suçlu bulunamadı.

Mediha

Onunla buluşurlardı pazarları. Yüksek topuklu ayakkabılarını giyerdi Suat, boyu boyuna yetişmiyor diye üzülürdü ne çok. Cibali'ye, Çatladıkapı'ya, Yedikule'ye giderlermiş birlikte. Tek tek gösterirmiş ona İstanbul'un yoksul mahallelerini. Koca Topkapı Sa-

rayı'nın berisine gizlenmiş çarpık çurpuk tahta evlerde sürüp giden ezinci anlatırmış. "Birey başına bir ekmek" dermiş, herkesin karnı doysun, herkes bolluk içinde yaşasın istermiş. Suat incecik topukları üzerinde, o arnavutkaldırımlarında topallaya topallaya dolaşırmış. Bir ozandan, şiirlerden söz edermiş. O şiirlerde Bursalı bir havlucu Recep, Karabük fabrikasında tesviyeci Hasan, fakir köylü Hatçe Kadın, ırgat Süleyman yaşarmış... Birileri varmış, yöneticiler, düşmanmış onlar ırgatlara, marangozlara, hatta düşünen insana. Onlar yurda düşmanmış. Suat'ın elinden düşmezdi şiir kitapları. Kitapçı kitapçı gezerdi. O marangoz, o göze batmaz adam birden bilgelik anıtı gibi yükselmişti önümüzde.

Suat el örgüsü beresini geçirir başına, uzun saplı, omuzdan sarkan deri çantası, güleç koşardı buluşma yerine. Gizlerdi ağabeysinden. Sanki korkar da gizlerdi. Nice sonra anlatmıştı bana da. Biraz ürkek, bölük pörçük. Sevmişler birbirlerini, evleneceklermiş. Çocukları olacakmış, Suat çalışacak, marangoz işine devam edecek...

Pazarları iple çekerdi Suat. Onun yanında, onunlayken bir başka görürdü dünyayı; kalabalıktan uzak, pek ender Darülbedayi'ye giderlermiş. *Kafatası*, *Unutulan Adam;* nice oyunu dilinden düşürmezdi o vakitler. Sonra ölgün bir yaprak gibi pazarları beklemez oldu. Tek tek yırttı şiir kitaplarını, oyunları anmadı hiç. Fakülteyi bitirir bitirmez "gidelim" dedi.

Onay

Bu bakımsız saçlarınızla, bu yeşilsiliğini yitirmiş gözlerinizle, bu morarmış gözkapaklarınızla, bu kırışık, bu çizgi çizgi yüzünüzle... Bu onulmaz yalnızlığınızla... Duvarda gülümseyen gençkız. Şu yağlıboya tabloda bukleli saçları, kıvır kıvır kirpikleri. Masadaki çerçevede başında beresi 1930'lardan kalma umuduyla. Şu albümde sayısız güzelliğiyle. Kaldırın bütün bunları, yok edin. Görmesin kimse. Üzmeyin başkalarını bunca. Sizi bu yüzünüzle, bu titrek ellerinizle, bu değişmiş varlığınızla tanıyalım; bir su bile kaynatamayışınızla.

Suat

Helene'yi severdim ben. Pazarları gizlice yeni yağmurluğunu verirdi bana. Yanaklarımdan öper, "Ona uy" derdi. Helene'nin kilise kapısından elinde salt iyilik ve insanlıktan ışıyan mumuyla çıkışına da tapardım. Başında incecik kara tülü, bir hayli çocuksu saçları. Ama o, sonra bir gün "Evlenemeyiz" dediydi. Ülküsünü üstün tutmuştu benden. Parmağında yalancı bir alyans. Beni sevdiği için böyle çaresiz, böyle yaşadıkça yaslı bırakıp gitmişti. Oysa Helene evlendi, oysa Helene'nin evinde sık sık kuru fasulye pişti, suyuna pirinç ıslatıldı...

Henüz kavrayamazsınız Onay, Rusya'da insanlar tek göz odalarda beş-on kişi bir arada oturuyorlarmış. Aynı tencereye bata çıka yemek yerlermiş. Kadınlar naylon çorap bile giyemezler, erkekler paltolarını beş yılda bir yenilerlermiş. Siz Onay, siz çok genç ve çok temiz duygularla dolusunuz. Yaşam sandığınız gibi değil ama. Toplumculuk diye savunduğunuz yönetim ve aday yöneticiler şimdiden de kötüye götürecekler kurulu düzeni. Ağzınıza almayınız toplumculuğu.

Onay

Siz öğretmenim, siz hiç sevdiğiniz erkek için manavdan patlıcan seçip, ayıklayıp, yediye sekize bölüp, bir tavada zeytinyağı kızdırıp, kokmasın diye saçınızı sarıp, patlıcanları birer ikişer tavaya atıp kızartmadınız. Siz öğretmenim, siz hiç patlıcan kızartırken bir türkü tutturmadınız canınızın çektiği gibi, sevgiyle, mutlulukla. Türküsüz bir kadındınız siz öğretmenim.

Asalak

Senin adın bir deftere yazıldı
Eskimez bir mavi deftere
Adın
Yazıldı

Turgut Uyar

Ay ışığında ata binmeyi hiçbir zaman öğrenemeyeceğim, ava çıkmayı da. Büyük kentin kömür kömür kokan sokaklarında dolaşmak, dev apartımanların altında bunalmak, güze bağrını açmış parklarda gezinmek, herhangi bir kanepeye gelişigüzel oturmak, canımın çektiği bir şiir kitabı okumak beni hep engelledi kırlara gitmekten. Oysa karar vermiştim; eşyalarımı toplamış, tanyeri ağarırken trene binmeyi tasarlamış, ama bir türlü büyük kentin milyonluk kalabalığından, ışıl ışıl bulvarlarından, sinemalarından, caddelerinden, o kendine vergi büyüsünden kendimi kurtaramamıştım. Ay ışığı damların gerisinde benim için silik bir aydınlık olmaktan öteye gidememişti. Yeşil kırları, alçakgönüllü dağ çiçeklerini, yabansümbüllerini, akçıl atları hiçbir zaman tanımayacaktım. Beni alıkoyan bir şey vardı büyük kentte. (Hesap vermek zorunda değilim. Kimse yargılayamaz beni, başıma buyruk yaşamaya alışığım ben. Ama meraktan çatlayacaklar, ille anlatayım diye bekliyorlar. Dinleyip, göz süzüp, baş sallayıp, el ovuşturup duracaklar karşımda. Bitirince bitmez tükenmez öğütlerini, bilgiç görüşlerini ortaya dökecekler. Birbirlerinin sözlerini kesip bağıracaklar. Susup bekleyeceğim, ağzımı bile açmayacağım artık.) Kocaman bir adamdı, güldüğü vakit eski zaman konsollarının çekmece sapları çınlardı; çekmece sapları aslan ağzından sarkan bir dildi, kocaman adamın minicik çocuğu ikide bir o dili sallarmış. Damlardan, apartımanlardan, taşıtlardan kaçalım; ava çıkalım isterdim. Sevmezdim dizi dizi kuşları öldürmeyi, ürkek ve coşkulu

karacaları kovalamayı, yumuk tavşanları kanlara bürümeyi; ama ilgimi çekerdi av partileri. Sayısız köpekle, akçıl atların sırtında, uçarcasına... Güler geçerdi kocaman adam, yalnız avdan konuşurdu benimle. Gençliğinde çıkmıştı ava, güneşin batarken çamları kızıl ışınlarla gölgelediği uçsuz bucaksız Moskova ormanlarında. Üzüntülerini, acılarını, tasalarını unuturdu gençlik anılarını anlatırken; bir zamanlardı, başına geleceklerden habersiz, alabildiğine sağlıklı, umuttan bir yürekle gezmiş tozmuştu. Karısı erguvan ağaçları ve hanımelleriyle çevrili bir evde, bir küçük evde sabırla, hüzünle, sızıyla onun dertli günlerini paylaşırdı. Herkese sevecen gülümseyen dalgın ve hülyalı bir kadındı. *(O cadı yanımızda oturuyor hâlâ, seni nasıl kandırdılar ah çocuğum. Neyse kaçıp gitti de o herif, memleket kurtuldu. Vah çocuğum vah. Neye gelip danışmadın bize Günerciğim? Hadi annenlere söyleyemedin, ama ben, teyzen?)*

Önemsiz bir insanım ben. Üniversite öğrencisi bir genç, koca koca tıp kitaplarının içine gömülmüşüm; kimi ilgilendirir Eşref Selim'i tanımış ve sevmişsem, kime ne canım. Erguvan ağaçları ve hanımelleriyle çevrili eve girmeyi kaç kişi başarmıştı ki; akşamları yorgun argın gelirdi Eşref Selim, "Sen buralarda mısın gene?" derdi gülerek, "Nezihe votka aldım, domates suyu sık" derdi. O konsolu severdim evde en çok. Yemek odasının duvarına dayamışlardı, eskimiş bir konsoldu, temizlik günleri Nezihe Hanım özenle cilalardı onu. Öbür döşemelerin arasında biraz yabansı, biraz gülünç bir durumu vardı. Öbür döşemeler kaba saba şeylerdi, konsolun yanında sırıtırlardı. *(Günerciğim bir konsol için mi gittin o eve, Eşref Selim gibi ahlaksız bir adamla bir konsol için görüştün demek. Seni anlamak kimi zaman çok güç oluyor Günerciğim.)* Beni hiç anlamazlardı, kimse anlamazdı beni. Doğu'yla Batı arasındaki bocalamaların sancısını çeken bir kuşağın ürünüydüm, sık sık kavga olurdu evimizde. Eşref Selim'i, Nezihe Hanım'ı, uzaktan bahçede kol kola dolaşmalarını, minicik çocuğu arabasına bindirip hava almaya çıkmalarını özlemle gözlerdim küçükken. Eşref Selim dostumuzdu o vakitler. Babam koca göbeğini sallaya sallaya bahçeden bahçeye geçerdi. Nezihe

Hanım kahve pişirirdi acı acı. Bir iki ince erguvan dalı kırıp babama armağan ederdi Eşref Selim. Şiir kitaplarını basıldıkları gün imzalayıp verirdi. (Sonra yakıldı hepsi, babam hamamı yakıp söve söve yaktı hepsini. Bir gün polisler gelmişlerdi Eşref Selim'e, ellerine kelepçe geçirilip götürülmüştü. Karısının suskun duruşunu hep anımsarım, gözlerinden sıra sıra yaşlar akarak. Bağırmamıştı hiç, konuşmamıştı bile.) Cezaevlerinden mektuplar yazar; şiirler ekleyiverir, sayrı çocuğunun, yoksulluklara düşmüş karısının acısını dile getirirdi. Kimi insanlar vardı, babam vardı. Onun yalnızlığından, cezaevinde özlemle geçen saatlerinden, bir haksızlığa kurban olup yıllarca özgürlüğü elinden alınınca duyduğu iç sızılardan habersiz; ellerine kâğıt kalem alırlar, bir şeyler karalarlar, koşarlardı gazetelere. Verdikleri soysuz ilan yayımlanınca övünçle tanışlarına götürüp okuturlardı.

> Vatan haini, kızıl şair Eşref Selim her ne kadar yanımızda oturuyorsa da, kendisiyle bir hal hatır sormadan öteye giden bir tanışıklığımız yoktur. Vaziyeti gazeteniz vasıtasıyla efkârı umumiyeye bildiririm.
>
> Nuri Turan

Ben Güner'im, Güner Turan değil. Yalnızca, onların içinde yaşadığımdan ses etmeyen, sinir uzmanı olacağına inanır gezer, donuk, insanlardan kaçan biri. Ama gene de kırlara gidemeyişime yanarım, yeşilliklere varıp akçıl atlara binmeyi becerirdim belki de. Önüme dizilmişler bir şeyler yapmamı bekliyorlar, babam konuşmuyor artık. Evden temelli çekip gitsem, bir de beni oğulluktan geri çevirdiklerine dair bildiri yayımlasalar. Bu sevinci tattırmayacağım onlara. Sevgicil gösterilerini sonuna dek sürdüreceğim; teyzemin r'leri peltek peltek söyleyişini, babamın köşeye kurulup el öptüreceği anı bekleyişini, annemin ahlamalarını ağırbaşlılıkla kabulleneceğim. Eşref Selim bir ozandı, komşumuzdu. Komünist diye cezaevine atılmazdan önce annemlerle pek dosttular, kötü günlerle birlik kimse arayıp sormadı Nezihe Hanım'ı. Kadıncağız yaz kış, erguvan ağaçlarının altında bir başına gezin-

di. Sokağa çıkınca bakkal ekmek satmadı, kovdu; çocuklar ellerinde taşlar, soysuz analarının kışkırtmasıyla Nezihe Hanım'ı kovaladılar. Her şeylerini sattı Nezihe Hanım, yalnız o konsola kıyamadı nedense. O konsolu bir köşede, sanki görüp kucaklayamadığı Eşref Selim'miş gibi titizlikle sakladı. Ucuz ucuz satılan o güzelim koltukları, iskemleleri, ceviz masayı kapıştı herkes. "Herifin neleri varmış meğerse, Rusya'dan az yememiş" dediler. Kızıl saçları omuzlarına dökülmüş, karasevdalara düşmüş, başı iki eli arasında, tedirgin, kimsesiz pencereden bakardı Nezihe Hanım. Yeni yeni yetişiyordum, Eşref Selim'den tek dize okumamıştım; eski günlerdeki dost gülümseyişini, büyük adımlarını, beni kucağına alıp masal söyleyişini, unutamıyordum bir türlü. Gerçekten karşılık beklemeden, çabucak gülümserdim Nezihe Hanım'a. Gözlerini kırpıştırırdı o da iyilikle.

(Kendi çıkarlarını düşünen insanlarsınız, benimle ne ilişiğiniz olabilir? Kocaman apartımanların, garajların, dükkânların, sinemaların yapıcısı Nuri Turan bir yabancıdan başka ne ki benim için? Karanlık tıp kitaplarının arasına gömülmüş, gece gündüz çalışan, kendi halinde küçümen biriyim işte. Ama onlar bekliyorlar; Nuri Turan hizmetçilerine izin vermiş bugün, gürültüyü duymasınlar diye. Yanakları al al teyzem Eşref Selim'i sevgilileri arasına sokamadığı için hayli kaygılı konuşuyor: *Yani Günerciğim, ananı babanı düşünmeliydin en azından. Eşref Selim gibi Rus sempatizanı bir adamla nasıl gidip ahbaplık tesis edersin, anlamıyorum hiç.* Bazı sözcüklerin üzerine özellikle basıyor, dil zenginliğini belirtmek ister gibi; Şişli'den gösteriş için satın aldığı on odalı katında verdiği şölenlerde mavi ponponlu terliklerini ayağına geçirip de bir telefon konuşması vardır onun; bir elinde almaç, öbür eliyle saçlarını tarar. *A şekerim, o Nezihe'nin nesine canım, kapı gibi adam, masmavi gözler, altın sarısı saçlar, boy bos. Zaten aldatıyormuş Meloşcuğum, bütün Erenköy biliyor, onla bunla düşüp kalkıyormuş. A! Ayol eniştemin yanında kaş göz işaretleri bana, aldırır mıyım hiç, görmemezliğe geldim.* Saçları bukle bukle tepesinde toplanmıştır artık, bir ara kendini unutur terliklerinin birini bir yana, biri-

ni bir yana atar; sabahlığının önünü kapamaya çalışarak coşkulu coşkulu konuşur. Meloşcuğu at gibi bir kadındır, bütün gün berberde vakit geçirir, gene de bir şeye benzemez.

Bütün Erenköy düşman olmuştur Nezihe Hanım'a, hele Eşref Selim ünlendikten sonra. Ama o bir köşeye çekilmiş, sesini soluğunu çıkarmadan günleri ayları yılları hesaplamıştır.) Bunca para verdiğine üzülür babam, beni okutacak da n'olacak. Bakımevi açınca birileri mi gelecek sanki? Bakımevi açmayacağımı, kalkıp hiç bilmemiş de olsam Anadolu'ya gideceğimi kafası almaz. *Biz oralardan İstanbul'a gelinceye dek az sıkıntı çekmedik, ne peynir ekmek bulduğumuz oldu, ne içecek bir kadeh rakı.* Ama annem; annem koltuğun içine gömülmüş, anlayışlı, belki bilgisiz, olup bitenleri kavrayamadan sever beni. Ülküme, inancıma saygısı vardır. Kızkardeşiyle babamın yanında soluk silik bir kadıncıktır annem, Urumelili. "Üzülme baba" dedim birden ayağa kalkıp, "bir gün çekip gideceğim kırlara, yeşilliklere." Eşref Selim de, Nezihe Hanım da, gazetelerde yazılanlar da unutulacak o vakit. İsterse annemi de alıp giderim. Annem bir yerlerde gizli gizli hıçkırıyor, *Güner'e bunca ağır mı geliyor baba evinde oturmak.* Ona anlatacağım, küçüklüğümden beri gerçek atalarımın yaşadığı topraklara – o çorak ve belki de verimsiz toprakları tanımadan, görmeden– dönmek istediğimi anlatacağım ona. Atları sevmeyi, ay ışığını önemsiz, adı coğrafya kitaplarında bile geçmez bir kasabada seyretmeyi, dik kafalı köylülerle uğraşmayı öğreteceğim anneme. Birlikte öğreneceğiz. Nuri Turan kukumav gibi kalakalacak burada.

Büyük kentte en güzel, en unutulmaz anılarımı bırakıp gideceğim. Her sokakta, her köşe başında Eşref Selim'den bir şeyler bırakarak ayrılacağım; yıllar sonra dönersem her yerlerin değiştiğini sezecek ve sözgelimi bir otobüs durağını, bir eski zaman evini bulamayınca, yerinde yeller esen bir yokkahveyle karşılaşınca içim sızlayacak. Ve ansızın yıllar yılı belimi büken büyük kentin büyüsü çözülecek, bir şeyler özvarlığımda yerle bir olacak. Kanatlanacağım akçıl atıma atladığım gibi. *(Bu rahatlığı, bu bolluğu bırakıp da mı gideceksin Günerciğim, şu Şişli'den, şu To-*

pağacı'ndan bir adım öteye...) Kürküne sarılıveriyor teyzem, *şoför bir yere ayrılmasaydı bari,* makiyajını tazeliyor el aynasında. Eşref Selim'e kargışlar yağdıra yağdıra çekip gidiyor. İçim sıkılıyor. Başımı önüme eğip oturuyorum.

Eşref Selim'e bir gün Beyoğlu'nda rastladım. Yaşlanmıştı çok, cezaevine girmezden önce tanıdığım ozana benzemiyordu. Çipil çipil yağmurun altında dalgın yürüyordu. Yeni dönmüş Sivas'tan, bir af yasası çıkmıştı o sıralar. Bildiği alanlarda çalışmak, beş-on kuruş para kazanmak dileğindeydi o. Oğlu başkentte bir yatılı okuldaydı. Onu bile göremeden geri dönmüştü. (Taşıtlara binmiş, taşıtlardan inmiş; İstanbul alabildiğine yalnız ve gürültülü bir akşama hazırlanıyormuş. Atlamış Haydarpaşa'dan vapura. Dünya bir garipmiş içinde. Erenköy'e dönmeye bir türlü yüreği el vermiyormuş. İçinde özlem, elleri kocaman kimsesizlikler tatmış; karısını, çocuğunun anasını, ürkek alageyiğini göremeden yaşayamaz olmuş.

Eve gelmiş. Ev gene akşam rengi erguvan çiçekleri ve hanımelleriyle çevriliymiş. Yağmurdan ıslanmış bahçede bir süre dolaşmış; perdeler inikmiş pencerelerde, üst katın bütün kepenkleri kapalı. Kapıya gitmiş, mermer merdivenleri çıkmış bir iki basamak. Açkıyı çıkarmış alışkın ellerle cebinden. Sofa'ya girmiş, sofa loş ve acılı duruyormuş, ortadaki yuvarlak masada mutlu günlerde aldığı toprak çiçeklik –üzerinden boyaları yer yer dökülmüş- duruyormuş. Tavanda eski lambalık, duvarda Moskova'da öğrenimi sırasında yaptığı beceriksiz orman tablosu duruyormuş. "Nezihe" diye seslenmiş, kendi sesini kendi işitememiş önce. Bir fısıltıymış sesi. Kırılmış, küskün insanların sesiymiş. Masaya tutunmuş öylece. O kavgaların; özgürlük ardında, emek hakkı ardında savaşların adamı değilmiş artık. Suçlanmış, acı çekmiş, çökmüş, duygun bir kişiymiş. Neden sonra üst kattan karısı inmiş. İnanamamış, yaklaştıkça ağırlaşmış adımları basamaklarda, merdivenden inemez olmuş. Eşref Selim koştuğunu bilmeden koşmuş ona. Üstünde kahverengi kazağı, yıpranmış etekliği varmış; alnında boyun eğmeyen insanların onurlu çizgileri. Kimseye benzetememiş karısını, gördüğü bütün kadınlardan ayrıymış.

Birbirlerine sarılmışlar, hiç konuşmadan, hatta birbirlerine bakmadan. Oda durmuş onları seyrediyormuş sanki. "Gel yukarıya çıkalım" demiş karısı, Eşref Selim'in dev gibi büyük, insanlık gibi iyicil ellerini tutmuş sıkı sıkı. Hiç bırakmayacakmış gibi. "Sana yiyecek bir şeyler getireyim" demiş; Eşref Selim "Sonra" demiş, "Şimdi yanımda kal" demiş. Birden kadın ağlamaya başlamış, durup dururken, başını dayamış ellerine Eşref Selim'in. Koca avuçlara sığmış başı. "Bekledin beni" demiş ozan, "Hiç gitmedin ki" demiş kadın. "Hep yanımda, hep yakınımda yaşadın. Sen yokken mektupların, sararmış fotoğrafların vardı, anıların vardı." "Yadırgadın mı beni?" demiş Eşref Selim, Nezihe Hanım ozanın yüzünde gezdirmiş kendi minnacık ellerini. Kirpiklerini okşamış, saçlarını sevmiş. "Bahçede erguvanlar açtı, senin için koca bir demet topladım" demiş.)

... Karşı kaldırımda gidiyordu. Akıp giden taşıtlara aldırmadan karşıya geçmiş, önüme geleni itip yanına varmıştım. Yağmur hızlanmıştı. Hava soğuktu, pusluydu. Eşref Selim kararmış, çarpılmış gibiydi. Ama hâlâ gözlerinde ve dev ellerinde bir şeyler vardı, bir umut sürüp gidiyordu. Bir umut kopmamak üzre kök tutmuştu. (Sizin şiirlerinizi okumadan, okuyamadan yetişti bizim kuşak. Ne yazdıklarınızı, ne düşündüklerinizi, ne yaşadıklarınızı biliyorum tam anlamıyla. Bir düş kişisisiniz; çocukluğumda pencereden gözetlerdim Nezihe Hanım'la ikinizi. Öyle mutlu, öyle aydınlık.) İnsanlarını sevdiğini yazmıştı; ülkesinde acısı dile getirilmemiş yurttaşlarım tanımış, onları yazmıştı. İnsanlar vardı, otların ya da balıkların çeşitlerini bilirlerdi; o cümle özlemlerin, cümle ayrılıkların.

Kapıdan içeri fırtına gibi girer, onu beklediğimiz akşamlar cebindeki son kuruşa varıncaya dek harcar, bir şeyler alırdı. Nezihe Hanım eli çabuk kadındı, mutfakta bir iki dakikada düzene koyardı getirdiklerini. Kasım sonunda bir fırsatı düştü de oğlu da geldi başkentten. "Alışmalıyım ona önce" dedi Eşref Selim, alıp sinemaya götürdü bir küçük çocuk gibi. Hem de ta Aksaray'da küçük bir sinemaya. Dönüşte otobüs gürültüleriyle dolu bir caddeden, yeşilli sarılı kırmızılı reklam ışıklarına baka baka, pastacı-

ların komisyoncuların terzilerin eczanelerin kebapçıların muhallebicilerin önünden geçerek gelmişler. "Ah! bu senin üvey baban" derdi Eşref Selim, "bak benim oğluma" derdi; kolumdan sarsar sarsardı. Nuri Turan'ın soyadını verdiği uzak ve babasız bir çocuk. *(O çok başka adamdı Güner, sana benzerdi. Bir gün gitti kasabadan.)* O vakit sıkılırdım, onların sofrasında bir asalak gibi oturmak sıkardı beni. Biri bir kızla evlenmiş, bir çocuğu olmuş; sonra gitmiş. Hiç düşünmezdim. Başkasının serüveni gibi gelirdi olup bitenler. Niçin var olduğumuzu, insanca yaşamanın ne demek olduğunu Eşref Selim'le öğrenmiştim. (Teyzemin kolları altın bilezikli, dudağını taşıra taşıra boyayan bir kasaba kadını olduğunu ilk görüşte herkes anlayabilirdi. Boşaydı bütün çabası. O kırıtmalar, o dans dersleri... Nasılsa milyoner olmuş Nuri Turan'ın baldızı. Şişli'nin altını üstüne getirirdi özel otomobiliyle. *Yakışıklı şoförden vazgeçtim cicim, kızların aklı kalıyor vallahi!* Herkes ayrıydı benden. Kırlarda yaşamalıydım. Bir suç mu işlemiştim yeşilliklerden öte yaşamak için, beni engelleyen bir yasak mı vardı?)

Okulda varlığımı kimselere sezdirmeden dolaşırdım. Büyük okul, üç katlıydı. En üst kattaydı yatakhane, en geç ben çıkardım. Herkes yattıktan sonra giderdim... Sınıfta pencere kenarında oturuyordum; bahçede içine yaprak ölülerinin atıldığı paslı bir çöp tenekesi vardı, bakar bakar ağlardım. Canlıymış gibi gelirdi bana. Tren yolculuklarına çıksaydım, uçsuz bucaksız ovalardan geçerken yumurta kabuklarını bile atamayacaktım. Yalnız kalacaklar diye ürkerdim. (Eşref Selim bir dikişte içerdi domates suyuyla karışmış votkayı; *herkes yalnızdır, ama kimileri vakit bulup dinleyemezler yalnızlıklarını.* Moskova gözlerinde biraz acılı ışıklar oluştururdu, söz etmesini sevmezdi pek Moskova'dan. *Yönetmenler gün geçtikçe işi bozuyorlar ama.* İnsanlar eşittiler, insanlar yorgun ve işçiydiler. Orada çalışmadan geçinmek, çalışınca kazanmamak diye bir şey söz konusu değildi. Parayı bile kaldırıyorlardı yavaş yavaş. İyi miydi, kötü müydü; kavrayamazdım. Susardım, Nuri Turan'ın kızgın, öfkeli bakışlarını ansırdım. *Komünist köpekleri, soysuzlar.* Ellerini kollarını sallayarak bağırır-

dı. Rusya'da inançlar birer birer çürümüştü, koca katedraller bomboştu sabah akşam. Tanrı'ya önem vermeyen kişileri getirirdim gözümün önüne. Ya Tanrı korkusu? *Tanrı'ya inanmadan da insan yenebilir birtakım biçimsiz isteklerini. Gerçek insanlık Tanrı kavramını bir sövgü sayar kendine.* Konular ağırlaşırdı gitgide, ortada bir yerde keser, "hadi" derdi, "avdan konuşalım bakalım." Av benim kendi avım değil miydi?) Bir ava çıkmayı tasarlardım. Nuri Turan bir domuz postuna sarılmış, önde koşardı. Elimde tüfek yabanın ardından giderdim; sonra birden domuz döner, ateş ederdi. Bir gece ter içinde uyanmıştım, boğulacağım sanmıştım. Kalkıp su içmiştim.

Yağmurlu bir gündü. Eşref Selim'in yanına varınca yağmur çoğalmıştı. "Komşumuzsun sen değil mi?" demişti. Nuri Turan'ın oğlu diye anmamıştı beni. Okulda sevgisiz yüzler yakama yapışıp "Baban soylu insandır, onu örnek al" derlerdi. *(O mu? Aman canım, Nuri Turan'ın beslemesi, bir yerden almışlar, anası babası bilinmiyor. O kadar üstüne başına titriyorlar, hepsi boşuna. On para etmez bilgisi bilgisi.)* O çocukların, o ayrıcalıklı ailelerin zengin ve şımarık çocukları içinde daha ilk gün yitmiştim. Eşref Selim başımı yakalar göğsüne dayardı. *Üzülme be Güner, bir gün olur...* O gün hiç, ama hiç gelmeyecekti. Beklediğim, özlediğim, düşlediğim o mutlu gün benim için değildi. Parasız yatılı okuyanlarla dostluk kurardım yalnız. Evlerini anlatırlardı bana, yemekhaneye koşarak giderlerdi, şeftali kompostosunu şapırdatarak ve sucuklu yumurtayı ivediyle yerlerdi. *Bir yağmurluk senin düşlerine girdi mi gecelerce, sen gece gündüz tükürük şekeri için yutkundun mu?* Hayır, ben hiçbir şeye özenmiedim, benim her şeyim vardı. Ama ben, ben, ben... Eşref Selim anlardı; bütün düşüncesi toplumculuğa yönelmişti; duygusal şeylere ayıracak zamanı yoktu. Gene de anlardı, öyle bir bakar, benim yanımda oğlundan öyle bir uzak dururdu. Rodin'in yontularını anlatırdı öyle geceler, beni dizi dibine oturtup. Nezihe Hanım bir gölge gibi bulaşık yıkardı. Rodin birden ak mermerler arasında bir bir sergilerdi yontularını; Debussy dinlerdi, Mayakovski'den şiirler okurdu, gözleri yaşarırdı. Yatakhanede konuşurduk, hepsi

topu topu on kişiydi, Türkiye'nin türlü kentlerinden gelmişler, türlü yoksul evlerin acısını çekmişlerdi. Soluk benizli, sıska çocuklardı. Ne güzel gece, var mısınız duvarı atlayıp Beyoğlu'na çıkalım? Beyoğlu ışıl ışıl bir gecesindedir; Nezihe Hanım Eşref Selim'den de, oğlundan da uzak pencere önündedir. Erenköy'de güz gecesi son ağustosböceklerinin ölgün sesiyle uzayıp gitmektedir.

(Yargılayamazlar beni. Öğrenmek istediklerini bir bir anlattım onlara. Nuri Turan istediği kadar uzak, kızgın dursun. Büyük kentte yaşadığı için mi, büyük kentin *büyük balık küçük balığı yutar* ilkesini benimsediği için mi, kırların ve yeli sevecenlikle karşılayan altın sarısı papatyaların arasında olmadığı için mi bunca yüreksiz, bunca acımasız? Onu bunu kötülerken, kendi dirliği, kendi çıkarı bozulacak diye ona buna saldırırken bütün iyilikleri, güzellikleri, dostlukları nasıl hiçe sayıyor? Nedir yaşamdan beklediği?) Ben Güner'im, yalnızca bir kişi. Eşref Selim'in evinde koca bir çini soba vardı, güzün yanınca üzerine limon portakal kabukları koymuşlardı. Kızıl bir alev yanar da yanardı içerde. Yüreğim o ateşle severdi insanları ve ben böyle ayrı, böyle terk edilmiş...

Son geceydi, Eşref Selim'le Köprü'de buluşacaktık; fakülteden çıkmış, doğru iskeleye inmiştim. Biraz geç geldi, her zamanki gibi sinirli ve titizdi; sarı saçlarına ak düştüğünü ve mavi gözlerinin üzgün baktığını görmüştüm. "Dublaja başlıyorum yeniden" dedi, söylemek istediği başka bir şey vardı. Demiyordu bir türlü. Neden sonra "Beni askere çağırdılar" dedi, soğuk mu soğuk bir kente bu yaştan sonra ve sayrı bir akciğerle. Gene ardında kötücül insanlar türemişti, çok görmüşlerdi özgürlüğünü. "Nezihe n'olacak, oğlum n'olacak" dedi sıkıntılı. (Tükürük şekeri için yutkunmamıştım günlerce, yağmurluklar vitrinlerden kaçıp da düşlerime girmemişti. Eşref Selim yakınlarını sevgiyle anarken, yakınları için sevecenlikten bir demet toplarken... Ben denizi ve dalgaları gözlüyordum. Kara kara deniz kuşları uçuyordu ta dalgaların yakınından. Karşımızda bir kadın oturuyordu, paltosunu gizlice aralamış, çocuğunu emziriyordu. Dünyada kimim kimsem olmadığını, annemin –anneliğimin– çocuğu doğmadığı için beni bilin-

mez bir evden alıp nüfuslarına geçirdiklerini söyledim ilk kez. Birden dondu kaldı Eşref Selim. Herkesten sakladığımı söyledim, herkesten gizlediğimi. Kimselerin bilmediğini demiştim, Nuri Turan'a borçlu olduklarımı saymıştım. Elini omzuma atıp, mavi gözlerini yüzümde mühürleyip "Önemli değil" demişti. *Bunca rezillik içinde bir iyi şey yapmış Nuri Turan, çok mu?)* Kendi oğlu görmüştü beni. Erenköy'e gelince zorla akşam yemeğine alıkoymuştu. Mezeler bitince gidip yeni yeni mezeler bulmuştu. Erinçsiz, yerinde duramayan bir hali vardı. Sık sık Nezihe Hanım'a sarılıyordu. Moskova'dan, barıştan, daha iyi bir dünyadan söz ediyordu. "Rusya büyüdükçe Amerika'ya yakın bir devlet olacak" demişti, "aynı sömürme dilekleriyle yanıp tutuşacak" demişti. Bir gün bütün küçük devletler birleşerek barıştan ve doğruluktan bir yeryuvarlağın temelini atacaklardı. "Anlat" demişti. (Parklar bilirdim. Küçümen çocukları anaları alacakaranlıkta getirip ninni söyleye söyleye uyuturlardı, yaşlı ve emekli memurlar gelirdi dergi okumaya. Yağmur yağarken gitmiştim parklara, ıslak kedilerle söyleşmiştim. Mavi bir defter vardı, kitaplığımda dururdu. Benim için kutsal kişilerin adlarını yazardım o mavi deftere. Ut çalmaya sarayda başlamış bir Çeşmiahu Hanımefendi vardı, bastonuna dayana dayana parka giderdi. "İçim açılıyor gençleri gördükçe oğlum" derdi bana. Bayramlarda ipek mendil armağan ederdi. Ut çalardı kimi geceler yalnız evinde, parmakları hâlâ güzel ve incecik. Parklar bilirdim; güzün sıra sıra çınarlarından, meşelerinden kızıl yapraklar ve kavruk dallar düşerlerdi kopup. Salıncaklar, kum havuzları, kaydıraklar ve bağırtılı çağırtılı çocuklar vardı o parklarda. Geç vakit gider, bir kanepeye çöker güneşi ve turnaları seyrederdim. Rıhtıma yakın bir park vardı, en çok onu severdim. Turnalar çığlık çığlık çekip giderlerdi. Bir vapur gelir yanaşırdı. İnsanlar çıkarlardı içinden; benim için kimse inmezdi, benim için kimse kalkan vapurlara el sallamazdı. Mavi bir defter vardı...)

Karaköy'de buluşmuştuk. İnsanlar hızlı hızlı vapura yürüyorlardı, gidip bilet almıştım. Güvertede oturmuştuk, sarı saçları uçuşmuştu rüzgârda. Bir senaryo okuyordu, "Filmcilik gelişecek bizde

de" demişti. Sinema yardımıyla çok şeyler yapılacağına inanıyordu. (Puslu sisli garlar vardı. Yâdellere düştün düşeli... Bir kırmızı ışık yanıp sönerdi puslu sisli garlarda. Soğuk kış günleri birtakım kürklü kadınlar ve dağ sporuna düşkün yakışıklı erkekler inerlerdi trenlerden. Sen elinde çantan, içine sıla özlemini doldurmuşsun silme.) Her şey kendi düzeni içre sürüp gidiyordu. Bir kadın paltosunu aralamış, bebesine süt veriyordu. Bir bebek senin var olduğundan, bir akşam vapurda karşısında oturduğundan habersiz yetişecekti bir yerlerde. Erenköy bir mevsimi yaşıyordu, yel deli deli esiyor, yağmurluklar birer ikişer eski zaman sandıklarından ya da ceviz gardıroplardan çıkıyorlardı. Naftalin kokuları kaplıyordu dört bir yanı. "Anlat" demiştin. (Bir Çeşmiahu Hanımefendi vardı, eski bir evde otururdu, yalnız yaşardı. Ava çıkmak istemiyordum şimdi. Şimdi av gözümde bir kıya vakti oluyordu, ürküyordum. Akçıl atlara, doru atlara, yağız atlara nasıl olsa bir gün kavuşacaktım. Kasabanın birine gidecektim, herhangi bir kızla evlenecektim. İyicil, enstitü bitirmiş, oya yapmasını bilen, fırında kabak pişiren, karlı kışlı günlere erişte hazırlayan kızın biriyle. Bir gece eve dönüyorduk, sen esriktin, vapurda yere oturmuş şiir okumuştun. Saçların dağılmış; karın, alageyiğin yanıbaşında. Nuri Turan bizi görecek, bir şey olacak diye korkmuştum nasıl! Parklar vardı, bilirdim, gidip otururdum, yalnızlığımı dinlerdim.)

Gece, geç vakit ayrıldım Eşref Selim'den. Al aldı yanakları, kan oturmuştu mavi gözlerine. Türkü söylemişti bize. Yanık sesiyle Toroslar'dan, göçebelerden ve acılardan ve Orta Anadolu sokaklarından bir şeyler getirmişti. İnsan kendini taş bir evde, koca bir dağın ortasında, soluk bir gaz lambasının aydınlığında buluyordu o türkü söylerken. İster istemez duygulanıyor, gözü doluyordu. Kucaklamıştı beni, "Askere de alsalar, ardımıza adam da koysalar..." demişti, "iyi günler göreceğiz" demişti. (Size gelmiştim. Durgun ve ölgündünüz, buz gibiydi elleriniz. Debussy sizin için ilk kez hiçbir değer taşımıyordu. Gazeteciler fotoğraflarımızı çekmişlerdi. Küçük, yalnızca, önemsiz bir öğrenciyim ben. Elimde ruh hastalarının dramlarını anlatan kitaplar. *Kimi hastalar var ki, onları da hekimin sevecenliği iyileştirir.* "Erguvanlar soldu

hep" dedim bir gazeteciye. Erguvanlar solmuştu hep gerçekten de. Nuri Turan en son öğrendi sizi ve eşinizi tanıdığımı; bir ozana ve bir ozanın özgürlük kokan dizelerine taptığımı. Sonra gazeteciler gitmişlerdi, siz ağlıyordunuz.)

Ertesi günü Eşref Selim'i boşuna aradım her yerlerde. Tapınaklara gittim; çeşmelerin ve kubbealtlarının dinginliğini severdi, gelir sessizliği dinlerdi. Parklara gittim, otobüs duraklarında bekledim. Gençkızlar duruyorlardı gülerek. Delikanlılar sırılsıklam ıslanmışlar, yağmura aldırmadan ıslık çalıyorlardı. Nezihe Hanım susmuştu Eşref Selim'i sorunca. Sabahı zor etmiştim. Sabah yurtdışına kaçtığını söylemişti radyo. Sağ salim yurtdışına çıktığını, ölmeden, öldürülmeden yurtdışına çıktığını... Gurbet illere düştüğünü... "Biraz da yalnız ağlayayım, artık dön evine" demişti Nezihe Hanım. Kalkıp buraya geldim. Bu yosun tutmuş taşlara basarak, bu terk edilmiş bahçede, bu ulu erguvan ağacına sarılmış –sıkı sıkı sarılıvermiş– bir sarmaşık olarak.

Güzün Savaş

Kimin yüreği morsa
Orda bir cop izi vardır

Dağlarca

Onların arasına nasıl katıldığını bile bilmiyordu. Yokuşun başında Serpil'e rastlamıştı; Kuzey'in arkasından koşuyordu, "Bize katıl sen de" diye seslenmişti. Sonra birkaç kişi daha "Hadi Burak" demişlerdi. Sanki birisi itmiş, birisi kolundan tutup onların yanına getirmişti. Onlara karışmıştı sonunda, savaş diyorlardı adına, özgürlük üzre ant içiyorlardı sokaklarda durup durup, hepsi güleç, dosttu hepsi şimdi. Hem gizli bir mutluluk da duyuyordu; ilk kez böyle yoldan geçerken bakanlara aldırmadan, açık alınla yürüyordu. "Nereye gidiyoruz?" demişti yakınındakine, "Kavga edeceğiz polislerle" demişti öbürü. O vakit kavgadan da, savaştan da korkmadığını sezmişti; sevinçle atmıştı yüreği. "Başardık" diye düşünmüştü.

Yürüdükçe yanında tanış birileri beliriyor, "Bizimlesin işte Burak" diyorlardı. Artık o ürkek, o baş cezası silik yaradılışı üzerinden atmış; umutla savaşmaya gidiyordu. Caddeler, yokuşlar, sokaklar geçip gitmişlerdi; coşkudan nerde olduklarını göremiyordu. Bir ara en öndekiler taşları atmaya, tahta sopalarla yeşil giysili birtakım adamlara saldırmaya başlamışlardı. Derin derin soluyordu, içi bir garip yalnızlıkla dolup taşıyordu. "Al Burak" demişler, eline üstü çivili bir tahta parçası tutuşturmuşlardı. Kafası üzerinde koca koca taş parçaları geçiyor; genç genç polisler acımasızca copluyorlardı önlerine geleni. "Çelengi koyacağız" diye bağırıyordu önünde Kuzey, "Kuzey" demişti, "doğru mu bu yaptığımız?" demişti. Oysa doğruluğuna kendi de inanmamıştı; birtakım düzeni, dirliği yerinde adamlar vardı, onun bunun sırtından geçiniyorlardı; onları tutan bir politika astığı astık, kestiği kestik

alabildiğine egemenliğini sürdürüyordu. İnançlıydı üstelik, güvenilir yarınlar bekliyordu, savaş gerekliydi. Ama bu kavga, ama bu yüreksizce vuruşan yurttaş insanlar. "Başka türlüsü güç" demişlerdi ona, "savaşmamız gerek" demişlerdi. Savaşsız olmuyordu, kimse yumuşakbaşlıların sözüne sözcüğüne aldırmıyordu.

Kalabalıktı polisler. Özel otobüslerden inmişlerdi. Ana avrat sövüyorlardı, birbirlerini anlamadan, birbirlerini dinlemeden dövüşüyorlardı. Köşeye çekilmiş, seyrediyordu. Yola bakan apartımanların pencereleri açılmış, meraklı insanlar güle oynaya aşağıya bakıyorlardı. Birden apartımanlardan herhangi birine girmiş, merdiveni uçarcasına çıkmış, bir kapının zilini aralıksız çalmıştı; yaşlı bir kadın çıkmış karşısına, "Telefon var mı?" demişti, "Telefon edin" demişti, "yalnızca bir kara çelenk koyacaklar oraya." Kadın hızla kapamıştı kapıyı, "Polis-polis" diye pencereye koşmuştu. Basamağa çökmüş, ağlıyordu. Kendi de şaşıyordu ağladığına. Korkmamak gerekti, bir savaştı bu, ölen ölür, kalan sağlar...

Apartımanın kapısından dalmışlardı bile içeriye. Yeşil çuha giysileri gözünde ışıl ışıl büyümüştü. Engin bir yeşillikten öte bir şey görememişti bir an. Bilinçsiz, merdivenleri çıkmaya başlamıştı; Eleni'nin babası yeni dikmişti kışlıklarını diye geçirmişti usundan. Eleni küçük, şen bir Rum kızıydı. Ders verirdi ona, matematiği beceremiyordu bir türlü. Babası terziydi, Beyoğlu'nun arka sokaklarında dükkânı vardı; bir gün bir bölük polis gelmiş, terzi Hristo ölçülerini almıştı. Kalın kalm kumaşlar haftalarca kesilip biçilmiş, makinede dikilmişti... Son katta boşuna çalmıştı kapıyı, aldıran çıkmamıştı. Ve polisler üstüne üstüne gelmişlerdi. Öyle kapıya dayanık beklemişti onları. Üç kişiydiler. Kötü kötü gülüyorlardı. "Ödleğe bak, ödleğe" deyip asılmışlardı koluna. Suskun izlemişti polisleri. Çocukları birer ikişer özel otobüslere bindiriyorlardı dışarda. Üç gün önce ölmüş bir arkadaşın; yaşamın hiçbir nimetini tatmamış, yüreği ak, yüreği insancıl bir arkadaşın anısına yaptırılmış kara çelenk, kapkara çelenk yerde –kendi karalıklarından ürken insanların ellerinde parçalanmış– yaprak yaprak duruyordu. Başı öne eğik yürüyordu. "Belki bizi de öldürürler" diye düşünüyordu. Onu öldürmüşlerdi işte; apaçık

arkasından saldırmışlar, çocukçağız kurtulayım diye ta kaçıncı kattan atmıştı kendini. Arayanı soranı mı çıkmıştı. "Copları yer yer gebeririz." Ansızın Serpil'in sesini işitti, "Kaçarken yakalamışlar" diye bağırıyordu. Gür ve genç erkek seslere karışıyordu söyledikleri. Demin gülümseyen yüzler tiksinçle gözlüyorlardı dar, dapdar pencerelerinden cezaevi otobüslerinin. O vakit başını kaldırmıştı övünçle, gömgök bakmıştı. "Yalan diyorsunuz, yalan söylediğiniz" demişti. Suskunluğunu yitirmiş, kolundan tutan polislere delice bir güçle tekme atmaya başlamıştı. Üçüncüsü bir tokat yapıştırmıştı yanağına, yalaza yalaza yanmıştı yüzü. Gene sürdürmüştü çabasını, ta onların yanına gelinceye dek, ta onlar "Vur Burak, vurabildiğince vur" deyinceye dek.

Serpil'le Kuzey'in otobüsündeydi. Ötekileri ite kaka yamaçlarına varmıştı onların. "Bağışla" demişti Serpil, Kuzey'in ellerini tutuyordu sıkı sıkı. Aydınlıktı yüzü, hiçbir şeye aldırmadığı besbelliydi. Yaşamak bile umurunda değildi. İkisi böyle iyi, böyle aydınlık gidiyorlardı. Kendisi yıkıktı, başlangıçtaki korkusuzluğunu yitirmişti. Evi düşünüyordu en önemlisi. Annesinin düşeceği korkuları, komşu kadınların meraklı, arsız sorularını, aşağılık alaylarını geçiriyordu usundan. "N'aparlar bize?" dedi bir ara. "Sabaha bırakırlar" dedi kızın biri. Bir köşede, alışılmış yüzlü, kimsesiz kızın biriydi. Anası babası üzülmezler miydi gece gelmeyince, karakollara başvurmazlar mıydı? Serpil hep öyle Kuzey'e yaslanmış, erinçli sallanıyordu. "Tekerleğin üstünde biz oturuyoruz galiba" diyordu gülerek. Kalabalıktılar, küçücük yerde elli kişiyi geçiyorlardı. Sakallı yüzler, yorgun argın yüzler, kirli yüzler vardı. Umutla ışıldayan maviş gözler, mutlu ağızlar, sevecen bakışlar vardı. Hep birlikte türkü okuyorlardı. "Özgürlük, bir gün sana kavuşacağız" diyorlardı. Özgürlük bir ozanın dizelerinde ak bir güvercin, bir ressamın yapıtlarında kaba, sayrıl damarlı işçi elleriydi. Özgürlük paraya düşkün, çıkarına bağlı birtakım alçak insanların sonuydu. Biliyordu, duyuyordu, ama yüreğinde bir tedirginlik kıpır kıpır kıpırdanıyordu.

Yargıevi'nin alt koridoruna atmışlardı onları. Ötekileri görememişlerdi inerlerken. Serpil "Gebeyim" demişti, "beni dövemezler

nasıl olsa" demişti. "Gebe misin?" diye sormuştu Burak. Sevinmişti birden, Kuzey'i kucaklamıştı. "Evlenecek misiniz?" demişti, fakülte bitince evleneceklerdi. Çocuğa şimdilik Kuzey'in soyadını vereceklermiş, beş altı ay varmış doğuma. "Sınavlar yattı bu yıl" diyordu Serpil. Bir çocukları olacaktı. Kuzey'in bir çocuğu olacaktı, Serpil ana olacaktı. Bir et yığını biçim kazanacak, insanlar arasında bir sevgi ürünü gelişecek, büyüyecek; sevmeyi, doğruyu, dostluğu öğrenecekti. Koridorun ucundaki küçük pencerenin camını kırıp dışarıya Serpil'in bir çocuğu olacağını haykırmak istiyordu içten içe. Bir yerlerde bir kasımpatı için için boy atmaya hazırlanıyordu. Yüreğinde sıcak bir yel esiyordu.

Sonra hava kararmıştı, uyumaya başlamıştı çoğu. Burak karanlığın içinde fısıl fısıl konuşanları seçmeye çalışıyor, sigaraların yanıp tutuşmuş usul usul alevlerini görüyordu. Annesi sokaklara düşmüştü belki de. Başında başörtüsü, sırtına eski püskü yeldirmesini geçirmiş, ağlamaklı Aksaray'a çıkmıştı. Dünyada bir tek o kalmış gibi, kimseciklere bir çıkar yol sormadan, titrek adımlarla yürüyordu. O caddelerde ışıklar önceden sözleşmişler gibi bir anda yanmışlar, bir bayram şenliği içinde büyük mağazaların kapılarına halk doluşmuş, görkemli otomobillerde güzel ve şık burjuva kadınları şölenlere gidiyorlardı.

Biri camı tıkırdatıyordu; dışarının karanlığında bir gölge eğilmiş, camı tıkırdatıyordu. Uyuyanlara basmamaya çalışarak ulaşmıştı cama, tanımadığı bir kızdı, "Hülya burda mı?" diyordu, bilmem der gibi omuzlarını kaldırdı, "Akrasay'a gider misiniz?" diye seslendi. İşitmeyince daha hızlı söyledi, "Anneme haber verir misiniz? Merak eder de." Olur anlamına başını sallamıştı kız, bağırarak adresi söylemeye koyulmuştu; sonra öbürleri uyanmışlar, "Ne bağırıyorsun be!" demişlerdi. Bağırmalıydı ama, bağırması gerekti. Kadıncık şimdi sokaklarda iki gözü iki çeşme oğlunu arıyordu. "Bir dakka" demişti, "Sus artık" demişlerdi, "sus sus!" demişlerdi. "Anandan bize ne ulan" demişlerdi, "savaş bu" demişlerdi, "git ananın dizi dibine" demişlerdi. Çaresiz susmuştu, gölge yitmişti zaten. Gene eski yerine dönmüştü umutsuz.

Gece ilerledikçe sıkılmış, boğulmuştu; dürtmüştü Kuzey'i ko-

lundan. "Ne var?" diye söylenmişti uykulu. "Annemi düşünüyorum" demişti. Annesi konuşmaya başlamıştı sanki yanı başında. Eski kış gecelerindeki gibi masal söylemeye başlamıştı, sarı saçları omuzlarına dökülmüştü bukle bukle; sanki gençti, otuzunda var yoktu. Camların gerisinde kar yağıyordu. Uğultulu bir yel esip duruyordu, kediler damdan dama atlarlarken donuyorlardı. Annesi kim bilir hangi ermiş dedenin hikâyesini anlatıyordu, kim bilir hangi mutsuz kız kutsal acılara dayanıyordu. Düz burunlu, yay kaşlı bir çocuk gözlerini iri iri açmış dinliyordu. Eskilerdeki yüzünü görür gibiydi. O vakit insanlar yoktu böyle, böyle savaşmamıştı. Kuzey dinlemiyordu, Kuzey derin uykulardaydı, elleri Serpil'in yumuşacık ellerindeydi. Salep içiyorlardı, sıcacık salep içiyorlardı. Çocukluğu gitgide allanıp pullanıp uzanıveriyordu önünde. Düğünler ansıyordu, kına gecelerine gidişleri, gelin teli için ağlayışları... Komşu kadınları "Ayol sen de mi gelin olacaksın?" diye gülüşürlerdi. Bir oda dolusu doyurulmamış kadın geline, o ilk gecenin kahramanı geline aç ve özlemli gözlerle bakarlardı. Güveyden söz ederlerdi uzun uzun. Çirkin, bayağı şakalar yaparlardı. Geride kalmıştı hepsi, o sarışın kadın yaşlanmış, çökmüştü. O düğünler, o dedikodusu günlerce süren kına geceleri unutulmuştu çoktan. Hatta artık analar soğuk kış geceleri masallar da anlatmıyorlardı.

Kimse dinlemiyordu onu, kimse ilgilenmiyordu onunla. Şimdi herkese yabancı, herkesten ayrıydı. Sonra yıldızlar sönmüşler, o ilkgün ışığı kızılsı maviliği içinde küçük pencereden içeriye dolmuş, kim bilir Yargıevi'nden hangi uzak bir bahçede işgüzar bir horoz çığlık çığlığa ötmüştü. Ve Burak bir an teneke bozması saksılarda keskin keskin kokan al karanfilleri, şişko ev kedilerini, çimenleri, dizi dizi kavakları, ağlayan söğütleri, su kenarlarını, kırlangıç kanadı gibi ışıldayan derin mavi gökyüzünü –en çok da bunu– özlemişti. Birkaç savruk yaprak ölüsü gelip yapışmıştı cama. Bomboştu yol. Koridorun ucunda bir yığın genç kırık bir yürekle yatıyorlardı. Hevesli, coşkun bir yağmur serpiştirmeye başlamıştı bile. Burdan çıkıp eve dönebilir, eve dönünce de mektup yazabilirdi. "Geçenlerde yağmur yağdı. Şemsiyesiz dolaştım altında, çamur ve çürümeye başlayan yapraklar içinde gezindim. Eski

mutlu günlerimi düşledim, gözlerim doldu, ağlayamadım ama" derdi, diyecekti de. Yazacaktı. Polisleri anlatacaktı. Terzi Hristo giysileri hazırlarken polisleri nasıl içten içe sevdiğini, tümüne nice iyilikler dilediğini yazacaktı. Güneşin yiten egemenliğini, biçilip dinlenmeye terk edilmiş kentdışı tarlaları, göç eden kuşları, yeniden kaynaşan sinema, tiyatro, maç kalabalıklarını, akşamları bir tahta kaşıkla tarhana çorbası içmeleri dile getirebilirdi. Unutamayacağı, yıllarca etkisi altında kalacağı bir güz savaşının bitmek tükenmek bilmeyen tutsak gecesini, günün ışıyan o ilk yarı görünür ışığını, erkenci bir şoförün uzak ve özgür yollarda keyfince ilk korna çalışını bütün dünyaya yayardı. Şu uyuyanlar, şu anasının zavallı yürek çarpıntılarıyla dolu, yorgun ve çaresiz gecesini önemsemeyen tanışlar mektubunda yer alabilirlerdi. Eline boyayı, fırçayı alır gülen ayvaları, ağlayan narları çizebilirdi. Resimlerde kadınlar iri ve olgun domatesleri salçaya dönüştürürler, erkekler kışa hazırlık odun kırarlardı.

Ortalık iyice aydınlanınca; yaşam gürültüsüyle, çılgın kalabalığıyla iyice gözükünce birer ikişer duruşmaya götürmüşlerdi onları. Üst katta bekler bulmuştu annesini, polislerin arasından solgun sararmış yüzünü, kan çanağı gözlerini görmüştü. "Bir şeyim yok anne" demişti, "korkma" demişti. İçeriye sokmuşlardı zorla, dinleyiciler kaplamıştı her yeri. Ak saçlı bir yargıç vardı, ne sorduğunu anlamadan vermişti karşılıkları; kimi kez gülmüştü dinleyenler. İyi der gibi başını sallamıştı karşıdan tanıdıklar. Birkaçını serbest bırakmışlardı, gülerek gittiklerini görmüştü. "Yarın bizim" demişti Kuzey, "çocuğum bu sancıları çekmeyecek" demişti Serpil. Sorumluluklarını bilen bir kuşaktı onlarınki. Yarın suçlanmayacaklardı, yarın emeğin ve alınterinin sömürülmediği bir gün olacaktı. Herkes iyi, herkes mutlu; insanlar o ilk yitik evrendeki barışsever, haktanır, eşit yasalar üzre kurulmuş mutlu yeryuvarlağa kavuşacaklardı gene. Herkese bir ekmek düşecekti; açlar, açıklar silinip gidecekti yazınsal betiklerden. "Yarın bizim" demişti Kuzey. Sonra polisler ansızın kelepçeyi geçirmişlerdi ellerine, "Kuzey" diyememişti bir türlü Serpil, "Nereye götürüyorsunuz?" diye bağırmıştı. O olduğu yerde kalakalmış, öbürlerinin bir şeyler demesini bekleye-

rek... Ama olağan bir şeymiş gibi kımıldamamıştı kimse. İtmişti polis Serpil'i, "İtme öyle" demişti ötekisi, "işe yarar yahu", kaba kaba gülmüştü. Kolundan tutmuştu, "Bırak" demişti Kuzey, tükürmüştü Serpil polisin yüzüne. Sonra her şey birbirine karışmıştı, dünya olanca ağırlığıyla omuzlarına çökmüştü Burak'ın. Bütün güzellikleri unutmuştu. Polisin biri indirmişti copu Serpil'in karnına. Hemen o dakka yere çömelmişti kız, ölgün ölgündü yüzü. "Siz serbestsiniz" demişlerdi. Herkes serbestti, Serpil de, kendi de. Yalnız Kuzey'i götürüyorlardı. Yalnız Serpil yatıyordu yerde, alnı boncuk boncuk terlemişti. Kuzey'i götürmüşlerdi bile. Herkes merdivenlere yönelmişti. "Serpil Serpil" demişti Burak, "canın yanmadı ya" demişti. Etekliğini kaldırmıştı kız, kan içindeydi bacakları, bacak arası; kıpkırmızıydı iç çamaşırları. "Serpil" demişti, "n'oldu" demişti. İnce bir kan hâlâ sızıyordu dölyatağından. Bir avuç et parçası ve sarımsı sular seçmişti. Yaşlar boşanıyordu gözlerinden. "Çocuğunuz" demişti. Merdivenleri çıkanların arkasından delice koşmuş, "Nereye gidiyorsunuz?" demişti. Ne çabuk bitmişti kavgaları. Savaş bu genç kadını nasıl onulmaz acılara sürüklemişti, görmüyorlar mıydı? Anlamıyorlar mıydı, duymuyorlar mıydı? Tanımadıkları binlerce kişinin mutluluğu için savaşanlar önlerinde bir kaba, bir kara kuvvetin oynadığı oyuna niçin değer vermiyorlardı?

Üst katta yaşam değişmeden sürüp gidiyordu, kimse koridorun ucunda taşlara yığılmış birisi olacağını, olabileceğini düşünmüyordu, düşünmek istemiyordu. Kapıdan çıkan genç yüzler, sağlıklı gövdeler yeni savaşların, yeni kavgaların coşkusuyla dolup taşıyorlardı. Vuruşmaya gidiyorlardı umutla. Polislere yetişmişti, "O kız" demişti, "copladığınız kız çocuğunu düşürdü" demişti. "Çocuk düşürene karı derler, öğren bunu" demişlerdi polisler, gülmüşlerdi. "O kız, O kız" diye tekrarlamıştı. Birilerinden yardım dilercesine kapıya yürümüştü. Sokak kalabalıktı, ellerinde koca koca çantalar bir sürü adam ve çatık kaşlı dizi dizi kadınlar girip çıkıyorlardı Yargıevi'ne. Hepsi kendi derdiyle, kendi tasasıyla doluydu. Parka koşmuştu; park sessizdi, birkaç işsiz, geceyi sıralarda geçirmiş üç beş serseri, tek tük gezginler vardı. Kanepelerden bi-

rinde simit yerken bulmuştu annesini. "Anne" demişti, "Serpil çocuğunu düşürdü." Umursamamıştı kadın. "Çok şükür Tanrıma, sen kurtuldun ya" diyordu. "Canı cehenneme böyle Tanrı'nın!" demişti. Yüreği morarmış, yüreği mosmor, yüreği ağulu çiçeklerle bezenmiş, dönmüştü geriye. Biri yanına yaklaşıp, kısık bir sesle "O kızı İlkyardım'a götürdüler" demişti. Demin cankurtaran gelmiş, sedyeye koyup götürmüşler, Serpil baygınmış.

Annesinin beklediğini düşünmeden atlamıştı taksiye, "İlkyardım" demişti, "cebimde yalnız on lira var" demişti. "İnsanlık öldü mü abi" demişti şoför, "Yak bir sigara" demişti. Sonra bekleme odasına girmiş, danışmaya başvurmuş, güç bela Serpil'i bulmuştu. Muşambası sararmış bir bakım masasında yatıyordu, "Tehlike yokmuş, doktor baktı" demişti. "Sizinkileri görürüm şimdi gidip" demişti Burak, "alıp gelirim buraya, akşama çıkarsın belki de." Saçlarını okşamıştı. "Hadi gideyim ben" demişti. "Kuzey'e onu sevdiğimi söyle" demişti kız. "Beni dağlara götürebilsen" demişti, "bir dev ağacın gölgesinde kızgın öğle güneşini kucaklasam, bir kır çiçeğinin alçakgönüllü kokusunu baş ucumda duysam." Bir garip sararmıştı, elleri soğumuştu. "Serpil" demişti Burak, "bir şey yok" demişti Serpil, "savaş sürecek" demişti. "Amerika'da bir zenci, herhangi bir buğdaysı saçlı Co, Fransa'da bir Paul, bir Martine, bütün bir dünya bizimle birlik kavga edecek" demişti. "Çekoslovakya'da kardeşlerimizin ettiği gibi" demişti. Gülümsemişti, "İyiyim" demişti. Gitmesini, yanından ayrılmasını istememişti. Sonra ayağa kalkmak için davranmış, yıkılmış kalmıştı. Boşuna sarsmıştı, boşuna adını söylemişti. Beyaz gömlekli birilerinin arkasından koşup "Arkadaşım öldü" demişti. Kirli bir çarşaf örtmüşlerdi üstüne, sedyede buzluğa götürmüşlerdi. "Tıpkı filmlerdeki gibi kirli bir çarşaf" diye düşünmüştü. Kesik kesik hıçkırmıştı. "Neden öldü?" demişti, "Kan kaybı" demişlerdi. Basamaklardan birinde ayağı burkulmuş, ağzı taşa çarpmıştı. Dudağı patlamış, kanın tuzlu tadı diline yayılmıştı. Bir cankurtaran duruyordu kapıda. Sonra yağmur şakır şakır yağmaya başlamıştı, bir hademe "Tanrı'nın rahmeti" demişti. "Tanrı'ya da..." diye düşünmüştü. Neden sonra ağladığını, sarsıla sarsıla ağladığını fark etmişti.

Taksim'de otomobiller, otobüsler, aralarında kimi zengin kimi yoksul insanlar durmaksızın deviniyorlardı. Gökyüzü hiç açmayacakmışçasına kapanmıştı. Serpil'i buzlukta bıraktığını ansıdıkça midesi bulanıyor, başı dönüyordu. Caddeye büsbütün karışınca avazı çıktığı kadar "DÜNYA İNSANLARI BİRLEŞİNİZ" diye bağırmaya başladı. Artık ağlamıyor, gözleri kova kova yağmurdan ıslak, ama hâlâ hıçkırarak, kendinden geçmiş, "DÜNYA İNSANLARI BİRLEŞİNİZ" diye durmaksızın bağırıyordu.

Cumartesi Yalnızlığı

Ah kimselerin vakti yok
durup ince şeyleri anlamaya

Gülten Akın

1.

"Kavga ettik" dedi Kız eve girince. Püf ! Ev mi bu da yani. "Sakız çiğneme" dedi kızkardeşine, şakur şukur sesler alabildiğine. Ana ağır kokulu bir şeyler pişiriyordu içerde, mangalı yakmışlardı bile. "Babam dönmedi mi daha?" dedi. Baba kapıyı açtı aynı anda. "Aldınız mı haftalığı?" dedi. Aldık ya, sana ne, ben ırgat gibi çalışıyorum bütün gün. Ama Baba dinlemezdi böyle sözleri. Yapıştırırdı tokadı. Bir gün gidecek kız, Kaynakçı'yla evlendiği gibi gidecek. Kardeşlerini görmeye gelir belki de ara sıra. Bayramlarda anasının eline beş-on kuruş, ya da birkaç metre pazen. Baba da babaydı en sonunda, bir yün boyun atkısı alınabilirdi ona da.

Mangalı ovmalı, perdeleri yenilemeli. Ama kime? Baba çalışmadan, didinmeden koca haftalığın üstüne oturduktan sonra... Her akşam böyle rakı sofrası kurulur, zengin evlerinde yok böylesi. Patates köftesinden pirzolasına varıncaya... "Yağlı bu et" dedi Baba, daha iyisini sen kazanıp al. Kızkardeşi hâlâ sakız çiğniyordu öbürü –erkek olanı– elişi ödevini yapıyordu. Pazartesiye yetişecek, kartondan bir ev. "Bizim ev" diye düşündü kız. Kaynakçı'nın evi. Mavi camlı koca gözlüklerini hemen sofadaki eski ve elden düşme büfeye koyacaklar, sabah yanına almayı unutmasın diye. Ama kavga etmişlerdi işte.

... Tren yolunda yürüyorlardı. Ev ev dolaşmışlar, keselerine uygun bir şey bulamamışlardı. Ter içinde kalmışlardı merdivenleri ine çıka, çirkin yüzler göre göre. Tren yolu kıvrımlar çizerek, gitgide uzak bir noktada küçülüyor, yitiyordu. Belki oralarda evler, güzel ve balkonlu evler vardı onları bekleyen. "Ama biz burada, bu sokaklarda yaşıyoruz" demişti kız, "olmazsa ben de çalışırım."

Çalışmasını istemiyordu, "Sen evinin kadını, Kaynakçı'nın sevgilisisin." Bir kaynakçı, bir adam. Ah ! Anlasaydı, hiç olmazsa bir iki yıl. Yeter ki bu yalnızlıklardan, bu bezginlikten kurtulsun. –Sen sustun önce. Ağzının iki yanında yumuşamaz çizgiler, elimi bıraktın. Elim birden kapısı açık bir kafesten kaçıp atmacalara yem olan saka kuşu oldu. Elimden ürktüm. Susmasaydın hiç olmazsa, hiç olmazsa elimi bırakmasaydın. Trenin sesini işitmiştik; sen bir yana, ben bir yana gitmiştik. Aramızdan dev gibi tren, upuzun, bitmez tükenmez bir tren geçmişti. Vagon pencerelerinden insanlar bakıyorlardı, saçları uçuşan mutlu gençkızlar. Arada sırada tekerleklere bakıyordum, gürültülü gürültülü dönüyorlardı. Ayaklarını görürüm umuduyla bakıyordum.–

"Neden yemiyorsun?" diyor Ana. Sofra hep suskun yemek yiyişlerle sürer. Bir yerlerden bir radyo sesi işitilir, bir erkek türkü okur yanık yanık. "Önüne yağ döktün" dedi kızkardeşine. Aldıran kim, hınzır bir şey olacak bu kız. Daha bu yaşta erkek çocuklarının yanından ayrılmıyor. Güle oynaya, anasının arkadaşlarını, o budalaca dedikoduları bir dinleyişi var... Kulaklarını açа açа. –Bizim için de neler diyorlar kimbilir. Kaynakçı'yla az fingirdemedi o kız. O geç saat kol kola gezmeler, sinemalara gitmeler... Ama anam gelince susar karılar. Başka birini bulup çekiştirirler.– "Nereye gittiniz?" dedi anası. "Hiç" dedi Kız, omuz silkti isteksiz. –Sanki dinleyecek. Yağ alayım, un alayım, tuz alayım; yeter ona. Babamın da rakısı konsun önüne. Ötesi umurlarında değil.– Cumartesileri yemek götürmez fabrikaya. Bir oldu mu sıraya girer, haftalığını alır. Sonra uçarcasına otobüse koşulur. Deri kokusu, o üstlere sinmiş pis deri kokusu birden geride kalır. İşçi kızlar açarlar da açarlar otobüs pencerelerini. Bir güz cumartesisidir; içeriye sokakların, ıslak parkların, kalabalıkların havası dolar. "Seninki" derler Kız'a. Onunki gençtir, güzeldir, iyidir. Sirkeci'de indiği gibi karşısında bulur; tıraş olmuş, saçını taramış, boyunbağı takmış iğreti. Düşleri vardır kendilerine göre, –o süslü püslü kadınlar ne anlasınlar bir küçük evin bunalımını sürdüren işçi kızları, ne bilsinler rakı sofralarında umutsuz geçen hafta sonlarını.–

Gülhane Parkı onlar içindir, ayaküstü bir şeyler yerler. Fabri-

kada öğle tatilinde gırtlaktan geçmek bilmeyen yoksul dolmalardan yeğdir ayaküstü yemek. –Seni götürürüm bir gün oraya. Karton evini bitir hele. Orada aslan da var, tilkiler kızıl tüylü. Güvercinleri göreceksin birden, sakın şaşırma; ak ak, barış barış güvercinler. Koca kuyruklu sincaplar.– Hayvanat bahçesi çocuklar içindir, maymunlara muz verir zenginler, onlar muzu kendileri yemiyorlar. Ayağa kalktı Kız, "Dersini çalış sen" dedi kardeşine, "boyarım ben o evi." Kendi eviydi, tek katlı, küçücük bir yeşillik önünde, "Bir de ağaç yapacağım sana kartondan" dedi. "Neden kavga ettiniz?" dedi Ana, şimdi anımsamış gibi. Mangalın başında uyukluyordu Baba. "Götür şunu yatır" dedi Kız. "Bu evi geçindirmekten bıktım" dedi; ağlamak, bağırmak istedi. "Bugüne dek biriktirseydim kazandıklarımı, bir köşede üç kuruş param olsaydı." "Ben çalışırım, sen biriktir" dedi Ana dargın dargın. Hep böyle olurdu. Kıyamazdı Anasına, –ben gencim, ben güçlüyüm; o yaşlı ve yorgun.– Ağacı kartona çizerken kendince bir şarkı tutturdu, "Barışırız nasıl olsa" diye düşündü. Dalları yeşile boyadı, beğenmedi, bir kahverengi aradı sıcacık. "Ne güzel oldu" dedi kardeşi. "Sevdin mi?" dedi. Kesiverdi ağacı, evin önüne yerleştirdi. Kız elinde dergiler, artist fotoğraflarına bakıyordu. "Senin dersin yok mu?" dedi. "Yok abla" dedi öbürü. Nasıl da beceriyordu yalan söylemeyi. Gene kalır bu yıl sınıfta.

Kaynakçı birden hayvanat bahçesinde gezinmeye başladı. Aslanı seyrettiler demir parmaklıkların önünde durup. Kız korktu, Kaynakçı'ya yanaştı. "Bir de müze var" dedi Kaynakçı, "yukarıda." –Sen susmayacaktın, ne dediğimi bilmiyordum, bağırıp susturacaktın beni. Sana güneşi getirmeye hazırdım. Sana memleketinin en alçakgönüllü çiçeklerini toplar getirirdim. Sen köylüydün, köy çocuğuydun; seni köylü olduğun için sever, sana köy çocuğu olduğun için tapardım. Biz kentliydik, biz büyük kentin en küçük sokağında doğmuş, en büyük yoksulluğu tatmıştık.– "Ayşeler buzdolabı alacaklarmış" dedi durup dururken Ana. "Bana ne" dedi Kız. İçi içine sığamaz olmuştu Kız'ın, bu el kadar odada yaşamak güçtü. Hava yoktu hiç. Pencereleri açmak boşunaydı, sevdiğinin olmadığı yerde hava yoktu. Boğulabilirdi insan..: Tilki-

ler küçük bir hücredeydiler, gelip gidene meraklı meraklı bakıyorlardı. Bir kedi gelmişti yanlarına. Biraz kirli bir tombiş sarman, sevip okşamıştı kız. Mırıl mırıl sesler çıkarmıştı. "Sevgiye ihtiyacı var" demişti Kaynakçı. Gülmüştü, Kız'ı biraz daha kendine çekmişti. O sıra bir yel esse aralarından geçemezdi. Sonra yanlarına iki köylü gelmişti, "Gel pisi pisi" demişti biri. İnsanlara hasret kedi mırıl mırıl yanlarına gitmişti. Kapıp atmışlardı tilkilerin önüne, "N'apıyorsun sen !" demişti Kız, kediyi kapıp kucaklamıştı. Gülerlerken köylüler, donup kalmışlardı. Birden hayvanat bahçesi çirkin, bakımsız bir yer olmuştu kızın gözünde. Çamurlu yalaklarda gezinen mutsuz kuğular, aç dolaşan ördekler, üşüyen baykuşlar...

Müze tepedeydi, ağaçlıklı bir yoldan varılıyordu müzeye. Ve ağaçlar soyunup dökünüp bir kışa hazırlanıyorlardı. –Oldum olası sevmem güzü, hüzün verir bana yaprak dökümü. Sen isteseydin bağışlardın beni. Seni sevdiğim için öyle söylediğimi biliyordun. Orada, o mermer taş yığını arasına beni böyle yapayalnız, böyle kaygılara düşmüş bırakmak erkekliğe sığar mıydı ?– Müzeye büyük bir kapıdan giriliyordu, içersi soğuk ve karanlıkçaydı. Koca koca mermer yontular, gömütler, mumyalar vardı alt katta. Artık konuşmuyorlardı. Hiç konuşmuyorlardı. Kız koluna giriyordu Kaynakçı'nın. Kolunu indiri indiriveriyordu Kaynakçı. İçi sıra bir şeyler ağlıyordu Kız'ın. "Ama bir evimiz olsun istedim" dedi Kız sonunda. Bir evleri olsun. İşçilerin derdi ev değil miydi, yiyecek değil miydi; kumaş, ekmek parası, eğlence parası, şu bu o değil miydi ? –Bir kaynakçıydın, ne vardı kızacak ? Sana isteseydin yüreğimi verirdim. Saçlarımdan bir kese örüp yüreğimi armağan ederdim. Rüzgâr boylum, al dudaklım isteseydin doğmamış çocukların hepsini senin için doğururdum, senden doğururdum. Oysa Erkek susmuştu. Susmuştun. Kör olası acılara gömüp beni...– "Ayşe evleniyor" dedi anası oturduğu yerden, çocukların çoraplarını yamıyordu. Güney zenginmiş, toprak tabaklar almış Ayşe'ye. Ayşe Yalova'ya gidecekmiş balayına. Bu kadın hep böyle başkalarının mutluluğuyla övünürdü. Kendi kızını, kendi çaresizini görmüyor muydu kapı gibi. Ayşe'den de, ötekilerden de...

Sakız sesleri gene kaplamıştı ortalığı, bir çarkın dönüşü gibi.

Gözyaşı şişelerine bakmıştı Kız. "Konuşmazsan ağlarım" demişti Erkek'e. O gene taş gibi durmuştu. Vaktiyle insanlar bu gözyaşı şişelerinde saklıyorlardı acılarını. Vitrini kırıp bir şişeyi almak, ağlamak ağlamak istemişti Kız; sonra o ebemkuşağı pırıltılarla kaplı şişeyi Erkek'in eline tutuşturmak... –Sen bizim evi, benim çocukluğumu, o çirkin mahalleyi düşünmüş müydün hiç? Sabah akşam içen bir baban olduğunu aklına getirmiş miydin? Seni sevdiğim için "Köylü çocuğusun, kediyi tilkilerin önüne atan ayılardan farkın ne !" demiştim. İnsan sevdiği tabağı kırarmış.– Tren yolunda yürümüşlerdi, "hadi" demişti Kız, müzeye gitmek istemişti. Hep susmuştu Kaynakçı; müzede konuşacak, şu dev gibi yontuları, şu karabasan gibi gömütleri anlatacak sanmıştı. Şu saçları hâlâ duran bin yıllık, iki bin yıllık ölü. Şu gözyaşı şişeleri dizi dizi. –Tren yolunda kızmıştım işte, bağışlayabilirdin, kızmış "Para mı kazandığını sanıyorsun sen" demiştim. Onurluydun, insandın. Ama evlenelim, bir oda da olsa, ayrı bir yerde oturalım dilemiştim. Sen susmasaydın sana sineksarayları yapardım en renkli hasırlardan, en sağlam ipliklerden heybeler örerdim.–

Otobüste de konuşmamıştı Erkek, Kız elini uzatmamıştı ayrılırken. Fakat işte şimdi boğuluyordu, sevgi hüküm sürdüğü yüreğine amansız bir savaş açmıştı. Yerinde duramaz olmuştu. "Al ödevini" demişti kardeşine, "gerisini yarın tamamlarım." Kapıya koşmuştu, yağmurluğunu sırtına geçirdiği gibi... "Ben gidiyorum" demişti anasına. "Gecenin bu saatinde" demişti Ana. Aldırmamıştı Kız, çıkmıştı sokaklara. Sönük ışıklar vardı sokak aralarında, yıkık evler, çirkin gömüt taşları orda burda. "Nereye kız?" demişti karşı evden bir komşu; yanıt vermemişti, yanıt vermeyecekti artık kimselere. Sevdiğine gidiyordu işte, anlamıyorlar mıydı?

2.

Çok sonra aralanmıştı kapı. Yaşlı bir adam açmıştı kapıyı, konuştukça içki kokuyordu ağzı. –Sen de mi oğlunun parasını yiyorsun moruk?– "Daha gelmedi eve" demişti. "Girip bekleyebilir

miyim?" demişti Kız. "Nasıl istersen" demişti yaşlı adam. Kız girmişti içeriye. "Kim geldi?" demişti içerden çatlak bir ses. Dudakları mosmor boyalı bir kadın görmüştü. Bir kafeste bir kuş ötmüştü, uzaktan bir tren düdüğü işitilmişti. Kız boynunu büküp susmuştu. Girmiş oturmuştu.

–Gelmedin. Çok geç oldu. O yaşlı kadın kalkıp gitti, alıcı gözlerle baktı bana giderken. Baban yatacaktı, "Ne zaman gitti o?" dedim. "Öğleyin bir ara uğradı" dedi. "Öğleyin uğrayamaz" dedim, "benimleydi" dedim. "Demek sen o kızsın, sana bir mektup bıraktı, gidip getireyim" dedi. Sallana sallana üst kata çıktı. Titrek ellerle yazmışsm belli. "Seni doyuracak parayı kazanıncaya kadar gidiyorum, beni beklemeyebilirsin de" diye yazmışsın. Sen yazmışsın, senin biraz dağınık yazın. Baban bana bakıyordu, sevinmiş gibiydi. "Gelecekmiş; benim yatağa gir, beni bekle diyor" dedim. Yatağını sordum, hoşlanmadı baban. "Yanlış okumadın ya" dedi. "Siz de okuyun" dedim, okuması yazması olmadığını biliyordum. Kâğıdı eline aldı "Öyle yazmış sahiden de" dedi. Senin yatağın o çok boyalı kadının oturduğu divandı ve senin kokun bile yoktu o divanda. Kötü kötü yasemin kokuyordu. Baban çıktı odadan. Kilitledim kapıyı, sokaktan gelen sesleri dinledim. Ben deri işçisi kız, deri deri kokan çamaşırlarımla kaldım; senin yastığında neden sonra senin ter kokunu duydum. Senin insan kokunu. Sarıldım ona. Masada kirli tabaklar ve çatlak bardaklar vardı. Rüzgâr boylum, sen bana toprak takımlar değil, bir oda bile alamazdın. Sen zengin değildin, sen insandın, sen silme namustun. Kalkıp o kirli tabakları yıkadım. Kulağım sokak kapısındaydı, açılmasını bekliyordum, senin gelmeni bekliyordum. Yalnızdım, cumartesiydi. Cumartesi tek sevinç günümdü, kötü geçemezdi dost yüreklim, sensiz olamazdım.–

Gün ışırken yaşlı adam kapıya vurmuştu hızlı, "Aç kapıyı" demişti "gidip çişimi edeceğim." Kız kalkıp giyinmiş, kapıyı açmış, adam işerken çekip gitmişti.

Ağlayan Kiremitler

Bu zulüm, bu haksızlık, bu işkence

Melih Cevdet Anday

Bir evi olabilse insanın. Fabrikadan çıkınca; paydos zili çalıp genç ve sağlıklı işçilerin arasına karışıp, yağmura ve erken güze aldırmadan, pazar günü herhangi bir maça gideceğini düşleyerek fabrikadan çıkınca. Macide sarışın, ufacık tefecik bir kadındır. Gülünce ağlar, ağlayınca güler; dost kadındır Macide. Fabrika büyük, çok büyük; insan yolunu şaşırır, içinde, girişte çiçekler vardır yaz kış, açarlar da açarlar. Fabrikadan çıkınca evine döner insan, çarşıdan yeşil soğan ve lahana alır, çocuğu varsa jiklet. Çok eskiden köyde doğmuş Recep, köy çocuğu. Bir zamanlardı, kuru dal anası yaşardı ve hamur açmasını iyi bilirdi. –Öldü geçen yıl.– O zaman bir ev vardı, akşamları gidilir, gazete okunur ve gece kahveye çıkılırdı. (Para olsa, bir köşede birikmiş bir avuç altın olsa Recep'i seçeceğim, ister beni o, sever de. Yılbaşı gecesi sinemaya gideriz, tombala oynarız yemekten sonra. Kâğıdı liraya.) Recep ustadır, gene de az para geçer eline, ancak doyurur karnını. Köyden gelince okula gitmişti bir süre, tutunamadı. Özgür kırlarda sığırcıkların ardından koşmak daha çok hoşuna giderdi hep. Çantayı attı mıydı ağaç dibine...

Ormanların bitiminde dereler sözleşmiş gibi alçakgönüllü seslerle akışırlar. Ortası sapsarı bir mor menekşe göz kırpar, saçları dağınık bir kadın naylon torbadan haşlanmış, içi kayısı yumuşaklığında yumurtalar çıkarır. Pijamasını giyer Recep, kolundan yakalar Macide'yi, ayol et yanacak valla; et köşede ispirto ocağında pişer, kimyonu biberi boldur. (Birisi görecek, ne demeyecekler halimize, âlemin ağzı torba değil ki büzesin. Şu Recep'in umurunda değil dünya.) –Emekçi sınıf yalnız pazar günleri, ender rast-

lanır pazar günleri ve bir tek kırlara gidebilir eğlenmeye. Çünkü kırlar bedavadır. Kırlar organze tuvaletler, rugan erkek ayakkabıları istemezler.– Dönüşte çakır keyif sarılır Macide, tencereyi unuttum, yeni almıştım üstelik. Tencereyi bir yerlere gizlemiştir çoktan Recep, "Seni almayacağım kız" der gülerek.

Hafta ortasında beklenen gürültü kopar. (Bencileyin düşünenler çoktu Bay Yargıç. Biz yoksul insanlarız, elebaşımız yok, yok öyle şey. Hep istedik aylıklarımız artsın. Lafın gelişi aylık diyorum.) Sözgelimi sıcak bir yaz öğlesi bir bakkala girip büyük boy soğuk, buz gibi bira açtırmak becerecekleri iş değildir. Ama şişeleri ve birayı onlar işlerler. Üç kişiydiler. Sakalı uzamış yüzleri, ışıltısını yitirmiş gözleri ve yorgun yürüyüşleriyle ilk anda ötekilere çok benziyorlardı. Ötekiler bir fabrika, birçok fabrika, ülke dolusu işçiydiler. Kadınlar ipek çoraplara, kenar mahalle parfümerilerinin modası geçmiş pudralarına ve kremlere ve küçük çocuklar meşin toplara, futbol ayakkabılarına yaşarıl boyu özlem çekerek... Üç kişiydiler, üç kişiyi seçmişlerdi elebaşı diye. Tutuklanan başkaları da vardı. (Dereyi bulamadım son gidişimde. Recep yoktu yanımda. Ağlamaya gittim oraya. Anılarım vardı kendimce, dağınık saçlarıyla bir kadıncağız mor menekşe koklamıştı ormanlarda, yeşil ve ölümsüz ağaçlar altında ebegümeci toplamıştık, şalgam pişirmiştim Recep'e.) Recep ilkokulu itiş kakış bitirmiş bir işçidir. Annesi geçen kışı atlatamadı, çılgın yeller beşiğinde uyudu gitti. Köy ovalıktı, fabrika sahibiyle yakındaş biri yaşamazdı. Bir zamanlardı Macide küçüktü, sümüklü bir kızdı. Burnunu koparırcasına silerdi öğretmen, zerde yemeye bayılırdı. Bütün mahallenin erkek çocukları sünnet olsa da. Hatta kızlar bile...

Fabrika kent dışındadır. Sabahları tek oda evlerden, çocukların apansızın bilmiş gözlerle içeriye gireceklerinden korkak, yarı kalmış sevişmelerle bezgin yollara düşülür, yollar türlü taşıtlarla uzar da uzar. Günde on dört saat çalışmalar başlar sonra. Cumartesilerin alkol kokulu kimsesizliğini baba evlerinde tatmış umutları kırık kızlar; yağmura sövüp evde oturan, ana öğüdü dinleyen küçümen çırak işçiler; gene bebesi sayrılanmış, gene ilaç parası

ödemeye gücü yetmez çalışan kadınlar dizi dizi girerler fabrikaya. Bacaları seçilir en uzaktan, kapkara. Dumanlarla çevrilmiş bacalardır bunlar. (Recep geç kalmaz hiç. İşinden yüksünmeyen ustalardandır. Öğleleri sigara içer mola verip. Başkaldırmayı da düşünmemiştir Recep. Komünizmin ne olduğunu bilmez.) Macide bir ara birilerine başvurmayı düşündü, yardım eli uzatacak insanlar aradı yakınında. Nasıl da yalnızmış meğer. Gazetelerde okumuştu, işçiler isyan halinde, işçi devrimi bastırıldı. Üç kişiydiler, üç kişi aldıkları paranın yetersizliğini anlatmak ve günde on saat çalışmak istemişlerdi. Öbür yorgun argın yüzler de istemişti bunu. Macide'nin kendi başına yeniden düzenleyeceği bir evi olacaktı; kimseler eski dul, yeni orospu gözüyle bakamayacaktı ona. Macide aydınlık kovalarla su taşıyacaktı çeşmeden evine. Evi çatı katında olacaktı bir konak bozmasının. Pencerelerde papatyalı basma perdeler, pencere dışında saksı saksı sakız sardunyaları renk renk. –Hadise pazartesi günü sabah saat yedide vuku bulmuştur adları Mehmet Recep ve İsa olan üç işçi Bıldırcın fabrikasının mürettebatını ayaklandırmışlar aldıkları parayı yetersiz bularak işvereni linç etmek istemişlerdir elebaşlarının komünist fikirler taşıdıkları tespit edilmiş haklarında kovuşturma açılmıştır Bıldırcın fabrikası sahibi gazetemize verdiği beyanatta memlekete faydalı olmak istediğini Müslüman çevrelerde vakanın nefretle karşılandığını bilhassa belirtmiştir.– Macide'nin dünyası olanca ağırlığıyla... Macide küçük bir kadındır, sıradan. Çikolatalı kek pişirmeye meraklı vardır, kadın köşelerine, dergilere mektup yazar. On üçünde kocaya verdiler Macide'yi. Kocası yetmişinde bir hocaydı, davudî sesiyle ün salmıştı. Macide solmuş gençkızlık saçlarını kanla yıkadı ilk gece, dargın ve şiirsiz. Oysa Recep bir yuva geçindirebilecek durumda olsaydı... Çocukları olurdu, her yıl doğururdu Macide, sekizincide duraklardı artık. Şişmanlamış, saçlarına ak düşmüş, mağrur. Ama erkek, erkek hep dinç, hep dere kenarında sarıldığı gibi iri ve güçlü.

Üç kişiydiler. Bütün bir hafta düşünmüşler taşınmışlar, arkadaşlarına danışmışlardı. Fabrika onlarla birlikti, emeklerinin karşılığında biraz daha bolluklu bir yaşam sürmek diliyorlardı.

Bıldırcın fabrikasının genç işçileri ayrı bir topluluktu, yirmi kişi kadar vardılar. El ele tutuşmuşlar, biraz ürkek girmişlerdi kapıdan. Recep ortalardaydı, sararmış yüzü, bir şeyler demeye hazırlanıyordu. (Saat başına elli kuruş ustalara, yirmi beş çıraklara. Koca fabrika öder ya. Apartımanları, otomobilleri, boylu boslu oğulları var patronun. Oğlanlar kız arkadaşlarıyla gelirler binde bir fabrikaya. Babaları güzel ve geyiksi kızların elini sıkar. Macide alımlı kadındır ama, onlara benzemez, şarkı okumasını bilir bir kez.)

Macide çarpık çurpuk sokaklardan geçip kentin dışına, surlara varınca bir dağ gibi yükselen fabrikayla karşılaştı. İsa Doğu'nun evi hemen sağında olacaktı. Ve fabrikanın sağında eliyle koymuş gibi... –A! Hoş geldiniz. Annem yukarıda, yataktan kalkamadı büğün.– Macide kendi çocukluğuyla baş başadır artık. Türkü söylemeye yatkın, Recep'e yeşermeye yüz tutmuş tomurcuklarla dönecek. Odadan önce taşlık. Taşlar arapsabunuyla iyice ovulmuş, duvarların sıvaları ortaya çıkmış, orda burda takunyalara rastlanılır. Sıska bir kedi koşup insanın bacaklarına değdirir kuyruğunu, ille de yırtıktır bir kulağı. –Kızım adı ne bu kedinin, Cingöz teyze. Teyze siz kimsiniz?– Teyze Macide'dir, Macide bir imamın dul karısıdır. Kimsesiz bir şiirdir. (Üst kat. Recep evimiz sabahleyin böyle olur işte. Daha açılmamış basma perdeler, sulanmamış henüz sakız sardunyaları. Ocakta et suyuna pirinç çorbası.) İsa Doğu'nun karısı işçiymiş eskiden. Hakkımızı ilk yemiyorlar, nice dost gördüm ben cezaevlerine götürülmüş. Nice dost diyor Recep, bütün insanları dost görmeye hazır. Ben Macide, Recep arkadaşımdır da... Herkes meraklanır bu tür arkadaşlıklara, ama Zehranım, Zehranım en gözde bir gül gibi okşuyor ellerimi. Sımsıkı sıkıyor, sıcak ve sevecen. (Duruşma başlayınca aydınlığa çıkar her şey kardeşim. Bugün karanlıksa ortalık, gün olur her şey değişir.) Recep gün olur her şey değişirse... Recep gün olur, beni koluna takıp utanmasız caddelere çıkarırsan ve ben gülersem deli deli; bil ki bütün sümüklü kızlara zerde pişireceğim. Zehranım rahat, yalnız İsa Doğu'yu götürdüklerinden beri midesi bir şeycikler almıyormuş, a valla olmaz! Şimdi

bir çorba pişiririm size. Abla da yardım eder bana. Abla çıkmıştır çoktan kapı önüne. Hiçbir şeyi bilmeden koşar oynar. Bilinecek ne var ki güzelim zaten. Bizim yazgımız bu, işçi parçasıyız alt tarafı. Bir zamanlardı köleydik, ekmek için didinirdik, –şimdi işçinin tanımına geçelim: İşçi emeğini belirli bir ücret karşılığında kiralayan kimsedir.–

Cezaevine giderken yüreğine su serpilmiştir Macide'nin. Recep suçsuzdur, ortaya çıkacaktır suçsuzluğu. Recep parmaklarını uzatır ancak tel örgülerden, Zehranım da gelecek haftaya, İsa Doğu'ya de sen, iyi iyi, kızı pek şeker şey canım. (Bu komünist işçiler hakkında savcılık idam talebinde bulunmalıdır mübarek dinimize ve imanlı milletimize her bakımdan zararları dokunan zındık işçiler yarın adaletin huzurına çıkacaklardır öte yandan Bıldırcın fabrikası sahibi hâlâ yaraları kapanmadığından hastanede tedavi görmektedir gazetemiz kendisine acil şifalar temenni eder.)

Cezaevinden çıkınca bayılacağım sandı. Ölgün bir güz güneşi tepesinde usanmaz bir dik başlılıkla cirit atıyordu. Ayakları yorgunluktan şişmiş, karıncalanmaya başlamıştı. Artık hiçbir şey umut etmiyordu. Karnında taşıdığı varlık işte kımıldanmaya başlamıştı. (Macide geçenlerde doktora gitmiş, utana sıkıla. Gebesin kızım, iyi bak kendine. Hekim yaşlı bir adam. Babacan.) Kırlarda otlar sararmıştır artık. İşte önündekiler de tozlu ve yağmuru arar. Bir bardak su içse, bir tabak patatesli kavurma. Kavurmanın patateslisi Macide'ye vergidir. O sever onu. "Zehranım bir iki yıl en azından hapis yerlermiş" diyecek varınca, bu yok olasıca fabrikanın önünden geçmiyor mu!.. (Düpedüz komünist bir devrim yapmak istemişler, bir işçi ayaklanması. Anlamadım ki Zehranım, dolmuşta iki adam konuştular da konuştular. Biri acıyor işçi kısmına; ne de olsa yoksul, ilaç alacak parası bile yok, eşantiyon veriyorum her gelişlerinde. Öteki gaddar kardeşim, halden anlamaz herifin biri. A! bir Zehranım var diyecektim nerdeyse.) Bir Zehranım vardır, silme umut dolu. "Korkma" der adama, çalışırız, aşevi kurarız şuracıkta daha olmazsa. Burnumuzun dibinde fabrika, gelir öğleleri işçiler. Üst kat mutfak olur, yatacağımız yer olur. Kazandıkla-

nıyla bakarlar erkeklere. Çabuk geçer yıllar. Ayol dikiş de mi gelmiyor elimizden, beş-on kuruş geçinip gideriz işte. İçlenme a canım, bu kavanoz dipli dünyada... Kız da ağlar Macide'yle, teyzesinin eteğine siler gözlerini. –Zerde sever misin sen?– Zerde nedir bilmez o. Bir gün zerde yapılacaktır, cezaevine de götüreceklerdir zerdeyi. Bir fabrikada çalışan birkaç adamcık paraların artmasını istemişlerse... Hayır, yenilemeyecekler. Orman dereleri Recep'i bekliyorlar şırıl şırıl seslerle. Recep sevdiğimdir. İşçidir, insandır, hakkını aramışsa... Dere kenarında şimdi üçüncü kişi, küçücük bir yaratık, anası gibi sarışın, babası gibi güçlü.

Güneş batınca bir yel eser, çamaşırları toplar Zehranım bahçeden. Git de topla eşyalarını, yerleşiverirsin sen de buraya. Devran ne gösterecek bakalım. Hem Zehranım da yalnız, koca evde bir çocukla. Yeniden umutlar mı bu yürekte ışıldayan, iyiliklerden süzülmüş sevinç mi? Macide koşarak iner merdivenlerden, sağlıcakla kardeş, sağlıcakla git gel bakalım Macide. Sokak bir ıslıktır Recep'in kırlarda çaldığı. Recep cezaevinde değildir sanki, savaşa gitmiştir, tez dönecektir. Fabrika kara bacalarıyla varsın korkutmak istesin Macide'yi. Macide Safiyeciğine bir kırmızı kurdele alacaktır yarın. Özenle tarayacaktı saçlarını kızın, kışa da pazen bir gecelik dikecekti kenarları fırfırlı. Sen büyüksün Allahım, sen bilirsin. Sana sığındım Allahım; koskoca Zehranım, tütünde çalışmış, bilmez mi hiç! Yollara bir gariplik çökmüştür, Macide sıkı sıkı kapar kapısını bacasını. Çözer saçlarını aynalarda. Bir yağmur çiseler sokaklara.

Hava kötüydü, gökyüzü lekeli bir koyuluktaydı. Işıklar ıslak ıslak yanıp sönüyorlardı. Tek tük insanlar geçiyorlardı sokak lambalarının altından. Durup bir sigara yakıyorlardı. Paltolarının yakalarını kaldırıp yürüyorlardı hızlı hızlı. Kentin en suskun mahallelerinde evler sarsıla sarsıla uğulduyorlardı; yer yer kırık kiremitlere on binlerce yağmur damlası bir anda kendini bırakıyor; kiremitlerden acılı evlerin camlarına akışıyorlardı.

Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok

Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü..

Ahmet Arif

O adam kara gözlüklerini takıp giriyordu içeriye. (Saçlarını bol briyantinle arkaya yatırmış, pötikare kostümü hep ütülü, bıyıkları özenle incecik kesilmiş; Roma'yı yakmaya hazır bir Neron gibi.) Safiye sevmiyordu onu, Safiye okumayı ve tarih kitaplarını seviyordu. –Safiye yeter canım, bıktık usandık şu ayıcı kızından.– (Ayıcı kızı koca imparatoriçedir ama.) Ve o adam içeriye girince işçilerin ağız şapırtısı bir anda kesiliyordu. Kafalarına kafalarına bakıyordu hepsinin, eliyle imleyip çağırıyordu Safiye'yi, al kızım, sana bonbon getirdim. Renkli şekerler. Safiye onları komşu kızlara dağıtıyor. Zehranım tabakları sabunlu sulara atıyor, duru sularda yıkıyordu. Elleri mosmor, parmakları şiş şiş. Masaların arasında Macide koşar, söyle kardeşim, sen ne istiyorsun kardeşim. Recep iyi, o da sizleri soruyor, üç yıl nedir ki, diğ mi? Üç yıl bir gün ardında acı tatlı, uzak yakın nice anı bırakıp geçer gider tabiî. Macide bugünlerde "Elbet Gönüllerde Sabah Olacaktır" şarkısını dilinden düşürmüyor. Anne, sen de hoşlanmıyorsun o adamdan. Kötü bakıyor işçilere. Herkes sevmiyor onu. A! kızım, kendine gel, işitmesin valla, velinimetimiz o.) Evi aşevi haline geçen yıl getirdiler. Kara gözlüklü adam yardım etti onlara, koca sermaye, tabak çanak, tencere, buzdolabı, hem de en büyük boy. Bıçakları toptancıdan aldılar, pek kullanan çıkmadı. Macide boşuna aldık o ışıl ışıl bıçakları, bir Sacit Bey bıçak-

la yiyor. Sacit Bey briyantinden pırıl parıl parlayan saçlarıyla her öğle damlar. Kapıyı hızla açar, gözleri Macide'dedir. (Recep sen gittin gideli...) Recep gitmemiştir, Recep'i götürmüşlerdir.

Zeytinlikleri bilir misin sen? Ege'de zeytinlikten geçilmez. Sıra sıra zeytin ağaçları çıkar önüne, incecik yaprakları, birbirlerine dostça, sevgiyle sarılmış kollar. Bizim gibi Recep. Kış soğuk geçmezse ürün iyi değildir. Kör olasıca bir kurt vardır, girer yerleşir bitkinin içine, yuva kurar. Onu yıldıran soğuğuyla, yeliyle kıştır, kardır, çılgın yağmurlardır. Güneş ışıyınca zeytin ağaçları gülümserler, uzarlar. Otuzunu geçti mi yemiş verir zeytin ağacı. Ekim başı kadın erkek, çoluk çocuk, ellerinde değnekler yüzyıllık ağaçlara koşarlar. Vururlar da vururlar dallara. Delicelere aşı yapılır vakti saati gelince. Deliceler yabanıl ağaçlardır, birbirlerine daha dallı budaklı sarılmışlardır.

Ege bölgesi yurdumuzun Ege kıyılarına bakan topraklarındadır Macide Teyze. Sen ne çok şey biliyorsun öyle bakim, Macide fırsat buldu mu odaya kaçar yukarıya. Adiloş doğmuştur, besli buzağım benim, gül bebem, can kuşum. "Allah razı olsun senden efendi" demişlerdi Sacit Bey'e. Çarşıda n'apıcaz, n'edecez diye kara kara kurarlarken... Macide Hanım, çocukluğunuzu bilirim ben sizin, Ege'deyken. (Ege bölgesi... Macide'nin aklı karışır. Safiye cır cır konuşur. Ve adam bütün çirkinliğiyle... Sizi mahalle mescidinin... Unuttukları, düşünmedikleri, vazgeçtiği. On üçünde var yoktunuz Macide Hanım, ama serpilmiştiniz. Bacaklarınız tombul tombuldu. Demedi ama, diyecek.) Zehranım'a ne dersin sen olsan, susarsın işte böyle kukumav gibi. –Kısa boylu sağ yanağında bıçak yarası var. Mı? Çorapları kırmızı sarı. Geberesice. Topukları yumurta topuk.– Safiye doğru söylüyor Zehranım, kimse sevmiyor onu. Macide'nin yüreğinde korku bir kedi miyavlamasıdır şimdi, sinir bozan, yürek bulandıran. Adiloş bebe beşiğinde her çeşit kötülüklerden, aman Allah saklasın kız. Allah karışmayabilir de bu işe. Orospu takımıyla Tanrı'nın ne ilgisi olsun, imam esner esner de derdi. İmamı bir gece bıraktığı gibi... Kimsecikler bilmez bunu İstanbul ilinde, koca İs-

tanbul ilinde. Ama bu Sacit Bey olacak adam. Safiye çok haklı canım, parasını ödemeliyiz bir an önce. (Yüz tabak, yüz çatal bıçak kaşık, yirmi tencere, bilmem kaç metro patiska, Yerli Mallar'dan renkli sofralık, her ay taksitle buzdolabı, bilmem kaç lira topyekûn hesap...) Ödenir gibi değil, bu borcun altından kalkılmaz. Altı ay oluyor açalı, ancak boğazlarına yetiyor kazandıkları, ama gül gibi geçinip gidiyorlar. İsa Doğu'nun da, Recep'in de bir şeycikleri eksik değil. Harçlıklarına kadar. Öderiz öderiz kız. Bu kez Zehranım yanılmıştır, Macide'nin yüreği bunca kötü çarparken... Macide Hanım çok güzelsiniz, asilsiniz Macide Hanım, evli bile olmadığınız bir erkeğe sadakatle bağlı olmak, ne mutlu zevcinize. Konuşması bile iğrenç, kuduz köpekler gibi salyaları akıyor ağzından. Ama almayacaktık o paraları, suç bizde.

Kör oldu hoca Macide Hanım. Hâlâ yaşıyor mu bilmem. Hayır ölmüş, geçenlerde bir tanış söyledi. (Ramazan geceleri bitip tükenmeyen dinsel yakarışlar, insanı boğan sesler, inlemeler, ahyayıp oflamalar, baş sallamalar. Başları sımsıkı örtülü kadınlar evden çıkarken küçümen Macide'nin kulağını bükerler, hoca efendiye iyi bak kız. Buhurdanlıkta ödağaçları, amberler avuç avuç serpilen, gülsuları ince boyunlu şişelerden dökülen. Muska da yazardı hoca, saten muskalıklar diktirir Macide'ye. Sık sık şerbetler kaynatır, reçeller pişirir büyük hanım. Büyük hanım hocanın gerçek karısıdır, otuz-otuz beş yıllık. Macide bir sabah trene atladığı gibi Konya'dan...) O yürek çarpıntısını unutamaz kolay kolay. Sacit Bey bir gün yanında iriyarı iki arkadaşı çıkagelir, sık sık Macide'yi gözlerler uzaktan. Safiye okuldan dönüşte boşalmış aşevinde bu üç kişiyi hâlâ oturur bulur. Aybaşı da verdik üç yüz elli lira. Daha yılı olmadı, ne ister ki bu herif? Sacit çok şey ister, Macide anladı bunu. –Kötülükleri, ağudan yana her şeyi, hayınlıkları, acımasızlıkları, kara çalmaları, leke sürmeleri, sömürmeleri, aldatmaları...– Macide tedirgindir artık, erinçsiz geçer uykuları gecelerin, ezbere ışır tanyeri, kadıncağız gözü yaşlı, kimselere bildiremeden. Zehranım sarardı onları öyle masa başında kafa kafaya vermiş bulunca. Zehranım, anlayışlı kadınsındır sen, zaten Macide dünden razı, Recep'e söyleyecek-

sin diye korkuyor. Eline de ellilik tutuşturulur Zehranım'ın, hadi bir sinemaya gidiver sen Safiyecik'le. Safiyecik iyilikten, güzellikten, dostluktan bir hüzün anıtıdır, merdiven başında anasını gözler. Bilir Macide Teyzesinin yapayalnızlığını..

Yukarıda da iki oda, aşağıda gene yemek verirsiniz siz Macide, öteki kadınlar da yardımcı olur size. Üç kişi çıkarsınız müşteriye. Zehranım'ı da isteyen çıkar mı bilmem, hah hah hihhih keh keh, –birbirine bitişik, birbirinden kopmuş kahkahalar, uzun, yayık, boğuk, bayağı.– Macide korkusuz kadındır, küçük ve yürekli, olmaz aga, olmaz öyle şey. Kerhane mi sandın burayı, el kadar iki çocuk; Safiye'yle Adiloş. İyisin hoşsun ama Macide... Adiloş ne anlar canım, aklı mı işler onun. Macide alttan almaktadır, yatışsınlar bir an önce, çekip gitsinler yumuşak başlılıkla. Zehranım çatlak duvara yaslanmıştır, söylenenleri işitemediği için dalgın, göğsü hızla inip kalkar. Macide birden Ege'yi özledi. (O tuzlu denizi çekmedi ama içim, yosunları ve yampiri yampiri yengeçleri oldum olası sevmem. Birden zeytinliklerde buldum kendimi. Artık ormanları ve dere kenarlarını düşünmüyorum Recebim, oralar bize yâr olmadı. Mahpusluktan kurtulur kurtulmaz, Adiloş'u da taktık mı kolumuza, ver elini Ege!) Ege'nin elleri ikiyüzlüdür ama, tutar tutar da bırakıverir.

Olmaz Sacit Bey, anlamıyor musunuz, olmaz işte. Sizden iyilik gördükse ödeyeceğiz borcumuzu. Beğenmiyorsanız alıp gidin mallarınızı. Onca para döktüm ben Macide, yüz tencereyi kıçıma sokacak değilim a! Bu iki herif deli oluyor sana, parası çok bu işin, numarayı bıraksana sen. Hoca karısıydı bu, gül gibi adamı bıraktı kaçtı kaltak, ardından kör oldum diye mektup yazdı da hoca efendi, dönmedi gene. Bize yasaktır mutluluklar Zehranım, alnımıza orospu damgası vurulmuş bir kez, n'apsan n'etsen boş. –Hoca yetmişinde bir adamdır, kız çocuklarına çokça meraklı, Kuran kursları açar evinde. Gel benim yavrum, gel benim evladım; sıyır donunu, dua yazacağım göbeğinin altına. Macide sarışın bir kadıncıktır, bütün gençkızlık umutları kan içinde can çekişen. Kocaman, kıllı başparmağı hocanın, ah! her gece o kocaman ve kıllı iri başparmak..– Macide yaşlı erkeklerin baş-

parmaklarına ürkerek bakar hep, gıcıklanır boğazı. Ertesi gün dalgındır kadınların ikisi de, düşünün taşının deyip gitmiştir Sacit olacak düzenbaz. İşçilere deseler, işçilerden yardım bekleseler. Öyle ya Macide, İsa'yla Recep kimin için yatıyor içerde, kimin için paraların artmasını istediler; en kalabalık vakit anlatacağım ben, para toplasınlar aralarında. (O koca yiyecek listesi; çuval çuval pirinçler, bakla kuruları, mercimekler, o iyi dileklere inanılıp da alınmış buzdolabı, küçük ve maviye boyanmış masalar, güzelim iskemleler...) İşlerim iyi gidiyor Macide Hanım, Ege'den geldikten sonra bir tüccarın yanına girdim, kâtiplikten tüccarlığa terfi ettik nihayet. Kandık itin sözlerine budala gibi Macide. Ama üzülme kızım sen, her işin bir yolu yordamı vardır. A! bu hasret çıldırtacak beni Recep, ne yaptım sana ben Allahım, neden bu kaderi reva gördün bana. –Safiye, kuzucuğum, bir gün anlarsın kaderin reva görülmesini sen de.–

Zeytin önce eriği andırır, yeşil ve sert. Gitgide kararır, yumuşar. Değnekler iner iner dallara, huzur gibi, ilkyazın toprak kokulu çocuksu yağmuru gibi zeytinler düşer yere. Kırmızı yeşil mavi eteklerini iki yana açar gencecik kızlar, yakalarından güzel göğüsleri gözüken delikanlılar o bolca açılmış etekliklere doldururlar dost zeytinleri. Akşamlar kızıl bir ışıkla inerler Ege'ye, zeytin ağaçları kızıllanır silme. O kızlar o açık unutulmuş düğme aralarından güzel göğüsleri gözüken erkekleri konuşarak dönerler evlerine. Yeşilbaşlı ördekler gezinir su kenarlarında, çiftlikler, çamurlara uzanmış mandalar; mis gibi tereyağı kokar her yer, tulumpeynirleri, mihalıçlar, boğum boğum tatlılar... Sabah zeytinliklerde gene geniş ve güzel göğüsler bulacaklardır, bir gün sevecenlikle sarılacakları.

Adiloş gece sancılanır, inim inim inler, buba buba, bubana kurban olduğum nen var. Ağzı var dili yok, söylemez iki gözüm, bir tanem demez ki. Anası ölecek diye delirir hani nerdeyse. Aman Zehranım, canım Zehranım; ya aç kalır, şuncağızlara bakamazsak. Kız saçmalama, nerede olsa boğaz doyurulur, lakin o kör olasıca borç yok mu, o işte belimizi büken. N'olur ki Zehranım?

Şimdi Zehranım düşüncelere dalmıştır, o da kestiremez n'olacağını. Safiye uyanır bir ara, su ister uykulu, dalar gene, sayıklar bir şeyler. Çocuğun okulu, seviyor okumayı Safiye, eh masrafı da var bu işin, üst baş, kitap defter. Ev giderse elimizden, sokakta kaldığımızın günüdür, hadi terzilik merzilik yapsak, tütünde çalışsak ya da; iyi ama kim iş verir bize tütünde mütünde? Kim iş verir onlara sahiden de, iki garip kadın; kimi tanır, kime dert anlatırız? Adiloş anasının kucağında sımsıcacık, korunmuş. Ama Macide titriyordu, kolu kanadı kırık, umutları hepten sönmüş. (Koynuna almıştı hoca beni, çıplanmıştım kızararak, o kocaman başparmağını... Acıyla bağırmıştım, ağzımı öbür eliyle. Emmiş emmişti kan içinde parmağını. Gözleri oyuklarından dışarıya fırlamış. Kocaman kocaman ağzını şapırdata şapırdata... Büyük hanım ağır, dalgın; olup bitenleri bilmezmiş gibi. Gel kızım, şu şerbetleri kaynatalım; masayı derleyip topla Macide, ben şeftali reçeli kaynatıyorum. Akşamleyin oruç bozmuş, midesini tıka basa doldurmuş konuklar çıkagelir. Yaşanılır gibi değil, on beşinde alabildiğine yollar.)

İstersen Macide, eli ayağı düzgün iki karı getirecektim alt tarafı buraya, hep birlikte çalışıp gidecektiniz. Alışık olmadığın şey değil ki anam babam. Ne Recep'in, ne çocukların ruhu duyar valla billa. Ama madem istemiyorsunuz, madem düşündünüz. Bize de çekip gitmek düşer. –Ayol fena oynatıyor herif kaşını, kara kara gözlüklerin dışına taşıyor kaş. Bir düşündüğü var bunun, saman altından...– Borcun sözü mü edilir Zehranım, –hayır mutlaka bildiği var bu Sacit ahlaksızının. Hani bana bayılıp biten öbür iki ayı, yok oldular, yarın öbür gün çıkagelirler gene!– Öbür gün Zehranım önünde tertemiz önlüğü, güneş gibi, temmuz güneşi gibi güleç, öğle vakti "işçi kardeşlerim" der. Uzayıp giden bir söylevdir öğle. Masa masa gezinir Zehranım, Macide dalmıştır, ılık bir Ege yeline kapılmış gitmiştir. Kocam İsa Doğu hapiste, iki garip kadın erkeksiz sizin sayenizde geçinip gidiyoruz işçi kardeşlerim. Burayı açarken on paramız yoktu, bir baydan borç aldık, onun da durumu bozuldu şimdi, parasını geri istiyor. Bir süre burada bedava yemek yiyerek bize yardım et-

seniz, hepiniz beşer onar ellişer lira. Yalvarırcasına, dilenircesine. Macide gerisini ansımıyor, en son kara gözlüklerini gördü Sacit'in.

Yolunu bulamamış kadınlar için huzur bir rüyadır hanımlar, karatavuğu getirdiniz mi her biriniz, koyun yere karatavukları. Musluklarınız hazır, kocalarınız o körpe karılardan vazgeçeceklerdir artık. (Hoca mı dirildi, ama o ölmüştü. Öldü dediler onun için. Toprak olduydu. Adiloş, can kuşum sana n'oldu, sen neredesin? ADİLOŞ ADİLOŞ!) Üst kat darmadağınıktır, birbirine girmiştir kap kacak. Yerlerde tabak çanak kırıkları. Yüzü gözü kan içinde Macide'nin, elleri bacakları kesik kesik. Yapmayın yapmayın işçi kardeşlerim, bu kadın... Gerisini getiremez Zehranım da. Ne desin, nasıl anlasınlar kızlara kan ve sapkınlık sunan hocanın gerçek yüzünü. Bu Sacit'i, bu irezilin densizliğini, sefilliğini. Adiloşum benim, kim demiş sana piç diye, kim diyebilir Adiloşum, bebem benim. Gül Adiloşum gül, ayaklarına kapanayım gül! Dünya karanlık mı ne, bütün insanlar da böyle mutsuz mu? Bıldırcın fabrikasının sahibi bize hiç acımaz mı? Adiloş Adiloş, ağlama ama, Safiye Ablan sana süt içirir şimdi.

Merdivenler uzar büyür çoğalır. Ne değin çabuk inilirse bitmez tükenmez. Bir masaya çökmüş ağalar Zehranım, mahvolduk, yıkıldık biz. Bak Zehranım, bak; acılı bebeme bak, hâlâ ağlar anasının bir tanesi. O zaman Zehranım kafasını kaldırıp, Safiye Safiye, sarsak kızım, sersem kızım, biricik kızım, yavrum... Safiye, SAFİYE, geyiğim. Görünürde yoktur Safiye, okul dağılalı hani. Nerde bu? Gördün mü başımıza geleni, derdimizden unuttuk onu. Unutulur şey mi Safiye, teyzesi pazen gecelikler dikiyor ona. Bırak evi mevi, olduğu gibi her şeyi; mantomu al askıdan. Bebeği battaniyeye sar sarmala, sen de örtün, düş önüme, gidiyoruz Macide.

Karakol sıcaktı, gaz sobası yanıyordu gümbür gümbür. Komiser Bey senden başka kimimiz kimsemiz yoktur. İki yalnız kadınız, böyle böyle... Davacı falan değilim, borç karşılığında olmazsa babadan kalma evimi satarım. İki katlı, tahta ama. Yalnız Safiye'yi bulun, Safiye'nin başına bir şey gelirse... Macide bir köşeye sinmişti, saçı başı darmadağınıktı. Adiloş'u sımsıkı

tutuyordu, aklı Safiye'deydi. Safiye'yi geç vakit surların dibinde buldular. Tirtir titriyormuş, okuldan çıkınca iki çocuk "Evinizi bastılar, ananı teyzeni kesip biçtiler" demişler. (Evi öyle görünce, camlar kırık, kimsecikler yok alt katta.) Çocuk işte. Öğrenip anlasana kızım. Yeter Zehranım, sus artık. Tut elimi Safiye. Macide ayağa kalkmıştır. Adiloş yumuk burnunu çıkarır battaniyeden, Safiye'nin ürkek ve korkunç mutlu eli teyzesininkine sarılmıştır. Parmaklar iç içedir. Hadi kızım evimize gidiyoruz, komiser de ayağa kalkmıştır. Vazgeçin çocuğum, tekin değil o ev. Bu gece bizde kalın, karım döşek serer yere. Olur ya Macide, Safiye'yi de alırız diğ mi? Safiye kızım, biz ölmedik yavrum. Komiser insan adam. Komünist de olsa, katil de olsa madem erkekleriniz sizinle değil; orospu da olsanız, hırsız da olsanız madem yalnızsınız. (Ege gülümsüyor gene Recep. Bir gemi geçiyor, öttürü öttürüveriyor düdüğünü. Çoban köpekleri sarıyor çevremi. Zeytinliklere koşuyorum.)

Deliceleri bir yana bırak, bütün zeytinlikler koca kenti kaplarlar nerdeyse. Git git bitmez. Ağaçlar birbirlerine öyle sevgiyle, öyle korkuyla sarılmışlardır. Kimse ayıramaz onları birbirinden. İlkyaz bir beyaz güvercin gelir, mavi gözlerini kırpıştıra kırpıştıra bir zeytin dalı koparır. İncecik dalda bir iki yapracık, uçar uçar beyaz güvercin. Recep evimiz olur, camını açınca ulu zeytinlikler görünür. Gün olur zeytin toplamaya çıkarız biz ikimiz. Eteklerimi açarım, avuç avuç yeşil zeytinleri, kara zeytinleri doldurursun sen Recep. Mavi gözlü bir beyaz güvercin gelir konar delicelere Recep.

Komiserin karısı kadife gibi bir Arap. İyilikle, güzellikle dolu. –Eli kulağında, tomurcuklanacak umutlar içinde. Nereye gitsek, nereye başvursak boşuna değil mi oysa? Bir sokak kadınına ve bir Adiloş'a kim el uzatır ki!– Ne biçim söz o öyle kızım, kim bırakır sizi sokağın ortasına, kim bu soğukta... (Zehranım'a da inanmamış mıydın Macide, hani aşevi yürüyüp gidecekti, hani hızır gibi yetişmişti Sacit Bey. Mutlu sevda yoktur yeryüzünde Macide.) Adiloş'u bir kucağına alışı var kadının, bir sevişi, bir süt içirişi. Elinde sabunlu bez, pamuk, merhem; siliveriyor Macide'nin yüzü-

nü, acılarını dindiriyor. Safiye'ye peynir ekmek getiriyor hemen, bir koca tabak mandalina. –Bu kadın umut Recep, gel de aydınlanma Recep.– Yarın kocana beraber gideriz kızım, ağlamak yüreksizler içindir. Zehranım yorgun ölgün Safiye'nin sırtını tentürdiyotluyor, üşümüştür orda surların dibinde. Zeytinlikler uzaktadır, çok uzaklardadır. (Bu apartımanların, birbirine bunca bitişmiş bu kara yüzlü, taş apartımanların; ağaçsız bahçeliksiz evlerin, damların; gökyüzüne alabildiğine uçan sakız gibi beyaz çamaşırların hiç göze çarpmadığı bir kırsız, yeşilliksiz, fabrikalı, otobüslü, otomobilli kutsuz kentin çok ötesinde Recep. Göründüğünce dost zeytinlikler.)

Yarın yeni bir gündür. Safiye'nin tarihten sınavı vardır. –Bu ülkedede bir gün Recep, küçük insanlar için apaydınlık bir güneş doğacaktır.–

2

Kitaplara girmemiş hikâyeler

Bi Keman

Bi keman.

Çoktandır bi keman alıcam.

Bi keman sesine yoksunum.

Ama söyledim anneme. "Olur" dedi. Bi keman alıcaz çarşıdan. Onca dükkândan birine giricez; şöyle tahtadan, bakır telli bi keman sorucaz, gıygıy bi şi.

Ben mendilimi evde unutmuşum, burnum akıyo hep.

Kirli çoraplarım da masamın üstünde, bi kötü kokuyorlar ki...

Dün sokağa çıktım, gidip notalar aldım, bi keman satın alınca keman çalıcam. Gıygıy-gıygıy hep çalıcam. Kimse karışamaz, geceyarısına dek çalarım. Sonra yatıp uyurum.

Bi kez Yakacık'a gitmiştik, yağmurlu bi gündü, gezinti düzenlemiştik Yakacık'a. Birkaç tanışım şey topladılar, şey, çiçek, güzelavratotuyla ballıbaba.

Paşa Babama da anlattım; "Olur" dedi. Bi keman alacaklar bana.

Bayramda laternacı baya sordum; "Ucuzdur" dedi, ucuzmuş bi keman. Tahtası gülağacından olanlar pahalıymış, benimkisi varsın döşeme tahtasından olsun. Bayrama çok var daha.

Geçen gün komşumuzun oğlunun kızkardeşi donunu çıkardı balkonda. Abisi bi dövdü bi dövdü; dayısına da diyeceklermiş akşama; "Kız deli misin sen!" dedi annesi, "bi daha oranı herkeslere gösterirsen döverim seni" dedi, "kemiklerini kırarım valla.

Annem, sakın ant içme diyo, boş yere içileni büyük bişimiş, şeymiş, günahmış. Cayır cayır yanarmış insan tamusal yangınlarda. Paşa Babam her sabah dizine oturtup öğüt veriyo bana; uslu

olursam bi keman alacaklar, evlendirecekler beni bi kemanla. Kemana gelinlik diktiricez en tanınmış dikişçilerde.

"Ah dikişçi kız yapidik..." diyo yengem, dikişçi kız yapsaymışlar o dikecekmiş gelinliği, duvağı.

Laternacı bayı da çağırıcam düğüne; pasta da yiyicez, limonata da içicez.

Ninem diyo ki, "Keman alıncaya değin" diyo, "otur" diyo, "radyoyu dinle" diyo. Radyoda da çalarmış keman.

Aradım ama, radyoda kimse keman tıngırdatmıyormuş, gıygıygıygıy-gıy-gıy-gıy. Gıygıyı bulamadık ki gıygıy.

Bi keman istiyodum, bi kemanım olsun, almadılar ki; kızdım bi güzel, gittim komşunun oğlunun kızkardeşini çağırdım, orasını göstersin diye, "Hadi kız" dedim, "hadi be göstersene". "Olmaz" diyo, "bilmemne bey amca" diyo, "dayım akşamları kızıyo" diyo. "Hıh" diyo ninem, "onun hangi dayısıymış o" diyo, "anasının aftosu o ayol!"

Yumurtacı geldi, "bi keman" dedim, "bi keman getir bi kez ne olur!" Hihi, hoho, kihkih, kahkah; güldü budala budala. "Deli!" diyo bana; şerbetçi dedeme bi söylersem görür gününü; "Deli deli kulakları küpeli!" diyo.

Geçen gün duydum zaten, beni gizleyemeyeceklermiş artık, götüreceklermiş; "Attaya mı?" dedim, "Hı..." dediler, şerbetçi dedeye gidicez, bi keman alacaklar bana, şerbetçi dedeye çalıcam kemanı, gıy-gıy-gıy çalıcam. Laternadaki gibi tıngır mıngır.

Bi keman. Bi keman. Bi keman.

Keman-keman-keman.

(1966)

Yıllar Var ki...

... düşmüş yaprak gibiyim. Giden şeylerin, bitenlerin, tükenenlerin, bozuk para gibi harcadıklarımızın bir daha geri gelmeyeceğini biliyorum tabiî. Bütün yitirdiklerimizin. Bir şey önereceğimi filan da sanma. Hatta sana bunları anlatmayacağım. Demin adresini ısrarla sorarken eski duyarlıkların, ortak özlemlerin canlanacağını, dirileceğini düşünmüştüm. Otobüste, insanların arasında beni bulan güleç yüzün, terli alnın, perçem saçların. Günün birinde, aklıma eserse hani. Taşrada bir doktorun neden taşrayı seçtiğini öğretmemiştin o sıra. Geleceğim, beni ormanlara götürecektin. O vakit ormanların olacak; yaz kış yeşil iğne çamların, meşelerin palamutlu, kaygan ve dik orman yokuşları, ancak alışkın bacakların çarçabuk düzlüğe kavuşacağı. Güzün kavaklar kızıllanıyor, çocukluğumda tekrar tekrar okuduğum, anneme okuttuğum perikızları gibi çıktılar İstanbul-Ankara yolunda karşıma. Senin ormanlarında da. Genç, sağlıklı. Orman insanın iştahasını açarmış. Taşraya doktorlar neden gider? Bugüne kadar bunu düşünmemiş olmama şaşıyorum. "Pratisyen doktor olacağım" demiştin, "daha kaç yıl abuk sabuk kitaplar okumanın gereği yok." İnançlı, Kumkapı'daki kırmızı ekose örtülü kahvemizde, ellerini bana uzata uzata, elini kolunu sallayarak anlattığını unutmadım. Hem ben hiçbir şey unutmadım. Senden sonra o kahveye çok gittim, denize bakan. Denizde köpük dalgalar, sahile vurmuş kanalizasyon birikintileri; bize ender bitkilerden güzel görünürlerdi. Başka şeylere de şaşıyorum. Arkadaşlarınla eğlenirken, şakalaşırkenki rahatlığına. Tasasız, güvençli. İkide bir durup dururken, üstelik dokunmuyor sana bir zararım, omzumu sarsıp, "Seni gidi

komünist" diyorsun. Niçin, ah niçin senin karşında suskunum. Suçlu gibi, başım öne eğik. İçki bardağma. Ben rakı içmesini de sevmem. Ne Yeni Rakı, ne Kulüp; farklarını, ayrılan tatlarını anlamam zaten. "Siz komünistler..." diyorsun. Üniversiteden çıkıp birlikte yürüdüğümüzü, Kumkapı'da saatlerce devrimi anlattığını hatırlıyorum. Toplu yürüyüşlerde, "El ele tutuşalım" dendiğinde sarı benizli, elime yapıştığını hatırlıyorum. Elim küçülür, ufalanırdı. Sol elinde bir çakının derin izi, söğüt bıçaklarken. O kırmızı ekose masa örtüsü eskimedi bir türlü. Kimi zaman tek başıma gidip oturuyorum. Çok bunaldığımda. Epey oldu herhalde; rakı etkisini gösteriyor, yıllar karmakarışık. Söğüt yarası bile gizleniyor, genç et izlerden güçlü çıkmış. Köyden gelme peyniri çatalınla böldün, buzdolabı açılıp kapanıyor, arkadaşlarının bol gülmeleri. "Bu evin karısı, kızı sen ol" demeleri; ben seni evkızlığında bilmem. "Pratisyen doktor kalacağım, Anadolu'ya giderim." Uzar giderdi yollar, yolların iç burkan yanları. Az mı kızmıştın Kanlı Pazar'da seni yalnız bırakıp kaçtığımda. Önüme çıkan her arka yoldan, her saklı yoldan. Sıcak bir gündü. Güneş ilkyaz güneşiydi. Sabah erkenden buluşmuştuk. Korkuyordum, senin de gitmeni istemiyordum. Bana kalsa Kanlıca'ya, pudra şekerli yoğurt yemeye gidecektim. Beklenmedik güneşlerin kavuruculuğundan yararlanmalı. "Bak, bu bizim Enver Abimiz." Dönüyorum, gözlerim bulanık kapıya. Dar odanın küçük odanın, çatı katı odasının tahta kapısı. Enver Abin genç benden bile. Bungun, sakallı yanaklarla, titrek merhabalaşıyorum. Bu adam her lafın arasına bir ulan sıkıştırdı. Çok açık saçık fıkralar anlattı. Taksim'de indik otobüsten. Başların arasından seninkini seçiyorum, kaygısız göz kırpıyorsun. İkimizin olacağını sanmıştım. Boyun atkılarıma takılırdın bir zamanlar. "Ver de fotoğraf çektireyim." Kahvede seni beklerken sıskası çıkmış sokak kedilerini severdim. Fıstık aldımdı tuzlu. Erken gelişlerim, dakka geçtiğinde gelmeyeceksin diye ne yapacağımı bilmezdim. Sanki bir daha buluşulmaz, fakülteye gelsem bulamam seni. Hava kararmamıştı daha, şimdi gece. Telefon ettim eve. Beni sevindiren başlangıçlar: Sözgelimi numarayı unutmamışsın, hemen söyledin, duraksamadan. Kumkapı'da ak-

şamı etmeye anlaştığımızda balıkçı meyhanelerinden sen çevirirdin numarayı. Ucuz, üçüncü sınıf mezeler. Dudak bükemez olmuştum, kızarsın. Kızarken yavaşlamayacağına inanır biri. Zorla, ağzıma tıkıp yedirdiğin garip peynirlerin tadı bal gibi. Telefon etmeyeli aylar haftalar olmuştu. Sokaklarda, ayaküstü karşılaşmalarımız, bölük pörçük konuşmalarımız tedirgin. Ya senin yanında birileri var, ya ben annemleyim. Sana annemi de anlatacaktım. Meraklanacağını umuyordum. "Seni gidi pis komünist..." Artık annemi budalaca, anlatmaya ve dinlenmeye değmez bulacaksın. Sana birlikte olduğumuz, içtiğimiz suyun ayrı gitmediği fakülteden çıkıp mutlaka bir gün önceden sözleştiğimiz saatte Küllük'te buluştuğumuz günlerde kazak ören annemi. Susuyorum; bu bardağın ucu kırık, ille de dudağıma takılıyor. Rakının acısıyla kanın tuzu bir arada. Böylesi daha iyi. Ben hiç unutmadım o günleri. Kırmızı ekose örtüyü buruşturdun. Dökülen çayı içti. Kızaran yüzüme takıldın, "Amma da burjuvaymışsın, ne var bunda." Yüzümden dağılan kızıllık, içimin rahatlığı; kırmızı örtü esintide kurudu. Biyoloji kitaplarımın ilk sayfasına yazmıştın adını, tümüne "Tek arkadaşın" demiştin. Dün gibi. Annem seni sorar, "Seni o bulaştırdı böyle işlere" der. Yalan mı? Şimdi gazeteleri açınca ilk okuduğu, önce baktığı öldürülen öğrenciler. Kurşunlara göğüs verildiğini görmezden geleceksen; ses etmiyorum işte, kabuğuma çekilmiş. Kurşun yağmuruna tutulmuş insanları yarıp dışarıya, başka memleketlere gideceksin. "Abim dönünce Almanya'dan, ortanca oğulluğumu bilip ben gideceğim." Beni gösteriyorsun Enver Abine, "Siz eski soylular komünist oluyorsunuz sonunda zaten." Sıcak, durgun yaz öğleleri deniz kenarında kolumu sarstın, utanacağımı, toplum hareketlerine karışmayan düzen koruyucularından olmamamı... Bu küçük odanın pencereli yanına kurulmuş karyolaya uzanmış, dönüp gülümseyerek yüzüme baktı. Ben yanlış da görmüş olabilirim. Çok içtim. Alışık değilim rakıya. Masada boyası çıkmaya hazır, mürekkebi yani, boydan boya gazete örtülü, *Milliyet*, *Cumhuriyet*. Telefon edip haber verdim eve. Hemen kulübenin bitişiğindeki mezeciye girdik. Bir büyük şişe rakı, buzdolabında yağı donmuş patates köftesi, soğanı ölü arna-

vutciğeri. Hevesli, atılgan parayı ödemeye hazırdım ben. "Sen İstanbul'da yabancı sayılırsın, paylaşsaydık." Çantaları açıp koyduk paketlerimizi. Bir başka defa, Küllük'te birden ayartıp o koskoca sınav günü birbirimizi, güpegündüz Beykoz sırtlarına börek ve cin alıp. Susuz cin başımı döndürdü. Güzeldi hepsi, galiba kaygısızdım da. "Enver Abi'nin evi yakın, yürürüz." Seslerin çınlaması, tekrar tekrar göz göze gelişlerimizin bir anlamı olmalıydı. Birlikteliğimizin, dostluğumuzun. Paramızı bölüştük, zevklerimizi, amaçlarımızı en önemlisi. Yaşamayı paylaştık küçük kahvede. Örtüye çayı döktüğümde. Sıralanmış, tabur tabur ilkokul öğrencileri geçti. Deniz boyunca. Yazın azacağı belli günlerdi; "Bir şekerli, bir sade iki kahve yap" dediğini ve hep bana takıldığını, geleceğe inanmış, gelecekten umutlu konuşmalarımızı, konuşmaların konuşmalarımıza dönüşmüştü giderek. Nerelerden geçtik bu akşam, Şan Sineması'nın afişleri, büyüyen, genişleyen, patlayacak coşku sarmıştı dört bir yanımı. Sinemadan çıkışlarımızda beni böyle bırakırdın eve. Caddeden sokağa sapacağımda kaçardın hızlı allahaısmarladıklarla. "Gel oğlum, bir çay iç hiç olmazsa" gibisinden annemin ricalarını kıramazdın yoksa. Annem seni içeri alacak, bir yolunu bulup kandıracak, ızgara et yedirecek. Almanya'ya, belki İngiltere'ye, sisli Londra sabahlarına az kaldı. Ormanlara da. Tavşan avlayacaksın. Hafta sonlarında ava gideceksiniz. Tüfekler mevsim geçişlerinde, gün dönümlerinde sıcaklığa göç eden kuşlara tüfeklerin. Alay gibi gelirdi bir gün üniversiteyi bitireceğimiz. Aldanmışım, her şeye çabuk kanıyorum zaten. Askere gidecekmişsin hemen. "Rakı bitti mi?" Enver Abin sorunca koşup almaya gidiyorsun. Eski bir apartıman. Caddeyi sonradan kaplamışlara benzemiyor. Tam köşebaşında. Merdivenleri çık çık bitiremedik. Soluk soluğa. Çatı katına sıra sıra odalar dizmişler. İhtimal her katın bir çamaşırlığı, sandık odası falan. Şimdi ayda yüz on beş liraya kiraya veriyor Enver Abinlere ev sahibi. Dostluğumuz, bir aradalığımız gibi diri gücümüzün de dört bilemedin beş yıla sıkıştırıldığını anlayamazdım. Örgütlenmelerin hareketin senden benden bize sıçramasının. Öğrenim dönemlerimiz bitince dağılıyoruz dostluğumuz örneği. Ayrı şehirler ayrı insanlar olup.

Vazgeçişler toplumculuktan, devrime er gönüllü katılmaktan. Çok iğrenç vazgeçişler. Kolumu sıktın, "Devrim olacak, devrimsiz çaresi yok bozuk düzenlerin." Kumkapı'dan bu dar odaya derli toplu. Duvarlarda üstleri lacivert önlük kumaşlarıyla örtülü çerçeveler. Teker teker kaldırdın. Çıplak kadın fotoğrafları. Memeleri hormon iğneleriyle şişmiş sarışınlar, sudan çıkmışlar da ıslak giydikleri. Anlamsız bakıyorum. Yayılmış kedi gözlerin. Isırdım dudağımı, ısırdım yeniden. Dağılan, parçalanan, her biri bir başka yerde zenginlemeyi amaçlayan üniversite bitirmişleriz. Sanki alanlarda, kalabalıklarda kol kola girmemiştikti. Sinirli, geçimsiz, sen değildin Beyazıt'tan Taksim'e yürüyen. Dört yıla tıkılmış boşalmalar. İyi becermişler bu gece açıkça anladım. Çabucak vazgeçiyoruz sosyalizmden, devrimden. Artık bir apartımanın, beş odalı bir dairenin mülkiyetini ele geçirmeye, bir Anadol almaya bakıyoruz. Lacivert kumaşları çekiyorsun; tek sen mi çekiyorsun. Çok kişiler çekiyorlar. Cıgara dumanından göz gözü görmüyor. Kumkapı'dan geçerken gözlerinde çakıllar gezinirdi, mor benekleri yosunlu kayalarda açmış menekşelere benzetirdim. "Siz eski soylular..." Kötü gülüşün, kötü sesin, perde perde yükselen bol kahkahaların. Gülmedin, anlattıklarımı titiz, dikkatli dinledin; "Sana yardım edeceğim, bundan böyle tek dostun bil." Nasıl da rahat, mutlusun. Dört yıllar, beş yıllar bitti geçip göz açıp kapayana. Pencereden yanıp sönen reklam ışıkları görünüyor, masadan sarkınca gerisin geriye. Başım ağrıyor, çatlıyor başım. Şarap mı içerdik biz o vakitler. Şarap yakut renkli. Beyoğlu'nun arka, ıssız sokaklarında laternalı bir meyhaneye götürmüştün beni. İlk kez, toprak testilerden şarap içmiştim buruk. Bira içmiştim köpük köpük. Çikolata yemiştim üstüne. Sabaha kadar kusmam yıldırmadı beni içkiden. Sana uyamamaktan, seni yitirmekten korkuyordum. Kanlı Pazar'a ürkek giderken de. O gece laterna çalındı. Hep de böyle denir: "Erkektir bu kardeşim." Kadın kılığında, gözleri akmış makiyajlı birini gösterirler. Ne kadar meyhane varsa. Ergenlik sivilcelerimden kurtulduğumda gittiğim meyhane. Enver Abin yoktu, odadakiler de. Duvara çakılmış demir rafta kalın ders kitapları, ciltlenmiş, kaplı; aralarında kötü baskılı seks ro-

manları. "Sen okuma, yüzün kızarır." Bana bir gün tren yolunda ezilmiş fareyi anlatmıştın. Sen koşuyorsun, koşuyorsun. Bir fareyi kapana kıstırmışlar, arka ayakları ezik. Getirip raya bırakmış çocuklar. Trenin geçmesini bekliyorlar, "Yeter, n'olur anlatma" dedim. "İstanbul'da insanın böyle bir odası olması iyi. Çok sıkıldığında dizersin karıları kapıya." Gülerdin kadife pantolonlarıma, muhallebicilerde cumartesi tavukgöğüslerimiz, tıraş etmeye kalkmıştın beni, bir yerimde üç tutam kıl kalmış diye. Fareydi raylarda kâğıtlaşmış kan rengi. Birbirimizi tanısaydık. "Benim de çocukluğum yalnızlıklarla örülüdür. Acıbadem'de yıkıldı yıkılacak, harap bir köşke giderdik. Bahçede dayıoğullarım oynardı kendi aralarında. Yaklaşamazdım yanlarına." Güzel anlaşmış, yabancılara oyun hakkı tanımamaya kararlı, "El ele tutuşun, sıra olun, kol kola girin" diyorlar. Hâlâ senin koluna giren yok. Sen yoksun çünkü. Her öğrenim süresinde değişen bizler. Kısırdöngüye kapıldığımızı; alanlarda vurulanlarımızı, kavgadan dönmeyecekken. Toprak testiden şarap kadehlere dökülüyor, kadehleri tokuşturuyoruz, burjuva özentileri, çikolata da yemiştim. Kocaman gövden, elimi tuttuğunda sımsıcak. Yürüdüğünü hatırlıyorum. Bağırdığını, haykırdığını, gırtlağının sızladığını, soluk aldığını. Şaşkın, kırılmış, umutsuz sana baktım. "Ben siyasete karışmıyorum artık. Bitir sen de biyolojiyi mi, psikolojiyi mi ne haltsa." Bunca üniversiteler bitirdin, "Pis komünist." Yabancı diller, yabancı dergiler, şömine muhakkak, deri ceketin, o kulakları yerleri süpüren avcı köpeklerinden de tiksiniyorum. Kumru saatlerimiz, kumru gezintilerimiz. Ortaköy'de çayevine götürmüştün. İlk kez senle, keklik yuvasından sıçrıyor. Tarçın içmiştim. Tavla öğretmiştin, unuturum gene. Sonraları Beyoğlu'nda, Şişli'de, bütün anacaddelerde yüreğim delice çarparak sana benzeyenlere, seni andıranlara koştum. "Amerikalılar iyi para veriyor." Kolumdan tutup Kanlı Pazar'ın hesabını soruşunu, yüzüme tükürüşünü hatırlıyorum. Sen o vakit haklıydın. Hayatını kazanmayı düşündüğünde değil. Pratisyen doktor olmayı nicedir unuttuğunu, ihtisas için Avrupa'ya gideceğini öğrendim. Çay döküldü, çaylar örtüyü geçip tahtaya sızdılar. Oysa caddede, o şakır şakır yağmurlu gün-

de arkandan koşmuştum. Ağlıyordum delicesine. Üst üste af diliyordum. Birden korktuğumu ölmekten, oralara buralara sığındığımı. Bağışlanır yanı yoktu tabiî. "Seni çok seviyorum, beni affet." En bayağı kelimeler yaşandığında başka. Annem iki sıra fındık inci gerdanlığını takmaya utanıyor. Annem dualar mırıldanıyor akşamları ölenlerimize. Annem sana kazak örmüştü, "Kışı geçirince attım o kazağı, eskimişti adamakıllı." Senden öğrendiğim: dönmemek. Sen döndün. "Enver Abi sana özetleri bırakırım." Ellerimi tutuyorsun, yağmur iliklerimize işlemiş. "Söz ver bana, bir daha kaçmayacaksın." Kaçmadım, alırum ak. Kaba şakalara, el şakalarına bakmam. Ben söğüt yaralı elini erkekçe inceliklerde sevdim. Taksim'deki kulübeden anneme sesleniyorum: "Gece geç gelirsem meraklanma." Gece geçmek bilmedi. Rakıya yüzümü buruşturmadım. Unutsam, anılar çabucak silinseler. Ben daha kaygısızdım. Sorumluluk kol geziyor ama. Verdiğim sözü tutacağım. Annem koluma yaşlı asılmıyor tersine dimdik. "Arayacaksınız, çok çalışacaksınız. İnsanlara en inandırıcı sözü araştıracaksınız." Cama yağmur damlaları vuruyor hırçın, sert. Eşek gibi gözümden yaş sızıyor, pınarlarım acıyor. Yanaklarımda, sakal aralarından toz toprak izleri. Biz annemle ortada kaldık. Sen gidici. Annemin her bir yakını düzeni savunucu. Sen de. Bardağa uzanan iş görmemiş, yapyalnız elim. Çaresizlikler içindeyim. Burda ne işim vardı. Zorlanmaz, bitik ilişkiler. Telefon numaranı benden önce söylüyorsun. "Rakı içeriz bu gece. Sarhoş oluruz." Ciltli kitapların arasına karışmış hormon iğnesi yemiş kadın memeleri. Kadın bacak araları. "Enver Abi, bu herif hayatında hiç geneleve gitmemişti valla." "Bu burjuva çocukları bilmiş olurlar bakma sen." Yüzümde gül dikeni çizikler, kedi pençeleri. Tokatlar yemişçesine. Dört yıllar. Avunacağım nasıl olsa, sesleri işitmeyeceğim çenemi kasıp, "Enver Abi yağmur çoğaldı, biz çıkıp gitsek. Bu nanemolla erir şeker gibi." Benim son umudum sokaktı. Yorulmaz, yürürdük. Merdvenler yenik mermer, ortaları oyulmuşçasına. Terlikli, çoraplı ayakları pabuçlara sokuyoruz yeniden. "İmtihandan sonra defteri bırakırım. Enver Abi." Bir daha hatırlamayacağım insanlar. Çoğunu tanımadım, bir çift laf etmedim. Durgun,

kaskatı, gözümün yaşı dinmiş iniyorum. Merdivenlerin ortasında ışık söndü. Düğmeyi arayan ellerin değmesi, benimkiler soğumuş; sevecen, vuruşkan, kocaman ellerine çarpıyor. Bazı gecelerin, bazı olayların, bu gece yalan olduğuna inanmak istedim. Benim uydurduğum görüşmeler, gidip gelmeler. Karanlıkta ellerimiz çarpışıyor. Rüzgârın önüne...

(1971)

Eski Bir Kalbim

Gittiğim evlerin hepsi değişti. Bu evlerde benden pek bir şey kalmadı artık. Bu yüzden gittiğim bütün evleri, kumar oynamışçasına kaybediyorum. Tek tek, baş dönmeleri ve yalnızlıklarla. Ama bu defaki tükenişler, öncelerden çok farklı: Öyle dostuyokluklarda hissetmiyorum kendimi. Garip bir bağışıklık ve direnç içindeyim. Biten sevgilere karşı bağışıklık kazandım. Direncimi açıklarken de, kendime özel onurlar tanımayacağım. Sınıflı bir toplumda yaşıyoruz. Ben, yitirdiğim evlerin döşemesinde yeni gördüğüm otuz bin liralık halıları, iki yılda bir yenilenen mobilyayı çocukluğumdan beri tanırım; halılar, o zaman çok daha ucuza satılıyordu, paranın değeri düşmemişti. Mobilyaların çağdaş beğeniyi saptayan biçimleri çekici gelmiyor bana.

Geçen akşam Ali'yle Gülten'e gittim. Badana yaptırıyorlarmış. Daha doğrusu ön odaları kâğıt kaplatmışlar, arka tarafı da şampanya rengi yaptıracaklarmış. Ev dağınık ve perdesizdi, perdeler yenilenecekmiş. Bu bile beni irkiltmeye yetti.

Şimdi anımsıyorum:

Evleri güzeldir. Yukarıya çıkarken beş kat merdivene aldırmıyorum. Ne almışım onlara? Sümbül almışım ve unutmabeni çiçeklerinden toplamak istemişim. Ali, Üsküdarlıydı. Üsküdar'ın mahallelerini, onun çocukluğunu bir kez daha yaşayabilirim umuduyla gezmiştim. Bu mahallelerde evlerin kafesleri hâlâ duruyor. Fakat ben bir yabancıyım. Bakkallar, sebzeciler ve semtin delikanlıları, yarı mini etekli kızlar benim yabancı olduğumu öyle kesin algılıyorlar ki, ben de buralardan çekip gitmek zorunda kalıyorum.

Üsküdar güzeldir. Camiler, evliya türbeleri bizi yaşadığımız

dünyanın dışına çekiyor. Gelgelelim uyuşuk düşlere dalmak da işten değil. Galiba Ali'nin yoksul çocukluğunu, annesinden para isteyip sinemaya gidişini ve ancak ön sıralarda oturabilişini böyle önemsedim. Ali'yle Gülten'in evliliklerini de Üsküdar'a kapılıp tansıksı bir havaya soktum. Gülten zengince sayılabilecek, varlıklı bir ailenin kızı çünkü.

Kimselere unutmabeni toplamayı gereksinmiyorum artık. Müthiş bir soğuma bu; kendi buzul çağıma geri dönüyorum.

Ali, gittiğimiz meyhanede hesabı ödedikten sonra, vergiden düşmek için fatura istedi. Arkadaşlarıyla birlikte (kimdiler) bir tecimevi açtığını öğrendim. İşleri iyiymiş. Peki, meyhanedeki gecenin hesabım nasıl işleyecekti deftere? Güldü. "Sen müşteri niyetine al kendini" dedi. Oysa aylardır görüşmüyorduk.

İki üç yıl kadar önce bir hikâye yazmıştım onlar için. Kimi dostlukların bir gün ansızın biteceğinden, bitebileceğinden ne kadar çok korktuğumu anlatmıştım. Şimdi hiç korkmuyorum dostlukların sona ermesinden. Sıcak yaz geceleri fatura istenecek meyhanelere, domates soslu patlıcan kızartmasına, rakıya ve sevgi dolu bütün sözcüklere (benim sözcüklerim) başka bir insan gibi yaklaşıyorum.

O öyküde kendimi gizlemiştim. Daha doğrusu, öyküsel gerçekliği bozmamak için yapmıştım bunu. Bir insan çizmeye çalışıyordum, çevresiyle bu insan ne bendim, ne de bir başkası; ama ben'den yaşantılar aktarıyordum. Öykünün kendine özgü kuralları vardır, bozmaya gelmez. Şimdiler böyle düşünmüyorum ama. Her yazı, gerçekliğini yalnızca ve ancak bir acıda buluyorsa...

Nasıl bir acı bu?

Sorar sormaz Bodrum'dayım. Bodrum'da imbat mı meltem mi bir rüzgâr esiyor. Bir rüzgâr esti. Her şey bir rüzgâr gibiydi ve rüzgârla sona erdi. Sona erecek. Daracık sokaklarda tek başıma yürüyorum. Herkes gitmiş. Bir daha buraya gelmemeye hangi yaz ant içtim? Çok sonra mı, şimdi mi? İşte şurada kalmıştık en son, Uslu Pansiyon'da ve sen, bir başka yerde kalıyordun, yazları kiraya verilen evlerde. Ben her gece yine seni düşünüyordum, yüzüne hâlâ o gece ışığı, o gümüşselvi vurur mu diye... Bundan böyle

aynı kentte, birbirimizin işyerlerini bilerek, ezberimizde telefon numaralarımız, onca paylaşılmış kırık dökük gece, o kadar çok acı ve birer yabancı gibi yaşayacağız; öyle mi? Öyle olsun. Nasıl istersen. Herkes bırakıp gitmiş beni, herkes!

Bodrum çok kalabalık. Pansiyonların fiyatları artmış. Geçen yaz otuz liraydı. 75 yazında yirmi. Bu yıl, elli lira olmuş; öyle söylediler; çünkü ben, gerçekte, henüz Bodrum'a gitmedim, haziranın sonunu bulmamıza karşın.

Ama Bodrum'dayım. Dalgakıranda tam akşam vakti oturmuşum kendi kendime, karşı kıyılara bakıyorum: Çevremde Sidere beliriyor, yedi adacık. Sonra, çok sonra... bir gün, yeniden yazacağım: Bu adacıklarda Bizans'tan kalma ufacık saraylar, ayazmalar, birkaç basamaklı yokuş merdivenleri, yontu kırıkları var. Ben yine bir yaz kırgınıyım. Ama benim yaz kırgını olmam bile –şimdi– daha değişik. Yalnız Sidere'nin ve Güney'in değil bütün Türkiye'nin taslağını çizmek istiyorum. Kimse kalmadı dalgakıranda. Son mayolular da pansiyonlarına, otellerine ve ak badanalı evlerine dağıldı. Kimse yok. Türkiye'nin taslağını çiziyorum: İnsanlar öldürülüyorlar, Bodrum'a hiç geldiler mi bilmiyorum, çoğu gencelirken kurşunlanıyor ya da... cinayet türlerinden vazgeçiyorum: İkimizin ölüsü üstüne basıyorlar, onlar mı, sen mi, belki de ben basıyorum ikimizin ölüsü üstüne.

Sonra Ali'yle Gülten'i para hesabı yaparken yakalıyorum rıhtımdaki Raşit'in kahvesine oturmuş. Kâğıt paraları, rüzgârda uçmasın diye sıkı sıkıya tutuyorlar. Birden bu rüzgâr, dünyanın en cömert yeliyle eşdeğerde, bütün yeldeğirmenlerini yeniden çalıştırmaya başlıyor, Gültenlerin paralarını da uçura uçura ardına takarak, şu korkunç, ölümün ve öldürümün türleriyle bezenmiş kanlı taslağımıza bolluk, bereket taşıyor buğdaydan.

Bir otomobile binip geri dönüyoruz Bodrum'dan. Saatlerce süren yolculukta, geceyarısı Tekirdağ'da son kuruşlarımızla köfte yerken bütün sevdiğim insanlar benimle tek bir sözcük bile konuşmuyorlar. Varlığımla yokluğum umurlarında değil. Ben de orda yokmuşum gibi davranıyorum ister istemez. Fakat böyle duyarlılıkları önemsemeyeceğimi söylemiştim.

Öyleyse Yusuf'la karısını, bir zamanlar evlerinden çıkmadığım, nikâhlarının tanığı olduğum arkadaşlarımı anlatayım. O zaman yedi sekiz yıl öncesine döneceğiz. Ben gidip eski siyah paltomu çıkarmalıyım tahta sandıktan. Ablam onu naftalinledi yine, kışa hazırlık.

Paltomu giydim. Derya'yla Yusuf Kadıköyü'ndeki ilk evlerinde oturmaya başladılar. Derya bir lisede öğretmen. Yusuf'sa neredeyse işsiz: Bir ansiklopedinin düzelti kadrosunda çalışıyor, ama ansiklopedinin yayımı yakında sona erecek. Benim çok eski arkadaşım bu Yusuf. (Şimdi kırmızı kaplumbağa otomobil satın aldı yetmiş bin liraya; binip geziyoruz bazan.) Onlara gidiyorum siyah paltomu giyerek. Rakıyı ekmeği çok bol köfte ve bolca patates kızartması yiyerek içiyoruz. Rakımız bitince yenisini alacak paramız olmadığından şarap içiyoruz: ucuz Marmara şarabı. Yusuf'la Derya'nın çocukları yeni doğmuş. Bu, ilk çocukları; oğlan. Evleri iki oda, bir teras. Terastan Haydarpaşa tren istasyonu görünüyor.

Bu eve daha çok geleceğim, yüzlerce kez; sarhoş olacağım. Dünyanın en abuk sabuk aşkları için ağlamaya başlayacağım. Yusuy'la Derya beni avutacaklar. Yine âşık olacağım. Karşılık göremeyeceğim ya da kavgalar, tartışmalar, bir oktan daha delici, daha kanatıcı, ölümcül dargınlıklar girecek araya. Dönüp dönüp geleceğim onlara.

Derya'nın ikinci oğlu henüz üç aylık, tombul, besili. Yusuf yakında İngiltere'ye gidecek. Çok büyük bir şirkette çalışıyor. İş sorunları büyük. Para kazanıyor, çok para kazanıyor. Derya öğretmenliği bıraktı. Evlerini değiştirdiler. Şimdi yine değiştireceklermiş ve bu kez Moda'da, deniz görür bir apartımana taşınacaklarmış. Sonra otomobilin ikilenmesine gelecek sıra: Bu kez son model bir BMW belki. Sonra evlilikleri yıprandıkça Derya'nın kürkleri, tektaş yüzükleri çoğalacak. İşte bu yaşamlarının kuralı...

Ben de çok gülüncüm. Yusuf'un ceviz gardırobunu açıyorum. Titiz marka gömleğini alıyorum, giyiyorum; zorlukla sığdım. Fakat bu yaz canım hiçbir şey satın almak istemiyor. Bir deliyim ben. Satın almaktan nefret ediyorum ve bu nefretim hiçbir şeyi değiştirmiyor. Her şey satılır. Yusuf'un gömleğini göz göre göre

aşırıyorum. Bir de şirkete, işine, kaplumbağa otomobiline sövüyorum. Yusuf bütün o başarmış insanların korkunç, acımasız inceliğiyle beni hoş görüyor. Derya kararsız. O, bir türlü alışamadı yeni durumlarına. Salt alımsatım sorunlarından haberli: yeni çamaşır makinesi, yeni buzdolabı, yeni pikap filan. Ama bir gün kürk ve kuyumla yetinmesini, kumara alışmayı, saçları kızıl-sarı meçli, kahkahası bol bir kadın olmayı öğrenecek. O gün çocukları kolejde okuyacak.

Bu yaz bin bir imgeyle yüklüyüm.

Şurda, otobüs durağında taşıt beklerken bir çocuğu öldürüyorlar. Karşıdan geliyorlar otomobilleri ve makineli tüfekleriyle.

Bodrum'dan İzmir'e kalkan otobüste geçen yılki ben varım. Geçen yazın ben kişisi hiç değişmemiş (gelecek yaz büsbütün değişecek oysa). Orta yaşlı bir adam oturuyor yanımda, emekli albay olduğunu söylüyor, onu büyük bir yalnızlık aylasının kuşattığını anımsıyorum. Bursa'da mola yerinde yeğenine havlu almak istemiş, dükkâna girip alışveriş etmekten çekinmişti. Hayata onun kadar yabancı; bu havlunun seçilmesine yardım ediyorum.

Ben, gelecek yaz yayıncımla konuşacakmışım, elimde öyküler, yeni bir roman, sıkı sıkıya bir pazarlığa oturup, sanat metaları satarak... "Yoo; daha çok paraya ihtiyacım var; geçinemiyorum!" Sanat metalarının alıcısız kaldığını söyleyen yayıncı, yüzdeyi azaltmaya uğraşırken, kurt bir tüccar gibi gözlerimi kısacakmışım.

Ötede yaşlı bir kadını görüyorum. Çok mu yaşlı, yoksa öyle mi görünüyor, kestiremiyorum ama hiç konuşmuyor. Çünkü sözcükleri unuttu ve bu kadın, annem. Ama annem, kadın kılığına girmiş bir Oidipus. Dün kral olarak uyandığı mermer sütunlu sarayından bir dilenci gibi çıktı ve işte Moda Çay Bahçesi'nde çay içiyoruz, kurabiyelerimizi yiyoruz.

Az uzağımızdaki fabrikada greve giriyorlar. (Ben, gözyaşlarımı satmaya koyuluyorum.) Her zaman ürktüğüm işçileri bir duvar dibinden gözetliyorum. Her zaman ürkeceğim onlardan. Çünkü tanımıyorum. Şimdi grevlerini kutsal, eskil bir tören gibi büyü ve oyuna dönüştürüyorlar (fakat kim bilir... yarın sınıf atlamaya çalışacaklar). Yol ortasında davul çalarak, halay çekerek bir yürü-

yüşe geçmişler. Bizim bindiğimiz otomobil durdu, öteki arabalar durdu. İşçiler karşıt yönden geldiler ve fabrikalarına girdiler. Biz yine yola koyulduk. Ataköy'e gidiyorum.

Ataköy'e gidiyorum. Orada bu yaz bana bir yabancı gibi davranan, iş arayan, askerliğini yeni bitirmiş bir arkadaşım var. Bu yaz istenmeyen bir konuğum.

Bireysel ve toplumsal çizgilerde bir şeyler yazıp, gözyaşlarımı ve ucuz duyarlıklarımı başarıyla satıma sunmalıyım bir kez daha.

Az uzağımızdaki fabrika, Bakırköy dolaylarında bir dokuma fabrikası olabilir.

İşte yollardayım. Bu kez hiç gitmediğim Bozcaada'dayım. Çanakkale'yi kocaman bir arabalı vapurla geçiyorum. Ama bu arabalı vapurlara, üç yaz önce, iki kez sahiden bindim. Yarım saat kadar sürüyor yol. Çanakkale'de öğle yemeği yerim, o eski Rum lokantasına gidip. Rum lokantalarının –hele adalarda– masaları ve iskemleleri nedense hep koyu kahverengi cilalıdır. Efes'te de yemiştik, hatırlıyor musun? Patlıcanlı kebapla bira. Hatırlıyor musun ve bu yaz, seninle dargın yaşamak beni kahrediyor. Öyle olsun ve kendi yalnızlıklarımızda yenik düşelim. Buysa eğer... bir sevginin neden bitebileceğini hiçbir zaman çözemeyeceğim oysa. Bozcaada için motor kalkıyormuş. Çanakkale'den. Binerim. Büyük bir ağaç topluluğunun gölgesine sığınmış ayazmayı arayacağım. Sonra kalesini de gezerim Bozcaada'nın. Ama bu kale, Bodrum'unki kadar ünlenmemiş.

İşte Çandarlı'da, balıkçı köyündeyim. Metrekaresi yirmi liradan arsa satan bir kooperatife kızıp köpüren balıkçılarla konuşuyorum. "Kıyılarımızdan göçer balıklar" diyor yaşlı balıkçı ve bak akın akın göçüyor balıklar! Fakat bize ne onun balıklarından? Kooperatife katılacağız ve bir arsa edineceğiz.

İşte bütün yazınsal gerçeklikleri, güzelduyu tutkunlarını aşıyorum. Kendimleyim ve kendimce bir taslak çiziyorum. Türkiye, ilkokuldan bu yana renkli atlaslarda görmeye alıştığımız bir harita, anayurt değil; Türkiye, bir kan ülkesi. Çandarlı Körfezi'nde kan alacası burgaçlar döneniyor.

Annem konuşmaya başlıyor ansızın; Çandarlı Körfezi'ndeki

balıklara yazık ettiğimizi, balıkçı köyünü kendimize benzetmekle iyi yapmadığımızı söylüyor. Sonra beni kolumdan tutarak grevdeki işçilerin arasına bırakıyor. Çok garip; bu kez onları yadırgamıyorum. Küçük kentsoylu çocuk, işçilerin arasında ne kadar zaman yabancılanmaz? Ben, toplumsal gerçekçi iyi bir sömürü romanı yazabilir miyim?

Şimdi Kral Oidipus kadar düşkün olan anneme, "Bu işçiler sınıf atlamak istemiyor mu sanki?" diye soruyorum. Annem diyor ki: "Onlar istese bile bir şey değişmez. Grev! Grevde olduklarını görüyorsun." Ağır bir haziran sıcağı, tozlu yaprakların, göğe uzanmış ağaç dalları arasından fışkırarak yüzümüze çarpıyor, Keynes'in *İktisat*'ını karıştırıyorum.

Çocuklar ve işçiler toplanmışlar, bir akrebin çevresine ateş yakıyorlar. Yapraklardan fışkıran güneşin akrep olmasını kavrayamıyorum. Güneş, ateş değilse nedir? Aydınlık bu kadar akrep mi? Ateş büyüdü. Ateş büyüyünce bir rüyaya geçtim. Rüya mı demeli, yoksa sanrı mı; bir sanrı...

Bir sanrı:

Sheraton Oteli'nin asansörüyle aşağıya iniyormuşum. Ortaokuldan en yakın arkadaşım Memo asansördeymiş. O yıllardaki ipek pembe gömleğiyleymiş. Memo'yu görüyormuşum asansörde ve acı çekiyormuşum. Saçları altın sarısıymış Memo'nun, yüzü de çocuksuymuş yine. "Memo, nerdeydin kaç yıldır?" diye soruyorum, yanıt beklemeyerek. "Seni çok özledim" diyormuşum. Ama Memo bugünkü niteliklerini ediniyormuş... Yine babasının ölümünden sonra başına geçtiği fabrikanın patronuymuş, yine (...) gazetesi yazı işleri müdürünün kızıyla evliymiş, yine çok zengin ve bir futbol takımının yöneticileri arasındaymış. Bütün bunları duyumsuyormuşum rüyaların gerçeklik taşımasına şaşırarak. Memo hiçbir şey söylemiyormuş bana. Ne korkunç. Hâlâ özlüyormuşum onu! Asansörün inmesi bir türlü bitmek bilmiyormuş.

Asansörün dört bir yanı açıkmış ve her katta Memo'yu daha değişik bir düzlemde yakalıyormuşum:

Terasta cin-tonik içiyormuş. Fabrikadaki işçilerin grev başlattıklarını söylüyormuş. Memo cin-tonikten bir yudum alıyor ve ke-

ten ceketinin üst cebinden Bursa ipeği mendilini çıkararak alnını kuruluyormuş hep öyle suskun, sadece dinleyerek. Panzerlere haber verilip verilmediğini soruyormuş en sounda. İşveren temsilcisi gülümseyerek, bazı işçilerle işbirliği sağladıklarını belirtiyormuş. Memo da donuk gülümsüyormuş.

İkinci katta, lüks bir lokantada Memo'yla Yusuf, karşılıklı öğle yemeği yiyorlarmış. (Oysa Yusuf, Memo'yu tanımaz; Memo'yu kimseye anlatmadım bugüne dek, diye düşünüyormuşum ama, rüya düzelmiyormuş.) Memo, Yusuf'a ortaklık öneriyormuş. Öyle senlibenli konuşuyorlarmış. Memo'nun takım giysileri hep İtalya'danmış, Aramis tıraş kolonyası kokuyormuş teni de. Buna karşılık Yusuf, henüz Beymen'den giyiniyormuş. Lavanta kolonyasıyla da yetiniyormuş. Bu Yusuf, bu Memo'ya bu Memo'nun kendisine niye ortaklık önerdiğini soruyormuş. Memo, "Kişisel başarınızı izliyorum, akıllı bir insansınız" diyormuş. Yusuf teşekkür ediyormuş. Birlikte çalışmaya karar veriyorlarmış. Yusuf'un Beymen'den giysileri durmadan değişiyormuş: O da çocukluğundaki yırtık, yamalı gömleğiyleymiş. Memo, James Bond çantasından düzineyle gömlek çıkarıp veriyormuş çocuk Yusuf'a. Çocuk Yusuf geri çevirdikçe Beymen takımlı Yusuf alıyormuş ve kendi James Bond çantasına dolduruyormuş.

Ben, koşup bunları kaleme alıyormuşum, 'Müthiş bir öykü, ünüme ün katacak...' diye derin mi derin, karmaşık düşüncelere dalıp, asansörde hemen yazı makinemi kurarak yazmaya başlıyormuşum. Nedense kendi sevgisizliğimden hâlâ ürkmüyormuşum, nedense sanat metaları yetiyormuş bana, nedense uyanır uyanmaz ağlayacakmışım. Çok ağlayacakmışım ve daha da kötüsü, bu gözyaşları bile yapay olacakmış, dünyanın en kötü İbsen oyuncusu gibi.

Derken bir otel odasında Memo'yu buluyormuşum ortaokuldaki pembe gömleğiyle. Tanrım ne kadar duygusalmış yine! Ona Baudelaire'in "Akşam olsa diyordun, işte oldu akşam" dizeli şiirini okuyormuşum. Ona şiir okurken ablası gelip hizmetçinin nereye gittiğini soruyormuş. Ben Baudelaire'den vazgeçiyormuşum. Ablası, "Allah belasını versin bu karının!" diye bağırıyor ve yan

gözle bana bakıyormuş bu kim, babası fabrikatör mü, hizmetçileri var mı... sorularıyla.

Asansör durmuyormuş gelgelelim. Memo'yu aşağıya inerken ve o benim yanımdayken bu sefer de gece kulübünde karısıyla dans ederken buluyormuşum. Memo daha nişanlıymış. Kızı pek sevmiyormuş galiba; (...) gazetesinin yazı işleri müdürünün kızıyla dans ettiğini düşünerek isteğini uyandırmaya çalışıyormuş. Kıza büsbütün sokuluyor, sarılıyormuş o romantik müzikten yararlanıp. Ama isteğini uyandıramıyormuş bir türlü.

Beşinci katta, Memo'nun adım bilmediğim karısı, bir otel odasında Yusuf'la sevişiyormuş. Odanın balkonunda Memo oturuyormuş sarı bir mayoyla ve Akdeniz'e bakarak, kotralar, uzun bacaklı genç kızlar, deniz motorları, güneşleniyormuş. Yusuf da Memo'dan korkuyormuş, ya görürse... diye. Ama Memo'nun karısı, "Kızmaz o böyle şeylere" diyormuş; "güzelliğim korkuttu onu her zaman." Ve Yusuf, Derya'ya Akdeniz sahillerinden som sedef gerdanlık satın alacağını düşünerek bu parfüm ve karaşınlık simgesi ete gömülüyormuş, çocukluğunu, ölmüş gençliğini unutarak.

Kucağımda yazı makinesi, biz Memo'yla iniyormuşuz. Harıl harıl yazıyormuşum, kaç paralık kazanç sağlayacağımı ölçüp biçerek. Altıncı katta Gülten'le Ali, Memo ve karısıyla akşam yemeği yiyorlarmış. Gümüş şamdanlarda uzun kilise mumlarından ışık saçılıyormuş. Mantarlı eskalopmuş yedikleri. Ali'nin tecimevi, meğer bir reklam şirketiymiş. Memo, piyasaya süreceklerı yeni malın tanıtımını Ali'ye bırakıyormuş. Gülten de Memo'nun karısını övüyormuş durmadan; güzelliğini, inceliğini kültürünü ve bu karaşın kadın, benim son öykü kitabımı okuyormuş.

Yedinci kat hem Bodrum, hem Çandarlı, hem de Efes ve Bozcaada'ymış. Memo'nun piyasaya süreceği yeni mal, gazozmuş meyveli. Gülten, Ali'ye yardım ediyormuş; Bodrum'da bir tekne de herkes Memo Gazozu içiyormuş kendine özgü tadı, yaz gibi tatlı, kış gibi buzlu, iç açıcı Memo Gazozları, Çandarlı'da balık ağlarından Memo Gazozları çekiliyormuş denizden, Efes'te bir tanrıça Memo Gazozu tutuyormuş elinde ve bir kırık tanrı başının dudaklarındaymış şişenin ağzı, Bozcaadalılar güle oynaya limana

iniyorlarmış Memo Gazozu'nun şarkısını söyleyerek... Memo, televizyonunun karşısında bütün bunları izliyormuş.

Sonra tekrar terasta buluyormuşum kendimi bir kamera gibi. İşveren temsilcilerini çok iyi tanıyormuşum bu kez. Biri Yusuf'muş. Memo viski içiyormuş. Taksim Alanı görünüyormuş terastan. Taksim Alanı'nda kan gövdeyi götürüyormuş. Memo, Bursa ipeğinden mendilini keten ceketinin üst cebinden çıkararak Yusuf'a vur emrini veriyormuş.

Ben, seninle dargın geçecek bir yılbaşı akşamının ürküntüsüyle yaslar içinde, yeni işine, büyük sermayenin ikimizi de alıp yitiklere, mağluplara karıştıracağı yeni işyerine telefon edip etmemeyi... "Bir yılbaşı akşamı veda etmeden mi gidecektiniz?"... sanki bir senaryodan bir konuşma gibi... "Bir yılbaşı akşamı veda etmeden mi gidecektiniz?" ve sana mı, bir oyuncunun makiyajlı yüzüne mi, kime yazdığımı artık bilemeyerek, sana telefon edip sormayı.....

Ter içinde uyandım. Annemi yanımda bulamayınca çok şaşırdım. Çocukken her korkulu rüyanın sonunda, yanı başımda bulurdum annemi. Sarsarak uyandırırdı beni. Bu kez böyle bir şey olmadı.

Bu yaz bambaşka bir insan gibiyim. Çok sevdiğim Bodrum, bütün Akdeniz öyle uzak ki...

Yeni arkadaşlarımı, bütün dostlarımı Gülten'le Ali'ye, Yusuf'la Derya'ya tanıştırırdım. Ama onları tanıştırmamıştım birbirlerine. Denk düşmedi. Bu yolun bir yerinde nasıl olsa tanışacaklar, Memo aracılık eder, çok iyi biliyorum.

Ya da:

Anılar, yüreğimizin başka birileri için çarpması, gülümseyişe ve her hoşça kalın'a parçalanmış – "Bir yılbaşı akşamı veda etmeden mi gidecektiniz?"– sevecenlik bizi yanıltmıyorsa, yolların keskin dönemeçlerine de inanabiliriz.

Ali Üsküdarlıydı. Derya'yla Yusuf'un ilk evlerinde odun sobası vardı, sen "Ayrılık yok" demiştin beyaz deniz fenerinin altında.

Şimdi durup kendi savrulmuşluğuma bakacağım.

(1977/1978)

Prens Hamlet'in Trajik Öyküsü

Başıma gelenlere bir anlam verebilmek için belki çok uzak bir geçmişe dönmek gerekir. Zira olayların nedeni ve gizi orada, geçmişte saklı.

Bununla birlikte güzelliğe aşırı düşkün, dış görünüşe fazlasıyla önem veren bir insan olduğumu baştan, ilk satırlarda belirtmeliyim. Dış görünüş, o zamanlar benim için, tüm varlığıyla bir müjde, bir sevinç gibiydi. Gençlik ve güzellikle sıradan günlerimizi beklenmedik, özel bir güne dönüştürdüğüme inanırdım.

Yalnızca dış görünüş –öyle sanırdım– insanı mutlu kılan uçsuz bucaksız bir kuvvet, sınırsız bir hayal gücüdür. Daha otuzuma varmamıştım, cilt bakımına merak sardığımda.

Tiyatro aktörüyüm. Fakat güzelliğe tapınmam mesleğimin zorunlu bir uzantısı sayılamaz. (Ne derbeder oyuncularımız var!) Evet, bütün hayatım boyunca başarıya giden yolun giyim kuşamdan, özenden, derli topluluktan, göz alıcı, hoş bir görünüşe sahip olmaktan geçtiğine inandım... inanırdım.

Usta terzilere diktirirdim giysilerimi. En şık berber salonlarına devam eder, tertemiz saçlarımı ayrıca şekillendirir, hatta mutlaka manikür ve pedikür yaptırtırdım. Sabunlarım, kremlerim, çeşit çeşit kolonyalarım banyodaki kilitli dolaptaydı.

Kolonyalar... Onları anlatabilmek için hususî bir lisan gerekir. Mesela bu özenli romantizm vanilya, amber kaynakların taşımı, binlerce yasemin, gül devşirmiş, bunlarla baharatların, Hindistan'a mahsus kokulu ağaç ve otların şaşırtıcı bir uyumunu gerçekleştirmiştir... (Leydi Makbet de Arabistan'ın en güzel baharatlarıyla aklını bozmamış mıdır?!)

Şu parfön manolyalar, beyaz, ipeksi binlerce çiçekle dolup taşmış bir kupanın elegan özüdür. Şunda inciçiçeği, çam yosunu, servi rayihası en müşkülpesent bir tenden bile paha biçilemez mücevher güzelliğinde kokular saçacak biçimde kaynaşmıştır.

Müstesna bir gizem...

Efsunlu bir duygusallık...

Gerçekten size tıpatıp uyan bir koku var mıdır ve bir kez bu kokuyu bulup sadece onu kullanmanız yeterli midir? Bir o dö koloyn, o dö tualet koleksiyonu, sizin kişiliğinizin farklı yönlerini vurgulamanızı sağlar. Mesela bir aktör, sahnede Sirano dö Berjörak, gala gecesinin eğlencesinde Don Juan, sevgilisinin evinde masum bir av olabilir. Yaşamınızın bu farklı yönlerinden her birini farklı bir parfömle öne çıkartabilirsiniz. Böylesi bir seçenekler dizisi size her ruh hali, olay, etkinlik ve günün her vakti için değişim imkânı sağlar.

Üç odamda –yatak odası, buduvar, çalışma odam– üç ayna vardı, tabiî boy aynası. Kendime bakmaya doyamazdım: tertemiz, pırıl pırıl, baş döndürücü... Sayısız ayakkabımı –giymemiş bile olsam– her hafta mutlaka boyatır, cilalatır, kalıplarını yerleştirip muhafaza ederdim.

Kravatlarım, ipek gömleklerim, her mevsim yenilenen takım elbiselerim, iç çamaşırlarım, vs. İç çamaşırlarımın hafif deforme olmasında sakınca yoktu. Kat kat çul çözüldükçe, süflilik istek kızıştırır.

Elbette Belediye Tiyatrosu'nun o zamanki maaşıyla bunca lüksün altından kalkamazdım. Ama küçük, zararsız, kanunlara batmayan yan kazançlarım vardı: Aleksandr Dümafis'in meşhur *La Dam O Kamelya*'sındaki Arman rolünden sonra yıldızım birden parlamıştı.

Düzmece saygınlığım özellikle orta yaştaki ya da bu çağı yeni aşmış hanımları baştan çıkartıyordu. Hepsi de bana âşıktı ve beni Arman Düval kadar romantik zannederlerdi. Çiçekler, armağanlar alıyordum, yüzükler, kravat iğneleri, pırlanta kol düğmeleri.

Bazılarıyla gelgeç serüvenlerim olurdu. Varlık kusan bir evde birkaç hafta misafir kalmak hiç de fena değildir. (Başrejisörümüz

Nâzım Hoca, ünlü şair Rilke'nin Duino Mersiyeleri'ni bir kontesin şatosuna kapağı atar atmaz işitmeye başlamış olduğunu ikide birde anlatırdı.) Sonra, mevsimin yazdan sonbahara dönüşü ne kadar etkileyiciyse, hayatı ve erkeği tanımış bir kadınla... benim sahte konteslerimle beraber olmak da o kadar lezzetlidir: Bırakın o sizi tatmin etsin, yormayın kendinizi.

Her gün banyo veya en azından duş alarak, geceden yorgun kaslarımı dinlendirir, gözeneklerimin açılmasını sağlar, sabah jimnastiğinden hemen sonra ılık sularda, dinçlik, tazelik kazanırdım.

Sıra şimdi saçlarımın taranmasına gelmiştir. Metrelerce tülün, şifonun gelişigüzel harcandığı yatak odalarında billur, gümüş aynalar karşısına geçer; yarı çıplak –belden aşağımı örten bir havlu...– oturur ve bana âşık olmuş çapkın bayanların göz zevkini okşayarak tuvaletimi tamamlardım.

Asaletleri karyolaya kadar süren yerli kontesler, geniş döşeklerinde öyle darmadağınık, çoğu zaman akşamdan kalma makiyajları akmış olarak uzanırlar, seyrederler, iç geçirirler ve çıplaklığımdan, havlunun yırtmacından etkilenerek tekrar sevişmek isterlerdi: sabah postası.

Daima ister hiç doymaz, ağlar sesli, kurbağa gözlü kontesler!

Gayet nazik hareketlerle geri çevirirdim taleplerini. Gündüzler, vücudumu değil, sanatımı sattığım saatlerdi.

"Ama Feridun!"

"Şimdi olmaz bir tanem, şimdi değil."

Göz kırpardım:

"... Sen akşama hazırlan, yavrum!"

Doğruca tiyatroya gidiyordum. Göçmüş bir saltanatın izlerini taşıyan bu soylu fakat harap bina, müthiş bir korku salardı yüreğime. Gençliğimi, sağlıklı görünüşümü korumaya büsbütün çabalardım bu yüzden.

Bir zamanlar siyah üstüne küçücük, mavi ve sarı, silme mineli kadife duvarları, hakiki maroken koltukları, altın yaldızlı alçı şeritlerle donanmış locaları, ışıl ışıl saydam ve renkli kristalden avizeleriyle bütün bir imparatorluk başkentinin en gözde kişilerini, yerlisi levanteni, salonunda kucaklamış tiyatromuz... Skala

benzeri tiyatromuz şimdi yangın sonrasının ürkünç karartılarını taşıyordu.

Belki dore perdesi hâlâ atlastı. Ama fırfırlı perdeler yukarıya çekilir çekilmez, dar bütçemizle gerçekleştirilmiş derme çatma dekorlar, hazin imkânlarımızın içyüzünü sergileyiverirdi. Günümüzde sefaletin tiyatrosunu yapıyorduk, en şatafatlı bir piyeste bile.

Mesela bizim *Nora*'mız kocası, evi, çocukları ve yuvası uğruna kendisini harcamayı, tüketmeyi göze almış bir genç kadının kurtuluştan, arınıştan sonraki isyanı, kendi ferdiyetini arayışı, o bebek evine omuz silkişi yerine; şehrin varoşlarından bir mülkî amire zevce olmuş pasaklı bir mahalle dilberinin, kenar mahalle kızının macerası olup çıkıyordu. Mesela Nora'yı az sonra borç para isteyeceği Doktor'a ipek çoraplarını gösterirken görmeliydiniz: Noramız adeta bir 'mavi melek' olup çıkmış, disiplin düşkünü Profesör'ü şehvetin karanlık ve esrarlı yoluna çekmeye çalışıyor!

Zaten meslek arkadaşlarım da ayrı birer âlemdiler. İdeal uğruna sanat yapıyorlardı sözümona; iddiaları böyleydi.

Kimi konservatuvarı bitirdikten sonra buraya 'takılmış', *Kral Oidipus*'un figürasyon halk topluluğundan *Zıt Kardeşler* revüsünün sosyete kalabalığına kadar değişik, karmakarışık, birbiriyle ilintisiz gösterilerde sürüklenmiş ve suare sonrasında Lambo'nun çinko tezgâhında tuzlu sarı leblebiyle bir iki tek atarak, ucuz şarap içerek dirsek çürütmüş birer bedbahttı. Bütün tiyatrocuklukları kendine özgü, garip bir diksiyondan ibaretti.

Dışarıdan aramıza dadananlardan birinin ise mezbaha muhasebecisi olduğu ortaya çıkmıştı da, çok gülmüştük, acaba taşralı tüccarlarla hep bu diksiyonla mı konuşacak diye...

Aktris arkadaşlarımızın hemen hepsi sonu gelmez bir aşk izdivacı hayalleriyle kucaktan kucağa düşmüş, sefih, çaresiz, perişan hanımlardı. Sivrilemeyenler çabuk çöküyor, yıldızları sönüyor, en güzelleri bile üç-beş sene içinde yıpranmışlığın pençesine düşüyordu. İtiraf edeyim ki hepsinden tiksinirdim.

Yalnız Şermin...

Leydi Makbet'in Hekim'le konuşan nedimesi olarak provada

izlediğim gün, birdenbire çarpılmıştım Şermin'e. Sahneye hâkimdi. Bu ufak tefek, vücudu biçimli haris kızın iç yakan, çok iri, uzun ok kirpikli, yeşil gözleri vardı. Evet, zümrüt yeşili gözlerinde inanılmaz bir ihtiras okumuştum.

"Sizi tebrik ederim Şermin Hanım" dedim.

İtiraz etti:

"Hayır. Şayet bir gün Leydi Makbet'e çıkarsam, o zaman Feridun Bey, o zaman..."

Herhalde şu ihtirasa bağlanışımdan olacak, Şermin'le kuvvetli bir samimiyet, dostluk kurulmuştu aramızda. Önce bir sempati doğmuş, sonra da birbirimize bağlanmıştık.

O, turne truplarında iyi kötü sivrilmiş, şurda burda adından söz açtırmış, nihayet *Çingene Baron*'dan mülhem *Serseri Milyoner* uyarlamasındaki 'subret' kompozisyonuyla başrejisörümüz Nâzım Hoca'nın dikkatini çekmiş –Nâzım Hoca turne truplarından, hatta çadır tiyatrolarından artist keşfetmeye pek meraklıydı– işte şimdi ilk kez ağırbaşlı, klasik bir eserde rol alıyor. Subret, nedime olmuş.

Şermin, Taşbebek Calibe Hanımefendi'yle oynamaktan pek heyecanlanıyordu: İçeri kaçık, hayli çukur yanakları al kesmiş; Nâzım Bey'in her sözünü itaatkâr bir tavırla dinliyor, emir sayıyor. Başarırsa belediye kadrosuna alınma ihtimali var.

Makbet Belediye Tiyatroları için büyük projeydi. Memleketin hızla kalkındığı ileri sürülen bir dönemde, tiyatromuzun meşhur bir klasikle perde açması belki de üst makamların talebiydi. Esasen, devrin iktidarınca desteklenen en güçlü işadamlarından biriyle evlendikten sonra sahneyi bırakmış Taşbebek Calibe Hanımefendi, bu trajedide Leydi Makbet rolüyle tiyatroya geri dönüyordu.

Bu bir olaydı. Basın günlerce yazmıştı. Başta Nâzım Hoca olmak üzere herkes şaşkın, kaygılı ve çekingendi. Gerçek bir 'grand dam' olan Calibe Hanımefendi, daha birkaç gün önce, tiyatrodan aldığı maaşı, kapıdan çıkarken portmantoya bakan kızcağızın eline tutuşturmuş, onun kıvır kıvır, bukleli saçlarını okşamış ve:

"Sanatkârlar böyle aç bırakılırken, kimbilir sen ne haldesin?" demişti. "Nasıl geçiniyorsun, nerde barınırsın!"

Dili tutulmuştu kızcağızın; soruları yanıtlayamadı bile. Önüne baktı; küçük elleri titrekti.

Calibe Hanımefendi'nin davranışı siyasî bir skandal kabul ediliyordu. Aylıklarımızın en kısa zamanda artırılacağını umanlar olduğu gibi –bana göre hava hoş– başrejisöre işten el çektirilmesini bekleyenler, yerine göz dikenler de vardı. Daha sulu gözlü bir söylentiye bakılırsa, Calibe, portmantocu kızı evlat edinecekti... Fakat hiçbirinin arkası gelmedi.

Bunun üzerine kendisini eskiden tanıyanlar, Taşbebek Calibe'nin böyle anlık öfkelere kapıldığını, sonradan tümünü unuttuğunu söylediler.

Büyük aktris işte şimdi de sahnede ünlü "melun leke" monoloğuna çalışıyordu:

Yazık koca Kralım benim.
Yazıklar olsun! Bir asker korkar mı hiç?
Ne diye korkuyorsun bilinmesinden.
Kimin haddine bizden hesap sormak!

Nâzım Hoca ikide birde en ön sıradaki koltuğundan fırlıyor, salıneye doğru atılıyor:

"Bravo Calibe! Bravo!" diyordu.

Gelgelelim bravoları işe yaramadı. Calibe Hanımefendi yine sinirlenmişti. Önce asabiyetle güldü.

Onu birçok defa seyretmiştim. Diğerlerine hiç benzemezdi. Bir defa, karizması uçsuz bucaksızdı. Sahnede göründüğü an, artık başka bir oyuncuya bakamazdınız. Kalm, boğuk, genizden gelen sesiyle konuşmaya başlar başlamaz, öteki sesler kesilir, soluk almaya korkardı insan. Girişte daima alkış alır, fakat pek soğuk, dondurucu bir ifadeyle seyirciyi süzer ve alkışları noktalattırırdı. Sahneden çıktığında seyirci bir süre oyunu takip edemez olurdu.

Bilinen herhangi bir üslubun oyuncusu değildi Calibe, yalnızca

kendisiydi ve onun için seçilecek roller ancak ona, duygularına denk düşenler olabilirdi. İhtimal, bunu kendisi de sezmişti.

Onca ihtişamına karşın bakışları daima müşfikti büyük aktrisin. Sadece çok kızdığı zamanlar çakmak çakmak bakar, yıldızlar saçarmış. Kahverengi kıvılcımları –ben Banko'yu canlandırıyordum– görür gibiydim şu an. Taşbebek Calibe acı acı güldü:

"Nâzım Bey! Ben bilhassa yanlış oynuyorum. Düzelteceğinize, 'Bravo!' diyorsunuz. İktidara yaranmak ruhunuza işlemiş... Korkunun dışa aksetmesi değil mi bu sahne? Mücrimin sayıklaması değil mi? Cürüm cezasız mı kalacak!"

Büyük aktris sonra herkesi, hepimizi hiçe sayan bir davranışla sahneden indi. Bu, sobaları yanmayan köhne binada çalışamayacağını, ola ki soğuktan herkesin beyninin uyuştuğunu söyledi.

Kim aksini iddia edebilir!

Provalara yarından itibaren Taşbebek Calibe Hanımefendi'nin Ayaspaşa'daki apartıman dairesinde devam edilecekti. Nâzım Hoca'nın cevap vermesine fırsat ve lüzum kalmamış; emri veren, kesimi pelerinimsi vizon mantosunu –beyaz vizon– omuzlarına aldığı gibi fuayeye çıkmıştı.

Şermin'le yan yana duruyorduk. Zümrüt yeşili gözler, Calibe Hanımefendi'nin uçuşa uçuşa ilerleyişini, salonu terk edişini izlemişti.

"Müthiş bir kadın değil mi?" diye sordum.

Şermin döndü, dalgın dalgın ve uzun uzadıya yüzüme baktı. Neden sonra tanıdı beni:

"Biliyor musunuz Feridun Bey, bir gün tıpkı onun gibi olacağım. Bana da taşbebek diyecekler, taşbebek... Taşbebek Şermin."

Ayaspaşa'daki dairesinde bizi kabul eden Calibe Hanımefendi dünkü davranışlarına, öfkesine oranla bambaşka bir kadındı. Her şeyden evvel, konukseverdi, güleçti. Hatta alçakgönüllü bile denebilir.

Ne var ki alçakgönüllülüğü aradaki yoğun üstünlük farkını hiçbir zaman ortadan kaldırmıyordu. Bizler, ben dahil, iç içe geçmiş, birbirinden kordonlu perdelerle ayrılmış şu üç salonda yolunu kaybetmişlerin telaşıyla ürkek ürkek hareket ederken, handiyse kımıldaşırken, 'grand dam' sakin, kibar, zarif ve alabildiğine rahattı.

Provaya başladık. Başrejisörümüzün yorumunu dinliyorduk: Leydi Makbet sırtında geceliği, elinde bir mum, tekrar görünüyordu sahnede. Gözleri açık olmakla birlikte, uykuda yürüyor şu an. Artık hasta, çok hasta... Hekim, bizim Şermin'e, Leydi Makbet'in mumu nereden bulduğunu soracak. Şermin, hanımının yanında her zaman ışık bulunmasını ısrarla emrettiğini söyleyecek.

Evet, Leydi Makbet, cinayet işleyebilmek için geçmişte o kadar ihtiyaç duyduğu karanlığa... ruhunda çöreklenmiş kötülük yılanının ta kendisi olan gece karanlığına artık uykusunda bile tahammül edemiyor. Şimdi sayıklayacak ve sayıklamasında olup bitenleri yeniden yaşarken, o zaman çekmediği veya şuuraltına sürdüğü vicdan azabını şimdi hissedecek ve perişan ruhu, bedeni daha hayattayken, can çekişerek aramızdan ayrılacak!

Nâzım Hoca, Leydi Makbet'in eserin sonlarına doğru hepten vicdan azabı kesildiğini, bu ferdî hissiyatının muhtevada bütün bir cemiyetin idaresine yönelik sert bir eleştiri... bir acı taşlama niteliği taşıdığını söylüyordu ki; ömrümün en derin, en büyük, en zavallı heyecanlarından birini yaşadım.

Aslında Kapıcı'yı –hani horoz sesleri arasında "Vurmak buna derler işte! İnsan cehennemin kapıcısı oldu mu yandı, anahtar çevirmekten imanı gevrer..." diyen şato kapıcısı– oynayan rahmetli Şinasi'nin (Küçük Şinasi) hazırola geçmesi dikkatimi çekmişti önce. Ne oluyordu? Sokak kapısı tarafındaki salondan girenler Seyton ve askerleri değiller miydi? Makbet surlara bayrakların, flamaların asılmasını istemeyecek miydi şu anda? Yoo, beşinci perdenin bu sahnesine daha epey var...

Küçük Şinasi'den sonra birer ikişer hepimiz ayağa kalkmaya başlamıştık. Ayağa kalkıyor ve adeta selam duruşuna geçiyorduk.

Çünkü başvekil hazretleri, maiyeti, Calibe Hanımefendi'nin kocası ünlü işadamı Halim Bey'in kılavuzluğunda bulunduğumuz iç salona doğru gelmekteydiler. Nâzım Hoca hâlâ arkası dönük durduğundan seçkin ziyaretçilerimizi, bu beklenmedik sürprizi ayırt edememiş, oyuncusuna rolünü tarif ediyordu:

"... vicdan azabı çekiyorsun Calibe, fakat daha çok şuur katına

çıkmamış, ruhu bedenden ayıran bir azap seninkisi. Zira bu defa haksız yere kan döktürmüşsün, kan dökmüşsün."

Nâzım Hoca'nın sesi perde perde yükselmekte:

"İnsanın eli durduk yerde kana bulanmaz, bulaşmaz; bir mizaç meselesi karşımızdaki. Daha da enteresanı, kraliçesin! Şekispiyer'de iktidar ve siyaset her zaman kanlı bir arenadır. Kanlı! Bütün krallar, beyler, soylular hırsın, kaba kuvvetin, ihtiras ve hatta vahşetin saltanat sahipleri, efendileridirler. Zulüm senin tek dayanağın Calibe..."

Büyük aktrisin başrejisörümüzü hazla dinlediğini görüyorduk. İşin aslı aranırsa, bu haz yeni bir şey, bir yeni yorum öğrenmekten kaynaklanmıyordu. Tersine, aynada kendi aksine bakmak gibi bir şeydi. Büyük aktris seçtiği yaşama biçiminden intikam alır gibiydi o sıra.

Bir heykel gibi duruyordu. Başvekil hazretlerini, mebusları, hatırlı itibarlı kişileri görmesine rağmen pozisyonunu hiç bozmamıştı. Bizim halimizi bir ara göz ucuyla süzmüş, yalnız o an çehresinde tiksintiyi andırır bir ifade belirmişti.

"... Calibe belki de vicdan azabında bile samimi değilsin. Malum, iktidar koltuğuna oturanlar hacıyatmaz gibidirler..."

Küçük Şinasi artık dayanamayarak:

"Hocam, geldiler geldiler..." diye kekeledi.

Ancak o zaman dönüp arkasına baktı Nâzım Bey. Sözü kesildiği için fena halde sinirlenmişti. Gelgelelim gülağacından ufak bir yazı masasına tutunmasaydı, şüphesiz bayılacaktı.

Prova tamamen durmuş, aksamıştı.

Calibe Hanımefendi hâlâ donuk ve kayıtsızdı. Leydi Makbet için o yüzyılla, eserin geçtiği dönemle uyuşmayan, bütün zamanlara göre pek özgür bir kıyafet seçmişti kendisine. Ya da kostümcü arkadaş böyle bir giyside karar kılmıştı. Koyu yeşil, ipek kadife, simsiyah organzeden çiçeklerle bezenmiş tuvaleti, Calibe'nin lüle lüle saçlarının bal sarısına doğrusu çok yaraşmıştı.

Geniş ve kabarık eteklerini tutarak hanımefendi bir adım öne çıktı. Davetsiz konuklarına henüz herhangi bir şey söylememişti. Üstelik onlarla göz göze gelmemeye çalışıyordu.

Derken şapkası, siyah paltosu, ak ipekten boyun atkısıyla Gogol'ün o kadar düşündürücü *Tiyatro Çıkışı* komedisinden bir kahramanı hatırlatan, yarı politikacı, kudretli işadamı kocasına döndü.

"Eve misafir getirebileceğini haber verebilirdin, Halim" dedi.

Yine zehir gibi acıydı tebessümü.

Tabiî buz gibi bir hava esmişti. O andaki sıralanışımızı da hiç unutmam. Calibe Hanımefendi yerli filmlerimizin yıldızlarını çağrıştırırcasına, orada, ortada tek başına ayaktaydı. Bizler, tiyatrocu takımı, arkasında bir hilal teşkil ediyorduk ve film sahnesinden pek etkilenmiş, ağlamaklı, dudaklarımız titrek, yanaklarımız sarkık duruyorduk. Ne Halim Bey'in, ne de başvekil hazretleriyle maiyetindekilerin jönprömiye oynamaları mümkündü. Bununla birlikte hepsi de şöhretlerini kaybetmiş eski jönler gibi muhteris fakat kifayetsizdiler. Üstelik Calibe'nin isminden medet umuyorlardı. Nâzım Hoca'ysa hepten dışlanmıştı.

Calibe Hanımefendi'ye doğrudan doğruya başvekil cevap verdi. (Yüzü seyiriyordu başvekil hazretlerinin.)

"Affınıza sığınırız hanımefendi" dedi. "Karşıda Park Otel'deydik. Bir şevk anında Halim, 'Bize gidelim...' diye tutturdu. Galiba rahatsız ettik."

'Grand dam' susuyordu. O sırada beklenmedik bir şey oldu ve Şermin Halim Bey'in yanına yaklaşarak:

"Emrederseniz, ben size hizmet edebilirim, beyefendi" dedi.

Şefkatine rağmen boyunduruk altına girmeye asla tahammül edemeyen kahverengi gözler birden çevrildi; upuzun kirpikleri arasından 'primadonna' bizim 'subret'i süzdü. Sonra beklenmedik misafire gülümsedi:

"Estağfurullah efendim. Meslektaşlarımla çalışıyorduk. Tiyatro ısıtılamadığından buraya çağırdım onları. Şimdi müsaade ederseniz, provaya devam edelim. Haftaya prömiyerimiz var..."

Şermin mücadelesinde inat etti. Bir gülünçlük hissetmiştim o halinde. Hemen çilingir sofrası kurmaktan söz açıyor; iyi bir çilingir sofrasının özelliklerini sıralıyordu. Mesela soğuk mezelerden sıcak mezelere geçiş... beyazpeynir, çiroz, kavun filan derken patlıcan kızartması, midye, azıcık ciğer, yağlı kâğıtta azıcık pastırma.

Mesela mezenin ille tadımlık olması gereği, ki mideyi yormasın, içkiye yer kalsın.

Ama şu an bir star karşısında oynadıklarından ötürü her biri yeniden ünlenme hayali ve sevdasıyla kavrulan gözde ziyaretçiler kapıya yönelmişlerdi. Başvekil hazretlerine yol veriliyordu. Şermin kalakaldı, Calibe Hanımefendi bıraktığı yerden sürdürdü "melun leke" monoloğunu:

Kan kokuyor hâlâ şurası:
Arabistan'ın bütün kokuları
Temizleyemeyecek şu ufacık eli!
Of! Yeter artık! Yeter...

O akşam Şermin'le Degüstasyon'a gittik. Bana, Calibe Hanımefendi adına korktuğunu söyledi.

"Neden? Niçin?" diye sordum.

Şermin'e göre hanımefendi mağrurdu, bir taşbebek kadar cansız, donuktu sahiden. Ve küstahtı! Kendine fazla güveniyordu: bu hesapsız, gılsız gışsız davranışları bir gün koskoca Calibe'yi...

"... aşırı cesur, kimseyi umursamıyor. Fakat Feridun Bey, bizimkisi gibi ülkelerde saray entrikası çevirmek lazım değil midir?"

Şekspir nedimesinin sesi, hareketleri, yumuşakbaşlılığı ve nihayet her haliyle tam bir kadın oluşu hoşuma gidiyordu. Sözleri ve yargısı üzerinde fazla düşünmedim; içimden tasdik etmek gelmişti, tasdik ettim.

"... Zavallı adamı mahçup etti. Hem de onun gibi, Halim Bey gibi mevki ve servet sahibi bir adamı... Ben her adımımı soğukkanlılıkla atarım, defalarca ölçüp biçtikten sonra. Başarmak için büyük mücadele verdim. Bu yüzden de menfaatlerimi kollamak isterim her zaman."

Bir bakıma aynı tarz insanlardık Şermin'le. Ne var ki o gece beni tedirgin eden, isimlendiremediğim bir şey hükümrandı. Duygu karmaşasıyla boğuşuyordum. Mesela Şermin'e iltifatlar yağdırıyordum:

"Gözlerin ne kadar güzel!" diyordum. "Ne dese boyun eğeceğim bu gözlere. Evet evet, şimdi zehirli bir kadehten seninle birlikte içebilirim!"

"Feridun Bey, flört havasına giriyorsunuz; yoksa yanılıyor muyum. Ne oldu böyle size?"

Şermin muhakkak ki yanılmıyordu. Tuhaf bir arzuyla yanıp tutuşuyordum: Bağrında ölüm saklasa, yine öper kucaklardım onu. Bu, şehvetti.

Yalnız tam yaklaşacağım sıra, Taşbebek Calibe Hanımefendi'nin alabildiğine soylu hayali aramıza giriyor, dikkatle ve gururla yüzüme bakıyor, yiter yitmez de ben, Şermin'i hep *Serseri Milyoner*'deki bataklık gülü haliyle görüyordum. Oysa genç kadın çoktan incelikler, eleganlıklar ekleyivermişti hareketlerine. Hafiften Calibe Hanımefendi'yi andırdığı (veya taklit ettiği) bile düşünülebilirdi. Gelgelelim asaletini ucun ucun kazısaydınız, hep o operet hizmetçisi içten pazarlıklı kız!

"... Bu akılla giderse bakalım sonu ne olacak bizim Taşbebek'in?"

Bir sual mi, yoksa istikbale ait önsezilerden duyulan sevinç, özlem, intikamını alacağını bilmenin iç huzuru mu?

Sonra dönüyor Şermin, pervasızca ayağına çağırıyor yaşlı garsonu ve yediğimiz mantarlı fileminyonun sosu hakkında bilgi istiyor. Yemek pişirmeye meraklı olduğundan değil, bir gün lazım olur diye. Malum, çilingir sofrası, Avrupa mutfağı, vs... İhtiyar ve siyah elbiseli garsonu dinlerken, burun kanatlarının hızla açılıp kapandığını fark ediyorum.

Artık sokaktayız.

Şermin "küçük flörtlerden" kaçındığını, bakireliğiyle övünç duyduğunu "... Şekerim kolay değil: Onca Anadolu turnesine rağmen...", kendisini evleneceği erkeğe "sakladığını" şuh bir sesle anlatıyor. Acaba kavrıyor muymuşum? Acaba bağışlayabilecek miymişim? Acaba hislerimden emin miymişim, uzun vadeli "resmî" bir münasebet mi düşünüyormuşum? Vakit, geceyarısına yakın. Karanlığa daldım: Rüzgârın savurduğu mavi ve çok açık kül rengi bulutlar, lacivert gökyüzünde, iri yıldızların ve yarım ayın önünden akıp geçiyorlar. Bakire Şermin koluma girmişti; hâlâ bü-

yük aktrisin sonunu merak ediyordu.

Makbet inanılmaz bir başarı kazandı. Bu tarz ağır eserlerden pek hoşlanmayan, daha çok revülere, müzikallere, vodvillere, melodramlara yatkınlık gösteren seyirci kitlesi, Calibe'nin büyüleyici oyunu karşısında kendinden geçti, akın akın tiyatromuza geldi. Taşbebek Calibe, ilk gece kendisine gönderilen sepet sepet çiçekleri, toptan, öteki hanım arkadaşlara bıraktı. Şermin'i koca bir sepet orkideyi koluna takmış, tiyatrodan kaçarcasına çıkarken görmüştüm.

Sonra, ikimiz de büyük aktrisin hayat macerasını gördük. Devrin başvekiline meydan okuyan bu muhteşem kadın, Şermin'le ben ayrı ayrı sahnelerde yükselirken, unutulmuşluğun çamur deryasında bile isteye yürüdü, görkemle ilgili her şeyden uzaklaştı.

Kısa bir süre de olsa Calibe Hanımefendi'nin dikkatini çektim. Bu, *Makbet* başarısının hemen ardındandır. Büyük yıldız garip bir asabiyet içindeydi. Kendisine önerilen rolleri beğenmiyor, hatta yalnızca kendisi için yazılmış yerli eserleri bile geri çeviriyordu. Dedikodu kazanına bakılırsa, Calibe'yle Halim Bey'in arası açılmıştı. Halim Bey, karısını aldatıyormuş. Hem de pek genç bir kızla... Yenilmeye hiç alışık olmayan hanımefendi, söylentiye göre, krizler geçiriyormuş.

Bense iki üç kez karşılaşmalarımızda onun asabiyetinde bir donukluk, insanlardan bir uzaklaşma, tiksinti hissediyordum. Bana:

"Yılbaşı akşamı kavalyem olur musunuz, Feridun Bey?" demişti.

Elbette çok şaşırdım.

"Şeref duyarım hanımefendi, haysiyet duyarım."

Megolamanlığım tutmuş olacak, bu teklifin ardında başka manalar gizlidir sanıyordum. Birlikte Kervansaray'a gittik. Hanımefendi tepeden tırnağa fümeler içindeydi ve başını elmas işlemeli bir taç süslüyordu. Ağır adımlarla balo salonuna girdik. Orkestra günün en gözde parçalarını çalıyordu. Büyük çam ağacı rengârenk sırça toplarla ışıl ışıldı. Masalarda kırmızı mumlar yanıyor, yaprak uçları diken diken kokinalar bu mumları çevreliyordu. Herkes çok şıktı. Yine de hanımefendinin apayrı bir ağırlığı, üstünlüğü vardı. O, içeriye girerken uzun, kalabalık, bol mumlu bir

masaya baktı. Orada Halim Bey'in bazı arkadaşlarıyla –mebuslar, işadamları, aşırı makiyajlı şişman hanımlar, vb– oturduğunu gördüm. Calibe bir daha bakmadı ve meseleyi benimle de konuşmaya tenezzül etmedi.

Bambaşka şeylerden açıyordu zaten. Hayattan neler beklediğimi –lüks, itibar, emir kudreti, servet, şöhret, hayranlık– öğrenince şaşırdı, adeta düş kırıklığına uğradı.

"Emin misiniz?" diye sordu da.

"Herkes istemez mi bunları, hanımefendi?"

Calibe yüzünü buruşturdu.

"Peki ama o zaman niçin bu mesleğe intisap ettiniz" dedi; "Büyükada'da faytoncu, Şişli'de taksi şoförü, Haylayf'ta cankurtaran da olabilirdiniz."

"Sözünüzü tam anlayamadım."

"Şimdi sosyete böyle mesleklerin delikanlılarına düşkün. Pekâlâ zengin bir dul ayarlayabilirdiniz... Şaka Feridun Bey, şaka. Mamafih tiyatronun öldüğünü söylemeliyim size. Bence cemiyet başka birtakım kıymetlere... veya kıymetsizliklere kayıyor."

Halim Bey'in masasını işaret etmekteydi sanki. Sustuk. Ne demek istediğini hâlâ kavrayamamıştım. Fakat büyülü bir hava soluduğumu hissediyordum. Calibe'nin yüzünde handiyse bütün bir hayat hikâyesi okuyordum. İşte bütün düş kırıklıklarını acı kahkahalara dönüştürmüştü; işte sayısız çelişkiyi daima ölümcül bir yumuşaklıkla törpülemekteydi; sükûnetinde doğayı altüst etmiş bir kasırga sonrasının izlerini görmek mümkündü.

O yılbaşı gecesi bir kere dans ettik. Bütün Kervansaray'ın bize baktığını algılıyordum. Hanımefendi dönüşte elmas tacını çıkardı, kucağına gelişigüzel bıraktı...

Bir gün de kuliste, ayna karşısında duruyordum. Yalnızdım. Kapı açıldı ve Calibe kulise girdi. Siyah bir pelerine bürünmüştü; yakasında beyaz kamelya! Saçları rüzgârla dağılmış, yüzü solgun, makiyajsızdı. Olanca kişiliğiyle bulunduğu her yeri dolduran bu kadın beni ayna karşısına mıhlayıvermişti. Yansıda birbirimize baktık. Hanımefendi, en yakınındakiler dışında, kimseye kolay kolay kalbini açmazken, bu defa gözle görülür bir susamışlıkla:

"Feridun Bey" diye hitap etti bana. "Beni mağrur zannederler. Hatta güzel ve mesut bir kadın olduğuma inanılır. Hayır, hiçbir zaman büyük bir saadet duymadım, ne mesleğimde ne hayatımda. Her şeyi çabucak yaşadım ve bitirdim. Şimdi sadece ayakta kalmak zorundayım."

"Hanımefendi..." diye kekeledim.

"Bir şey söylemeyiniz. Gördükleriniz değil, sakın öyle düşünmeyin. Fakat hiçbirini ben kendim seçmedim."

Galiba sesi titredi.

"... Fakat kimseden yardım talep etmiyorum."

Hep o cinnet kriziyle fırlayıp gitti Calibe. Bir iki dakika sonra sahneye çıkmam gerekiyordu. Aynada kendimi fazla yakışıklı bulmuştum; hiç unutmam, özenle taranmış saçlarımı biraz dağıtmıştım. (Huzursuzluk galiba o an yakama yapıştı.)

O yaşlardayken fark edilemeyecek kadar çabuk geçer seneler. Otuzdan kırka geçen zamanı insan pek anlayamaz, hâlâ son sarhoşluğunu yaşar göçen gençliğinin.

Şermin'in Belediye Tiyatroları'ndan ayrılması da o senelere rastlıyor. Onun yükselişini tek başına ele alırsak, pespembe bir Holivud rüyasıyla yüz yüze geliriz; küçük 'subret' yeteneği sayesinde git git ünleniyor, hayranları çoğalıyor, hayranları arasında pek ziyade seçkin kişiler var... Küçük 'subret' özel tiyatrolarda başrollere doğru yükseliyor, her akşam yüzlerce seyirci tarafından alkışlanıyor, çiçekler gönderiliyor kendisine, kulis kapısında bekleyenler imzalı fotoğrafını istiyorlar... Küçük 'subret' şahsî hayatında yasak bir aşkın kurbanı oluyor, ıstırabını gizliyor, sevgilisi tanınmış bir işadamı, ama evli...

Şermin öylesine şeytan akıllı bir kadındı ki, bizimkisi gibi muhafazakâr geçinmeye düşkün bir cemiyetin değer yargılarını bile altüst ederek, Halim Bey'le içli dışlı münasebetini acı bir aşk hikâyesine dönüştürüvermişti. Uzun etmeyeceğim, sonunda da metres hayatı mutlu bir izdivaçla noktalandı: Calibe'yle Halim Bey boşandılar, Şermin Ayaspaşa'daki apartımana beyaz döpiyesli bir gelin olarak girdi –bilhassa gelinlik giymediğini açıklamıştı gazetecilere. Ooo, evet, Calibe Hanımefendi'ye saygısı, hörmeti

sonsuzdu; bir yuvayı yıkmaktansa, ebediyen bedbaht yaşamaya hazırdı, bu yüzden bugüne kadar ikinci planda kalmayı tercih etmişti... Çok geçmeden bir tiyatro kurdu Şermin, kendi tiyatrosunda başrollere çıktı, gerçekten hak ettiği şöhrete kavuştu.

Benim hayatımda da bazı değişiklikler oldu: Yaşlıca kadınlardan, sahte konteslerden, çapkın dullardan evli genç bayanlara, yıllar geçtikçe de körpe kızlara düşkünlük gösterir oldum. Maddî açıdan bazı zararlarım olduysa da, yakışıklılığım, koruduğum fiziğimle iyi kötü idare ettim. Şüphesiz hâlâ jön oynuyordum.

Calibe Hanımefendi eşinden ayrıldıktan sonra da tantanalı ömrünü sürdürdü; büyük servet sahibiydi yine: Mücevherleri, kürkleri, Tarabya'daki yalısı, görkemli, her biri birbirinden eşsiz antika parçalardan oluşma eşyası lüks bir hayatın devam ettirilmesine uzun süre imkân sağladı. Halim Bey'in yeni eşi "zümrüt gözlü" Şermin –ona artık öyle deniyordu– bir rahibe mazbutluğuyla kendini tiyatrosuna adamışken; Taşbebek Calibe Hanımefendi kâh oynuyor, kâh sahneden uzak kalıyordu. Birkaç ay büyük muvaffakiyetlerle bu sanatı, tiyatroyu sarsıyor; sonra adeta söze dökülemez bir usanç, bıkkınlıkla kaçıveriyordu sahneden. Hayatına değişik erkekler karıştı. Bazan genç, eril bir futbolcuydu sevgilisi, bazan orta yaşı handiyse aşkın ve pek narin, handiyse efemine bir piyanist. Her şeyinde hep tezat, karşı uçlar egemenlik kuruyordu.

Mesela eril sevgilisiyle, futbolcu oğlanla beraberken konuşmasına, davranışlarına bir mahalle kızı senlibenliliği yapışıp kalıyor; onun en soylu günlerini görmüş bizler, Calibe'yi tanıyamıyorduk. Kırkının epey üstünde, sanatkâr bir kadına yaraşmayacak biçimde yayık yayık gülüyor, aşırı boyanıyor, saçlarını daima açık, savruk, omuzlarına dökülü bırakıyor ve taşkın renkli giysileri yaraşır zannediyordu. Sonra, piyanist sevgilisiyle aydın bir hüviyet kazanıveriyor, süzülmüş bohemi yaşıyordu. Çok içtiğini, uyku ilacı, nihayet uyuşturucu kullandığını biliyorduk.

Seyrek görüşsek de, Şermin'le dostluğumuz devam ediyordu tabiî. Bana –sanki onca rezalet geçmemişçesine– hep Calibe Hanımefendi'yi sorardı. *Makbet*'teki günlerimizi, heyecanını asla

unutamamıştı "zümrüt gözlü" Şermin.

"Biliyor musun, beni fark etmedi bile" derdi. "Yanı başında karşılıklı oynadık ve bir tek gün olsun beni fark etmedi. Fakat bir gün kendi tiyatromda görmek isterim."

Bir seferinde dayanamadım:

"Şermin nasıl böyle konuşuyorsun ? Benim tiyatrom, tiyatrom... dediğin onun eski kocasına..."

Şiddetle sözümü kesmişti eski operet hizmetçisi:

"Feridun, sevgilim, belki seninle aynı hamurdan yoğrulmuşuz ama, farklı neticeler elde edilmiş. Hayatla sanatı birbirine karıştırıyorsun sen bu yüzden."

Zaten her şeyi birbirine karıştırmaya başlamıştım. Memlekette akıl almaz durumlar patlak vermişti. Tiyatromuzdaki politika tamamıyla değişiyordu. Bir zamanlar Calibe Hanımefendi'nin kapısından çevirdiği başvekil hazretleri mahkemelere düşmüş, yargılanmış, idama mahkûm edilmişti. Garip, irkiltici, geleceği meçhul bir hürriyet havası esiyordu şimdilerde. Mesela Şermin gençlerin gözbebeğiydi, önce nutuk tarafı ağır basan bir hürriyet piyesi sergiledi, ardından da Halim Bey'den boşandı. Yeniden doğduğunu söylüyordu.

Calibe konusundaki isteğini de gerçekleştirdi doğrusu. Hayatının en karmaşık bir döneminde, bir zamanların tek 'grand dam'ı, her devrin adamı başrejisörümüz Nâzım Hoca'nın talebi ve idare heyeti kararıyla Belediye Tiyatroları'ndan uzaklaştırılmıştı. Asla aldırış etmedi Calibe Hanımefendi. Karar kendisine iletildiğinde:

"Size hiçbir zaman büyük bir kıymet vermedim. Benim için daima küçük mahluklardınız" dedi.

İhtilal ve hürriyet şenliğine kendini kaptırmış Şermin, *Martı*'da birlikte oynamayı teklif etti hemen. Otuzumuzla kırkımız arasındaki son sarhoşluk çağımızı da tüketmek üzereydik ya, o günlerin akışı aynı hızı koruyordu. Ve Calibe Hanımefendi öneriyi derin bir kayıtsızlıkla, aleni bir omuz silkişle kabul etti. "Zümrüt gözlü" arkadaşım büyük övgü toplamıştı. Basında her gün Şermin'le Calibe Hanımefendi'den söz açılıyor, genç bir sanatkârın –kırkını aşmış Şermin..– bu kadirbilirliği alkış topluyordu.

İkisinin yan yana çekilmiş fotoğrafları hâlâ arşivlerde bulunabilir: Calibe Hanım yorgun, çöktükçe de anlamından hiçbir şey yitirmemiş güzelliği bakımsız, uzak ve gururlu; Şermin sokulgan, masum, saygılı, gelgelelim iri gözlerinden kaygılar apaçık okunuyor.

Yoğun kaygının nedenlerini provaya uğrar uğramaz kavramıştım: Nina'da Şermin diye biri yoktu sanki sahnede. Bir defa Nina için o kadar gerekli safiyet, –bakire– genç kızlığında bile Şermin'in yanından geçmemişti; şimdiyse ancak vodvillerde rastlanılabilecek bön bir kız oynamaya kalkışmıştı, hani en sonda umulmadık fettanlığıyla herkesleri birbirine katmasını bekliyordunuz. Arkadina'da Calibe Hanımefendi'nin dümdüz oyunu, yalın tavrı ve rolünde bir yanılsama gibi ansızın kendi kendisi oluverişi, Nina'nın cılızlığını, kofluğunu daha da açık seçik gözler önüne seriyordu. Öğrenilmiş, edinilmiş, yürekten kaynaklanmayan bilgi kırıntılarının sırıtkanlığını alımlıyordunuz Nina rolündeki muhteris aktristen, ancak bu kadarını.

(Belki de daha o zamanlar kaderimin bu işaretlerini anlayabilirdim... Fakat artık geçti.)

Treplev'in annesiyse bu fazlasıyla anlamsızlaşmış, hiçleşmiş dünyanın bütün beyhudeliklerini apaçık biliyor, acısını bir kumar masasında, silah sesini işittikten sonra da gülüşlere boğuyor, kahredici küçük düşüşlerimizi, düşürülüşlerimizi, onurumuzun, gururumuzun ikide birde yabancılarca kırılmasını sadece alayla karşılıyordu. Calibe Hanım, 'yeni'yi anlamayan bir oyuncu değildi Arkadina'da; tersine, yeniliği hiç mi hiç gereksinmeyen bir toplumun içyüzünü kavradığından, dünyayı amansız bir kara mizahın perspektifiyle değerlendirir gibiydi.

Böylesi bir perspektif için bütün koşullar da elverişliydi doğrusu. Şermin, Treplev'i hayli amatör bir delikanlıya oynatıyordu. Delikanlının annesiyle tartıştığı ünlü sahneyi görmeliydiniz! Adeta hayırsız bir evlatla anasının münakaşasıydı bu. İbret açısından parmak ısırtıyordu izleyenine.

Zaten siz, Nina'ya bakarken görmeliydiniz Treplev'in annesini: Yaşadım ben, diyordu sanki, senin gibileri çok gördüm, istesem yine elimin tersiyle itebilirim sizleri, ama bıktım, umutlardan ge-

riye bitmez tükenmez bir can sıkıntısı kaldı, ihtiraslarınız ne kadar iğrenç, sonra ne kadar küçük bir toplumda var olmaya çalışıyorsunuz, hepsi sizin olsun, hepsini size bırakıyorum, ne kadar çok küçüklük armağan ediliyor size, basın bağrınıza, Nina, gözünden okunuyor samimiyetsizliğin, yükselişin sana niye acı versin Nina, sen hep bugünler için yaşamadın mı?..

Sonuçta beklenmedik bir olay, rezalet patlak verdi. Son sevgilisi –genç bir oto yedek parçacısı– tarafından terk edilen Taşbebek Calibe provaya kör kütük sarhoş geldi, ağladı, haykırdı, Şermin'e, öteki oyunculara, rejisöre adamakıllı hakaret etti ve *Marta*'yı yarım bıraktı. Şermin maddî manevî zarara uğradığını söylüyor, ama bir zamanların 'grand dam'ına yine saygı beslediğini açıklıyordu. Güya birisi sormuş gibi şu cevabı verdi basın mensuplarına:

"Hayır, sanmıyorum. Niçin benimle oynamaktan çekinsin, kaçınsın Calibe Hanımefendi?"

Halim Bey öldü. O büyük aktris ise sefaletin pençesine düştükten sonra da uzun süre yaşadı. Halim Bey'in kalpten ölüşü üzerine Calibe hiç konuşmadı. Nina'da alkış toplayan bugünün gözde sanatçısı "zümrüt gözlü" Şermin, genç kızlığındaki bu erken ve bilinçsiz ilişkiye, izdivaca, anılar dağarcığı açısından ehemmiyet verdiğini açıkladı. Tabiî son yıllarında yeniden itibarını ve maddî gücünü kazanmış, servet sahibi kocasından tek kuruş nafaka almamış olduğunu da vurguladı gazetecilere...

Kimi geceler Calibe'yi Beyoğlu'nda görürdüm, omuzlarında pırıltılı, varyete işi bir şal. En adi meyhanelerde rastlayanlar olmuş; boyuna içiyor ve:

"Daha düşmek istiyorum, daha!" diyormuş.

Bir ara yardım toplanacaktı unutulmuş artistlerden Taşbebek Calibe'ye. İki genç tiyatrocuyu kapısından geri çevirdi Şermin: Disiplinsizlik, ona göre, bir sanatkârda en affedilmeyecek şeydi. (Bir disiplin dönemi yaşıyorduk.)

Hoş, zaten yardım filan toplanamadan Calibe Hanımefendi'nin bir otel odasında ölüsü bulundu. Sadece elli sekiz yaşındaydı, ama yüzlerce yıl yaşamışçasına macera doluydu ömrü. Her yerde

yazılar, anılar, değerlendirişler yayımlandı –birkaç hafta. Kovulduğu Belediye Tiyatroları'nın yeni binasındaki törenine çok az kişi katıldı.

O cenaze günü derin bir tuhaflık hissettim. Hayatım, ilişkilerim, mesleğimdeki şu düzmece yükselmişliğim beyhude geldi bana. Kırk yedi yaşımda hiçlik uçurumuna yuvarlandığımı sezinliyordum. Kadınlar, kızoğlankızlar, hatta sodomiye kadar varan cinsî münasebetler hayatımın gizli, karanlık taraflarıydı; bugüne kadar gözlerden ırak tutabilmiştim tümünü. Şermin'in ve yöneticilerimizin önemsediği, özlediği, özendirdiği, gaye edindiği kadar disiplinli bir aktör sayılırdım. Bununla birlikte yalan, ikiyüzlülük dokusuna sızmıştı varlığımın. Taşbebek Calibe bir efsane bırakmıştı ardında; ya ben?!

Ne var ki, Karacaahmet Mezarlığı'nda koluma giren rahmetli Küçük Şinasi şöyle demişti bana:

"Bizler mutlu insanlar sayılırız. Calibe gibilerle, tektük de olsalar, bir arada yaşadık. Bizden sonrakiler yeni Calibe'ler tanımayacak. Bir daha yetişmeyecek büyük yıldızlar, hayatını bir sanat eseri gibi yaşamış Calibe'ler..."

O zaman hanımefendinin sözü kulaklarımda yankılandı:

"... niçin bu mesleğe intisap ettiniz? Büyükada'da faytoncu, Şişli'de taksi şoförü, Haylayf'ta cankurtaran olabilirdiniz..."

Ümitsizliğimi kırmaya çalışıp:

"Ya ne olacak?" diye sordum:

Küçük Şinasi boynunu büktü:

"Sen yücelsin istedikçe her şey küçülecek, cüceleşecek, pek çirkin olacak. Sonra Calibe de akan yıldız ihtişamıyla hayallerimizden silinecek, kapkaranlık bir gökyüzü altında kimsesiz kalacağız."

"Mübalağa etmiyor musun?"

"Hayır. Bundan sonra devleşmek isteyen cücelerin kanlı ihtiraslarına şahit olacağız. Her şeyi kendi emellerine kurban edecekler. Azıcık duygu sahibi bir insan bile yok olacak! Hepimiz yavaş yavaş yok olacağız. Bizleri hiç kimse anmayacak. Zaten artık anlamlı hiçbir şey yapamayacağız. Unutma bunu; Şinasi söylediydi, dersin..."

Allak bullaktım. Akşamüzeri törenin tafsilatını öğrenmek için telefon eden Şermin'e korkularımı söyledim. Sesi şöyle bir çınladı:

"Şekerim, çok haklısın. Memleket güzel günlere gebe; bize düşen ustalıklı işler yapmak. Sen de Feridun..."

"Ama nasıl?" diye isyan ettim.

Tekrar gözümün önüne gelmişti bir devrin başvekilini tiyatro sanatı uğruna evine kabul etmeyen Calibe Hanımefendi: *Hedda Gabler*'de sevdiği adamın eserini ateşe atıyordu. *La Dam O Kamelya*'da Arman Düval'in kolları arasında kan kusarak ölmekteydi. *Budala*'nın Nastasya Filipovna'sında hayatını cennete çevirebilecek binlerce rubleyi şömineye fırlatmaktaydı. *Vişne Bahçesi*'nde benliği yitip giden Andreyevna'ydı.

Fakat bütün bu güzel hayaller, hatırlayışlar gündelik olanın basitliği içinde eridi gitti. Sanatıma duyduğum o son, ihtirassız ama dürüst bağlılık da. Bin çeşit kılığa girdik çıktık; yeniden hürriyet kapıları açıldı, ufkumuzu göremeden tekrar disipline ihtiyaç duyduk; İbnürrefik Ahmet Nuri'den oynadık, derken Brecht'e sıçradık... Kimbilir, Şermin'in yeni önerisi gelmeseydi, *İpekçi Mernum*'la daha çok bir çadır tiyatrosu izlenimi bırakan *Sezuan'ın İyi İnsanı* arasındaki gelgitimi sürdürecek, güzel hayalleri bir daha hiç aklıma getirmeyecektim.

Telefonda:

"Bu kasvet, bu bezginlik... Hamlet'i oynamalısın Feridun!" diyordu arkadaşım.

"Şermin çocuk olma" dedim. "Bizim Tiyatro'da Neron'a döner oynayacağım Hamlet; tahta mızraklar, Kütahya çinisinden kupalar ellerimizde... Düşünmek bile, inan, tüylerimi diken diken ediyor."

Şermin önce oyunculuğumdan söz açtı: Aslında fena bir aktör sayılmazdım, belli bir tecrübem, hâlâ ışıyan yeteneklerim vardı. Fakat senelerce yanlış kullanmıştım. Şimdi beni yeniden bilemek gerekiyordu.

"... Şekerim, bu yepyeni bir yorum olacak. Hamlet'i benim tiyatromda canlandıracaksın. Bu imkânı tanıyacağım sana, prodüktörlüğünü yapacağım."

Üstelik şaka söylemiyordu! Yakamozların parladığı bir mutluluk girdabında boğulayazacaktım. İkinci kez doğmuş, ölümden sonra dirilmiş gibiydim. Birden ruhumun genceldiğini hissediyordum. *Hamlet*! O kararsızlık, bocalayış trajedisi. Kendi hayatımın bütün ikiliklerini ona aksettirebilirdim, onda kendimi sanata bağışlattırabilecektim muhakkak ki.

"Zümrüt gözlü" sevgili arkadaşım –birden Şermin'in yaşantısındaki nice hesabı kitabı silip atmıştı belleğim– her şeyi düşündüğünü... düşünmek ne kelime... çoktan tasarladığını söylüyordu. *Hamlet*'te konuk sanatçı olacaktım. Fakat şimdilik projeyi, haberi gizlemeliydik. Şermin'e göre önce estetik ameliyat geçirmem gerekiyordu: ne de olsa genç sayılmazdım. Gözaltlarım torbalanmıştı. Cildime ne kadar özen gösterirsem göstereyim, kırışıklar can sıkıcıydı.

Şermin:

"Yoksa Kraliçe Gertrud karşısında yaşın meydana çıkar cicim!" diyor ve kahkahayı basıyordu.

Yüz yüze geldiğimizde şunları da fısıldadı:

"Feridun, kimse duymasın; geçen yaz ameliyat oldum. Bak, pırıl pırıl cildim, tek kırışık yok! Her şey fevkalade gizlice cereyan edecek."

Evet, yüzü, teni pürüzsüzdü (veya bana öyle gelmişti). Kaliteli bir nemlendiricinin gerisinde bu cilt hatta ışıltılıydı. Kıvrak bir genç kız gibi ordan oraya sekiyordu karşımda Şermin: İşte boynumdaki, alnımdaki çizgileri mahir eller ortadan kaldıracaktı.

"... Şimdi herkes gerdiriyor."

Mantıksız gelmedi söyledikleri. Ustalığına çok güvendiği kendi cerrahına götürecekti beni. Birkaç saatte Faust'un eremediği sırra kavuşabilecektim, hem de ruhumu satmadan. Birkaç saat ve bir on gün kadar da zorunlu istirahat...

Gittik. Cerrah S. İ. pek alakadar oldu:

"Yüzünüz yorgun, hepsi bu. İhtiyarlık söz konusu değil. Biz yorgunluğu gidereceğiz. Hepsi bu. Mimikler... Mimikler yüzünüzü yormuş, hepsi bu..." diyordu ikide birde.

Lüks bir klinikti. Beyazların göz yakıcılığına, hastane havası-

nın kasveti bulaşıp kalmamış; tersine, Akdeniz güneşi altındaki yörelerin canlılığı eşlik ediyordu. Salonda ekvator renkli bitkiler baş köşelerdeydi. Hoş, hafif fakat kalıcı bir lavanta kokusu; duvardaki eski Yunan tanrılarının –imzasız– usta bir ressam tarafından yapılmış, maviye çalan, mermer donukluğuna hayatın kıvılcımları katıştırılmış, bir dizi portresi; büyücek bir kafeste, akıl alır gibi değil ama. Arjantinli Karlos Gardel'in sesini taklit ederek tangolar söyleyen, yeni ekvator renkli bir papağan... Silenzio, La Komparsita, Madreselva...

Hastabakıcısını çağırdı S. İ.; onda, işin inceliklerini bana gösterebilecekti. (S. İ., Şermin'in ameliyatını herhalde bir hekimlik sırrı kabul ediyordu.) Muayene salonundaki bu sarışın afet, Taşbebek Calibe Hanımefendi'ye o kadar çok benziyordu ki, ağzını açar açmaz hamlığı ortaya dökülmese, donup kalabilir insan. Hastabakıcı, işte sihirli operasyonlarla bu hale getirilmişti. Estetik cerrah, sarışın afetin yüzünü evirip çeviriyor. Eski fizyonomiyi anlatıyordu bize.

"... İlk halini görecektiniz: Surat değil, temizlenmemiş bir işkembe! Fakat kadınlığa, güzelliğe doğuştan eğilimli bir vücut; yerinde duramıyor. Bu durumda, tüyü tüsü dökülmüş bir keçi kadar buruşuk, pütür pütür ciltle uğraşmak gerekiyor; birbirine handiyse yapışık, çipil gözlerin arası açılacak; dişlerin kazmalığını bir dişçi arkadaş elden geçirecek, keskin yara izi gibi etsiz dudakları ben etlendirip dolgunlaştıracağım... Kolay değil, ama imkânsız da değil..."

S. İ., gülerek, Hüseyin Rahmi üslubuna başvurarak yarattığı mucizeyi dile getiriyor. Hastabakıcı geçmişteki yüzünün şu tasvirlerinden hiç de üzülmüşe benzemiyor; dolgun dudakları yarı aralık, porselen dişleri inci gerdanlıktan farksız, yarı baygın gülümsüyor. Şermin kızcağızı uzun uzadıya inceledi. Öyle sanmıştım ki, sarışın afetteki güzellik başarısını kendi operasyonuyla kıyaslıyordu. Cerrahın anlattıklarını birkaç kez yineletti, tatmin olmadı, hep dinledi, hatta notlar aldı. Tuhaftır, S.İ. susar susmaz, papağan Karlos Gardel'in içli tangoları başlıyor, sonra hastabakıcı gülümsüyor, sonra S.İ. konuşuyor, sonra yeni bir tangoya geçi-

liyor... Sonsuz bir esrimeye kapılmıştım.

O esrime içinde Şermin'in içtenliğine, yakınlığına ödenmez gönül borçları duyuyordum. Meğer ne insanmış bu zümrüt yeşili gözlü, ufacık tefecik, kalbi sımsıcak, turne truplarında mücadele vere vere, dişini tırnağına takarak yükselmiş sanatçı arkadaşım!

Nice zamanlar ona haksızlık etmiş olmalıydım: Şermin hayatı tanıyordu. O, Calibe Hanımefendi gibi burnu büyük değildi. Mesela Halim Bey'le evliliği kendisini mesleğine adayabilmesi için çaresizlikler ortasında tek fırsattı. Bugüne kadar birbirinden parlak roller canlandırmıştı, yine de Calibe gibi 'grand dam' ayaklarına yatmıyor, meslektaşlarına olanak sağlamanın yollarını arıyordu; Şermin modern zihniyetin yıldızıydı özetle.

Ah aymazlık!

Çeşitli çizimlerden sonra yüzümün alması gereken şekil tespit edildi ve ameliyat gerçekleştirildi.

Lokal anestezi yapılmıştı; hiç acı hissetmiyordum. Ne var ki gözaltlarımın ince gıcırtılar çıkararak kesilmesi içimi ürpertiyordu. Hele yanaklarımdan başlanarak, pörsük derinin kulak arkasına çekilmesi şiddetli bir mide bulantısına sebep oldu. S. İ.'nin söylediğine bakılırsa, çok başarılıydı netice. Şimdilik şiş'ti suratım, fakat bu şişler tabiî ki inecekti. O morartılar, yoğun morartılar git git sararacak, solacak, ama gül pembesi teni görür görmez de nasıl teşekkür edeceğimi bilemeyecektim. En küçük bir izi bile kalmayacaktı kesiklerin, dikişlerin.

S. İ. moral verirken, sarışın afet hastabakıcı da sürekli gülümsüyor, her zamanki gibi dolgun dudakları yarı aralık, sahte güzelliğinin yıldız yıldız yansımalarını cömertçe saçıyor.

Birbirinden sevinçli haberler veriyordu Şermin. *Hamlet*'i ünlü Şekspir uzmanı Mr. Voog sahneye koyacaktı, eylül başında Londra'dan geliyordu. Mr. Voog beraberinde özel dekor-kostümcüsünü de getiriyordu. Yeni aygıtlardan oluşan ışık döşemi Amerika'dan sağlanacaktı. Oynamak da bana düşüyordu artık, bir an önce iyileşmeliydim.

Gelgelelim ruhen bitkindim. Etrafımda güzel hiçbir şey kalmamışken kendi güzelliğimi koruma ihtirasım saçma geliyordu ba-

na. Dahası, ufak çapta da olsa, bunda bir çirkinlik hissediyordum. Zamanı kabullenemeyişimin altındaki... temelindeki dinmez doyumsuzluktan ürker olmuştum. Tek sevincim, Hamlet'i yaşatacak olmamdı.

Ölmek, uyumak sadece! Düşünün ki uyumakla yalnız
Bitebilir bütün acıları yüreğin,
Çektiği bütün kahırlar insanoğlunun.
Uyumak, ama düş görebilirsin uykuda, o kötü!
Çünkü o ölüm uykularında,
Sıyrıldığımız zaman yaşamak kaygısından,
Ne düşler görebilir insan, düşünmeli bunu.
Bu düşüncedir uzun yaşamayı cehennem eden.

Yeterince çekmiş miydim acıyı, sahiden kahrolmuş, başkaları için kendimi feda etmiş miydim! Yaşamak kaygımda güzel bir ülkü hiç söz konusu olmuş muydu? Evet, orada Danimarka Krallığı'nda ve bende ve her yerde her şeyde çürümüşlükler olduğunu bütün insanlığa haykıracaktım. Hiçbirimizin ölüm uykusunu duygular, rüyalar bezemeyecekti. Bunları haykıracak ve bundan böyle belki de büyük şarkılar dinleyebilecektim.

Şermin artık her gün uğruyordu. Yüzümü inceliyor, değişmeleri fotoğraflarımı çekerek saptıyordu. Yüzüme şaşkın şaşkın bakıyordum aynalarda. Şişler –ruhen bitkinliğimin tersine– azalmaya başlamıştı. Morluk ölü bir kahverengiye dönüşüyordu. Yalnız yapay gençliğim, cildimin kırışıksızlığı bir türlü canlılık kazanamıyordu. Hayır, on dokuz-yirmi yaşın bu pürüzsüzlüğünde gerginliğinde asla gençlik parıltısı, asla o kadifeden ışık, ülger yansıları yoktu.

"Moralini bozma" diyordu Şermin; "ben hep tereyağı sürerim..."

Neler anlatmıyordu ki! Hayatımda onun kadar dünyayı kendine çevrik gören bir ikinci kişi tanımadım diyebilirim. Herkesi sadece ve sadece çıkarı açısından görüyordu; kimseye yüreğinden, karşılıksız bir sevgi duymamıştı. Yaşadığı ülkeyi, ömrü boyunca

iyi kötü tarihçesini çıkardığı iç siyasaları yakından takip ettiğini, tanımış, kavramış olduğunu fark ediyordum. Şermin'e kalırsa, burası sağduyu değil, temkinli adım ülkesiydi. Mesela tiyatro sanatçısı mısın, akara kokara bulaşmaz gözüküp kendini silikleştireceğine, her devirde adımını temkinli atıp, daima en yeniden yanaymışçasına bir intiba bırakmalıydın: Ölçüsü, kıvamı daima en hassas terazilerde ayarlanmış bir muhalefet. İktidarı ele geçirmeye gör: Derhal dışarıya ve bilhassa aşağıdakilere doğru yolu tıkayacaksın! Karşında senden daha iyi bir oyuncu, genç bir yetenek mi var; vicdanının sesini derhal unut ve onu tıkalı kulaklarının sağlayacağı vurdumduymazlıkla zaaflarının dipsiz kuyusuna sevk et... Övünçle ekliyordu:

"Calibe on beş yıl daha göz kamaştırabilirdi. Yaşasaydı, hiçbir zaman başa çıkamazdım onunla, şöhretiyle. Ama ne kadar mağrur olursa olsun, Halim'i bana kaptırmaya tahammül edemedi. Meydan da bana kaldı, cicim!"

Demek en küçük bir aşk kırıntısı söz konusu değildi. Demek tiyatrosunda var olabilmek isteği de söz konusu edilemezdi. Şermin'in Calibe'yle olan pek küçük bir hesabı, intikam tutkusuydu hepsi... Şahsî kin ve nefretlerimiz; bizi asıl bunlar yönetmiyor muydu?

Acaba niye gizlisiz saklısız bütün kalbini açıyordu böyle. Kimselerle sıkı fıkı değilken, beni kendine niye bu denli sırdaş hissediyordu? Mamafih bu soruları yanıtlayacak halde değildim. Suratım madenî bir donuklukla adeta bir siluete evrilmişti, yok oluyordu hatlarım. Şermin de durumun farkındaydı. Hayat felsefesini kesivermişti. Artık, herkesten gizlediği yakın gözlüklerini takıp inceliyordu beni. Sonunda telaşa kapıldı ve S.İ.'yi aradı. Cerrahım her şeyin düzeleceğini söylemeye devam etmekle yetinmekteydi. Ama gün ışığı cildime bir pas alacası serpiştirdi ve pas öylece kaldı.

Pas! sadece pas...

Yazı buhranla tükettim. Tek umudum sahneye kavuşma, *Hamlet*'te fiziğimle değil, fakat ruhumla var olabilmekti. Şimdi Taşbebek Calibe Hanımefendi'nin hayat macerasını daha iyi de-

ğerlendirebiliyordum. Bir gece yolumu çevirmiş; fosforlu neon ışık, güzelliğine meydan okurcasına yıpranmış çehresini yalımlarken:

"Feridun Bey, kıymetleri tükenmiş bir cemiyette yükselmek isteyen sanatkâr olamaz. O kişi, olsa olsa, zavallı bir entrika simsarıdır" demişti. "Sahnelerimiz onlarla dolu..."

Besbelli, düşüş isteğiyle hepimizin ruhsuzluğundan intikam almıştı Calibe Hanımefendi. İntikam mı? Hayır hayır. O gönül indirmemişti.

Acıyla kavrulduğum o yaz sonu günlerinde, Şermin, "zümrüt gözlü" yeni zaman yıldızı baklayı ağzından çıkarıverdi:

"Şekerim, iyi ki ben ameliyat olmadım."

"Şaka mı söylüyorsun Şermin? S. İ.'ye giderken, seni ameliyat eden cerrahın o olduğunu söylemiştin."

"Sana cesaret vermek içindi, Feridun."

Bu sözü kayıtsız, mırıldanarak söylemişti. Sonra dünyayı yine kendine çevirdi ve aynı şuhlukla baştan aldı:

"Evet, iyi ki olmamışım. Feridun, itiraf edeyim ki, yüzün senin olmaktan çıktı. Bakalım, seyirci nasıl karşılayacak."

Dermansız, fakat son bir dirençle:

"Neyse ki *Hamlet* büyük eser" dedim.

Şermin şaşırdı. Bu tavrını iyi bilirdim; bir konu kafasında kapanmışsa, yaşadıklarını, yaşantılarını bile amansızca silerdi. Şimdi de amansızca gülüyordu.

Bu paslı suratımla, gün geçtikçe "yamalarını" –rüzgâr yemeye göreyim, bütün dikişler şişiyor, incecik kan sızıntıları beliriyordu– en uzaktan bir bakışa ayırt ettiren ameliyatlı halimle nasıl çıkabilirmişim *Hamlet*'e?

"... Talihsizmişsin şekerim, talihsizmişsin... Zannederim ancak Mezarcı'yı oynayabilirsin."

Derhal Mezarcı'nın türküsüne geçti. Aynı çeviklikle hoplayıp zıplıyor, kabartılmış topraklar içinde kafatasları arıyormuşçasına birtakım hareketler yapıyor, sesinin billur şakımalarıyla donanmasına amansız bir özen gösteriyordu. Türküde dile getirilen sanki yalnız onun için geçerli değildi:

Kazma kürek, bir iki kazma kürek
Beş arşın kefen bezi
Çamur içinde bir delik, bir tümsek
Budur bekleyen bizi.

"Feridun, bir Faust dramı görüyorum sende!"

O mevsim bütün gazeteler, sanat dergileri, "kadın Hamlet" Şermin'in olağanüstü oyunculuğunu yazdılar. Eleştirmenler Şermin'de Calibe'nin yerini doldurabilecek karizmayı duyumsamışlardı. Bu küçük kadın sahnede devleşiyordu. Mr. Voog, Şermin'in mutlaka Kraliyet Tiyatrosu'nda oynaması gerektiğine inanıyordu; lisan sorunu önemsizdi. Ve ben, Mezarcı'da, "kadın Hamlet"le karşılıklı o tek sahnemizde, "bir Faust dramı"ndan 'operadaki hayalet'e indirgendiğimi bütün mevsim boyunca şiddetle yaşayacaktım.

Başıma gelenlerin –Kötülüğün zaferi! Mutlak zaferi!– anlam ve sebepleri üzerinde durmuyorum nicedir. Bir de hatıralar olmasa! Bazan Calibe Hanımefendi'nin Dram Sahnesi'nde Hedda Gabler kimliğine büründüğünü görüyorum ve sanatkâr, "Güzel olsun Eilert Lövborg" diyor, "bir kez de böylesi olabilsin. Gidin artık bir daha da buraya gelmeyin." Bunu yapamam! Calibe Hanımefendi'nin –Hedda Gabler'de– bir hatıra olarak bana uzattığı silahla kendimi vuramam! O, bu silahı daha önce bir başvekile uzatmış, başvekil de ölümünü o zamanlar göze alamamıştı.

Zaten hemen beyaz ipekliden döpiyesi, yüksek ökçeli beyaz iskarpinleriyle Şermin bu görüntüleri siliyor, Gogol'ün piyes kahramanı Halim Bey'in koluna giriyor, konfetiler yağıyor, Komparsita çalıyor, avuç avuç serapantinler saçılıyor. Sonra biz Brecht'in bütün eserlerini İbnürrefik üslubuyla oynamaya başlıyoruz, ışıklar sönüyor, perde açılıyor, spot altında duruyorum. Derken aynı binada Taşbebek Calibe Hanımefendi'nin kimsesiz tabutunu görüyorum, Küçük Şinasi yanıma geliyor, biz ne kadar yaşarsak yaşayalım, burada artık bir daha böyle bir 'grand dam' görmeyeceğiz diyor, şimdi kaldırım melekleri uçuşuyor etrafımızda, kıymıklı tabutun önünden rahmetli Şinasi'yle birlikte geçiyoruz. Evet,

Küçük Şinasi fazla yaşamıyor, onu da toprağa veriyoruz soğuk bir kış günü. Şimdi her ikisinin de mezarı kayıp. Ben, boş yere, Calibe Hanımefendi neden bir Greta Garbo olmadı, efsanesi nasıl da çabuk unutuldu, diye düşünüyorum.

Ama Şermin çoktan zırhını kuşanmış. Hamlet'i haykırıyor; eleştirmenler yazı üstüne yazı karalıyorlar, cerrah S. İ.'nin ekvator renkli papağanı en güzel Karlos Gardel tangolarını "kadın Hamlet", "zümrüt gözlü" için söylüyor; işte Şermin, kaldırım meleği, yerli Greta Garbo olup çıkıyor, gelin görün ki sahneden hiç inmeyen, ortalıktan hiç kaybolmayacak bir Greta...

Yerli Greta en sonunda:

"Feridun, yaşadığın toplumda zaferin tacı sivri dikenli olacak" diyor, "defne yapraklarından değil. Dikenleri battıkça hoşnut kalır herkes, sana tapar..."

Ne yazık ki bu hatıralar kalıcı.

Şermin'le yine görüşüyoruz. Arkadaşım gelecek yıl, Amerika'da büyük başarı kazanmış bir müzikalde benim oynamamı istiyor. Bir tür modern Frankeştayn öyküsüymüş; şu adeta jiletle doğranmış yüzüme bilhassa yakışacakmış, sahnede ağzımı açmadan dursam yetermiş. Hele o rüzgâr oyuklu gözlerim "Çin işi Japon işi bir harika" yaratacakmış. Hedda Gabler'in armağanı siyah tabanca beni hâlâ korkuttuğuna göre –ne kendime, ne başkalarına çevirebiliyorum– neden olmasın? Şermin, Frankeştayn'a biraz da komedi unsuru katarsak, halkın sevgisini yeniden kazanabileceğimi söylüyor. Bizde asıl böyle efsaneler ölümsüzmüş...

(1981)

Suva dö Pari

İnsanların çekilip kaybolabilecekleri romanları olduğunu evsiz barksız kaldığım akşama kadar bilmiyordum. Kapıyı açıp içeri girince, önce hiçbir şeyi yadırgamamıştım ama, Neşat Fehmi Bey'in Bankalar Caddesi'ndeki küçük aydınlatma mağazasından aldığım, solgun gece mavisi yarım karpuz biçimindeki, uzun okside demir ayaklı lambanın tuhaf bir iç sarsıntısıyla sallandığını görür gibiydim. Sanki bana, "Artık çek git; mümkünse, beni de al götür..." diyordu.

Bu lambayı buraya getirdiğim bir akşam, Tepebaşı'ndan geçmiş, uzakta leylakî ufuklar görmüştüm ve deniz, Haliç altın yaldızlı duruyordu. Lamba adamakıllı ağırdı ağır olmasına, yine de orada kalakalıyor, herhangi bir taşıta binemiyor, yürümem gerektiğini düşünerek, gelecek için bir şeyler umuyordum. Bu bir sırdı ve sırrın ne olduğunu senelerce çözememiştim. Sonra turuncular, leylakîler kaybolmuş, kızıl bir karanlığa bürünmüştü. Kalbimde mağlupların ezginliği kalmıştı.

Işığı yakınca solgun gece mavisinin buğuları arasında o tiyatro sahnesi tekrar kuruldu ve Şadıman Ayşın biraz topluca vücuduyla biz seyircilere doğru yürüdü. Omuzdan askılı, jüponlu, eteği kabarık tuvaletinin dekoltesini, tuvalet gümüş rengiyken, siyah, ama yine gümüşî pırıltılı bir şal örtüyordu.

Arkada, Paris'in ünlü Maksim Gazinosu'nda, hususî bir loca olması gereken yerde, Reşit Baran smokinini giymiş, papyonunu bağlanuş oturuyordu. Şadıman Ayşın biz seyircilere bakarken, galiba onunla konuşuyor, ona sesleniyordu.

Rejisörün beylik mizanseninden aklımdan çıkmayacak bir figür doğmuştu. Böylece, yıllar yılı, tanıdığımız ama yüzlerini bir türlü göremediğimiz kişilere seslenmekle yükümlü olduğumuzu düşünmüştüm. Galiba onlarla yazışmış, onlarla konuşmuştum.

Bu, her akşam böyle olmalıydı: Kır saçlı, orta yaşı aşkın erkekle genç sayılabilecek kadın, her akşam, ikinci perdede Maksim'de buluşuyorlar; ilki gençliği, ikincisiyse şefkati arıyordu. Tiyatroya geldikten sonra, makiyajlarını tamamlayıp sahne kıyafetlerini giyince, daha birinci perde başlar başlamaz, her ikisi için de yeni kimlikler, kişilikler belirmez miydi?

Ses dalgaları kaybolmadığına göre, onların da sözleri sonsuza kadar çınlayıp durmaktaydı.

O zamanlar bu Maksim Gazinosu'nu ne kadar çok görmek istediğimi hatırladım. Sahaflar'dan bulduğum, cildi yıpranmış bir Paris planında Maksim'in yerini boş yere aranırdım. Sonra Paris aklımdan çıkmıştı.

Fakat şimdi şehir –kötü romanlarda yazıldığı gibi, ışıklar içinde yüzerek önümüzde uzanıyor. Eyfel Kulesi'nin sivri ucu, Maksim'in, camları jelatin kâğıdından yapılmış pencerelerinden, elbette değişik açılarıyla görünüyordu. Sarı saçlı aktris, küçük küçük, sahne adımları atıyor, kâh sağda duruyor, kâh solda duracağa benziyor; her defasında da bu karton ve çıta Eyfel Kulesi görünüm değiştiriyordu. Sonra Şadıman Ayşın'ın önü ve arkası açık, yüksek ökçeli, sivri topuklu, kırmızı iskarpinleri vardı ki, bunlar da her defasında görünüm değiştirmekteydi.

Aktris, "İnsanların birbirine yavaş yavaş kalbini açması ne güzel şey..." der demez, eskisi gibi gözyaşlarımı tutamıyordum. Oysa ölmüş babam, kolumu hafifçe çekiştererek, "Ağlama! Ağlarsan, bir daha tiyatroya gidemezsin" diyordu. Bunun ne önemi olabilirdi?!

Zaten Reşit Baran da ayda bir kez Maksim salonlarına geliyor, ayda bir kez, genç ve güzel bir kadınla akşam yemeği yiyor, kırmızı ya da beyaz şarap içiyor, ebedî gençlik tutkusunu yıkımlarla yaşadıktan sonra Şaziye Moral'ın yanına dönüyordu. Onun, karı-

sı rolündeki Şaziye Moral'a ayda bir yaşadığı gençlik tutkusu fırtınaları için söylediği ne yalanlar, ne masum içe kapanışlar vardı.

Şimdi bu gece, Neşat Fehmi Bey'in içli lambasından gözlerimi ayıramaksızın fark ediyordum ki, evli bir adamın hayatıyla yalnız bir insanınki arasında düşünüldüğünce uçurumlar yoktu ve özlemler, arayışlar hep aynıydı.

Üç oyuncu da hepsi çoktan ölmüş kişilerken, lambanın yarım karpuzunda yaşıyorlar, çocukluğumun, yeniyetmeliğimin bütün hayallerini kışkırtıyorlardı. Mesela Şaziye Moral'ın aldatıldığı hakikatini öğrendikten sonra durumu belli etmeksizin, masa altında, ancak biz seyircilerin görebildiği ve zavallı Reşit Baran'ın göremeyerek, yalanlar söylemeye devam ettiği sahnede bir bacak titremesi vardı ki, bu anı daha önce yazdığımı, üstelik daha düzgün cümlelerle yazmış olduğumu bilmeme karşın, şimdi hepsini yeniden görmek ve yaşamak heyecanıyla yıkık yıpraktım.

Hem, edebiyat eserinde yalnız bir defa kurulup bütünlenen bir yapı söz konusu ise, nasıl oluyordu da, Şaziye Moral tıpatıp ilkinde olduğu gibi yine beliriyor, bir kâğıdın, bir sayfanın birkaç satırında yeniden yaşamaya koyulmak istiyordu.

İçeriye, öteki odalara geçince de durum değişmedi. Sahnedeki oyun devam ediyor, ben soyunup ev kıyafetimi giyecekken, Tino Rosi'nin plakta dönen sesi *Ayda Bir* oyunundaki şarkısını söylüyordu. Fakat artık odalardaki eşyayı yadırgamaya başlamıştım. İnen akşamın alacası onlara bilemediğim bir hareket kazandırmıştı.

Annemin çeyizinden kalma, yer yer sırrı dökülmüş tuvalet aynası birçok sanrılarla donanmıştı. Burada birçok kişinin hayali yansıyor, koşuşmalar oluyor, sonra bir dalgalanışla hepsi kaybolurken, başka birçok kişinin bulanık görüntüsü aynaya yansıyordu. Yan odadaki eski dolap içe işleyen, inilti ve hıçkırığı andırır gıcırtılar çıkarıyordu. Goblen yüzü eprimiş koltukta günün son ışıkları oynaşıyor, goblendeki çiçekli sepetler oradan oraya savrulur gibi oluyordu. İşte hepsi kıpırdanıyor, annemden babamdan, geçmiş günlerden acıklı bir şeyler söylemeye çalışıyordu.

Yere atılı bir kâğıt parçası görmüş eğilip almıştım. Üstünde

"Ah anneciğim seni hiçbir zaman bu kadar çok özlemedim anneciğim" yazılıydı. Az berisinde durana kurşunkalemle "Geçmiş günlerden biri daha sönmeye yüz tutmuş" diye yazılmıştı. Bir üçüncüsünde: "Ürküp allahaısmarladık diyen insanlar gibi"...

Dün akşam giydiğim, sonra geceleyin çıkardığım, bu sabah da sokağa çıkacağım için giymediğim ev kıyafetim bana o kadar yabancı bir şey gibi geliyordu ki, bir başkasının evine geldiğimden, bir başkasının ev kıyafetini elimde tuttuğumdan kuşkulanıyordum. Epey eskimiş hırkam, dizleri aşınmış pantolonum belki benimdi de, ama ben artık o, bir başkası değildim.

Bir ara Neşat Fehmi Bey'in lambası söndü sandım. Fakat lamba yanmaya devam ediyordu. Bütün hayat, lambanın buğulu camına yansımıştı. Artık birbirlerine duyarlı sözler söylemeyen sahnedeki insanlar, bu eski karıkoca bana yaşadığımız hayatın ta kendisi gibi geliyor, sarışın bir genç kadının mavi buğudaki sahneye ansızın girip hepimize yeni yeni mutluluklar söz vermesini bekliyordum.

Fakat ömrümüzde eski bir ilkyazın günleri ne kadar azdı.

Hem, sonra ne olmuştu ki, aradan geçen zaman içinde, sözlerim birbirine dolanmış, anlatmak istediklerim berraklığını yitirmişti. Çalışma masamda kâğıtlar, yazılıp yazılıp bırakılmış dosya kâğıtları, kalemlerim, küçük not kâğıtları, kitaplar karmakarışık duruyordu. Eski daktilo toz içindeydi. Onda artık epeydir bir şey yazılmadığı belli oluyordu. Sigara külleri dört bir yanı kuşatmıştı. Bir dağılmışlık, bir savrulmuşluk içinde burada, besbelli, ülkülerim, coşkularım geçmiş, sönmüş olmalıydı.

Daha demin Yeni Komedi Tiyatrosu'nun kapısından girmiyor muyduk? Annem dalgın, ablam belki sevinçli, belki kayıtsız, babam biletlerimizi kırışık cüzdanından çıkarıyor... Böyle, Beyoğlu'nu, hepsi rengârenk afişli sinemaları, çiçekçi Sabuncakis'i, pastacı Tilla'yı geçip geldikten sonra, tiyatronun biri mavi kadife, ötekisi parlak sarı atlas perdeleri açılınca kendimizi birdenbire Paris'te bulabileceğimiz elbette aklımıza gelmezdi. Sonra, hem neydi ki, bende bir Paris ışıklar şehri yaratmıştı.

Çalışma masasındaki bütün o ışıltılı, yaldızlı şeyler, kırık biblolar, küçük Çin vazoları, mineli kutular, mumu sıcaktan eriyip eğrilmiş kararık gümüş şamdan, bir zamanlar beni o kadar çok oyalayan bu ufak tefek, artık ışıltısız ve yaldızsız geliyor; Beyoğlu'ndan geçtiğimiz günlerde Franguli'nin camekânındaki mücevheratın renklerini, pırıltısını onlarda göremeyeceğimi sanki ilk kez ayırt ediyordum.

Hoş, görseydim de ne olacaktı? Franguli'nin camekânında görülmüş yakutlu, pırlantalı yüzükler, zümrütlü iğneler, birörnek taşlı küpeler ve gerdanlıklar bütün anlamını yitirmişti. Güzelliklerin insana güzel gelebilmesinin bir masalı yok muydu ve biz o masaldan uzak yaşamak zorunda değil miydik? Gözümün önünden insanların yıkılışları, karanlık, kuytu sokaklar, yirmi beş mumluk, sarı az ışıklı evler geçiyor, her birinden, hepsinden, her şeyden merhamet çığlıkları işitiyordum. Gözümün önünden yapmak isteyip yapamadıklarım, gitmek isteyip gidemediklerim, boş yere, giderim avuntusuyla hayal ettiğim deniz kıyıları, renkli ampullü gece gazinoları, bunların sulara yansıyan ışıkları geçiyordu.

Sonra yabancı evin derin sessizliğini dinleyerek, daha demin kıpırdanmaya koyulmuşken, geçmiş günlerden kalma eşyanın eskisi gibi kaskatı kesilmesine şaşıyordum. Ayırt ediyordum ki, burada tek başına can versem, hepsi yine hareketsiz kalacaktı.

Sahnede, Şadıman Ayşın bize doğru bakarak, "İnsanın birbirine yavaş yavaş kalbini açması ne güzel şey..." diye tekrar söylüyor; bu söz, bu ses ışıkların aydınlattığı sahneden, biz aşağıda, karanlıkta, loşlukta oturanlara yankıyor; bu sesi, bu sesi bir sonbahar gecesi, artık benim olmayan bir evde, iki büklüm oturmuş, kalbim sancıya sancıya işitiyordum.

Maksim Gazinosu'nda Tino Rosi sözümona hâlâ şarkı söylüyor; önce bir piyano başlıyor, sonra çok yumuşak bir erkek sesi, açık seçik anlayamadığım bir Fransızca'yla, galiba, *Mariya tü e ma juva e mon bonör* diyordu. Mariya sen benim neşem ve saadetimsin!

Maksim Gazinosu'nun pencerelerinden görülen, ışıklar içindeki Paris, bu kez, her hafta çıkan *Hayat* mecmuasının moda ve si-

nema sayfalarında belirerek, kaç kez kalbimi yoruyordu. Şık ve süslü hanımlar, başlarında geniş kenarlı büyük şapkalarla, kahverengi beyaz, sepyalı bir fotoğrafta podyum boyunca yürürlerdi.

Reşit Baran yerinden kalkıyor ve Şadıman Ayşın'a biraz yaklaşınca, "Neler söylüyorsunuz; bir rüya değil bu, değil mi?" diyordu.

"Hayır canım. Rüya değil. Fakat bir gece için birbirimizin her şeyi olabiliriz."

"Hayır! Bu sözler bir rüyanın sözleri..."

"Düşünün bir kere: Yeryüzünde kaybolmuş iki insan, bir akşam, alınyazılarında yazıldığı gibi karşılaşıyorlar... kucaklaşıyorlar, büyük bir heyecan içindeler..."

Derken yine sesler eriyor; solgun gece mavisi lamba bana birtakım şapkalar aydınlatıyordu. Mesela şu beyaz hasırdan, iki yanına manolyalar oturtulmuş ve manolyaların saplarından beyaz tül vualeti inmiş şapkayı daha otuz-otuz beş yıl öncesine kadar Parisli hanımların başlarında hatırlıyordum. Parisli hanımları manolyalı şapkalarıyla şarkılarda, resimlerde, siyah ve beyaz kahverengi beyaz magazin fotoğraflarında hatırlıyordum.

Onlar, bu şapkaları, boyunlarına gelişigüzel bağladıkları uzun ipek eşarpları, ellerindeki uzun, beyaz ve ipek eldivenleri, gri keten döpiyesleriyle, işte otuz-otuz beş yıl öncesine kadar: "... daha ne yapacaktım? Hah buldum! Bir damla Suva dö Pari sürecektim!" diyorlardı.

Hasır şapkasının manolyalarından ince, süzgün bir tül inen, gri döpiyesli bu hanımlara bakılarak şimdi sanki hâlâ: "Suva dö Pari! Parisli kadınların sırrı! Bu sır, sokağa çıkarken sürmeyi ihmal etmediği bir damla Suva dö Pari parfönüdür. Burjuva! Hakiki Burjuva asla açık şişe veya gramla satılmaz..." deniliyordu.

Zaten Şadıman Ayşın da şapkasını çıkarmış, konfetilerin başına, saçlarına yağmasını istemişti. Çünkü sahnede bir uçtan bir uca serapantinler fırlatılıyor, kar gibi, renk renk konfetiler sahneye yağıyordu.

Böylece Parisli hanımlar kapalı şişeyi açıp bir iki damla parfön sürüyorlardı. Parfön şişelerinin o kadar koyu mor ve gece mavisi karışımı büyüleyici rengini ilk hangi zaman gördüğümü pek çı-

karamıyor, ama bu şişelerin bir sanat eseri gibi alımlandığını, bellekte iz bıraktığını başkalarına er geç anlatabilirim sanıyordum.

Zira, Suva dö Pari parfönünün modası geçince, mor ve gece mavisi karışımı şişeleri bir köşeye fırlatılıp atılmamış mıydı?

Oysa o zamanlar, tıpkı bir sanat eserini –varsın kötü bir roman olsun– andırırcasına, gökyüzünde yıldızlar ve helezonî havaî fişekler, Paris'in meşhur Eyfel Kulesi önünde bu hanımlar... sırtı tamamen dekolte tuvaletli Paris hanımları, locaması bir balkonda durarak, Paris'e bakmak istiyorlar, fakat çok geniş kenarlı eflatun tafta şapkalarından inen Suva dö Pari şişesi rengindeki mavi mor bir vualet sebebiyle ışıklar içinde yüzen Paris gecesine biraz saklanmış, gizlenmiş olarak karışıyorlardı.

Fakat ben etrafımda açık şişe veya gramla satılan insanlar görüyordum. Belki de ıssızlığın asıl sebebi buydu.

O zaman Tino Rosi susuyor, Mariya kimsenin neşesi ve saadeti olamıyor, geceye yansımış renkli ampullerim sönüp giderek, ben de, elden düşme şu Çin vazolarına, kırık dökük biblolara, mineleri dökülmüş küçük kutulara bakıp, dayanılmaz bir sızı duyuyordum. Neşat Fehmi Bey'in lambasında *Ayda Bir* piyesinin sahneleri kaybolmuş, konfetiler ve serapantinler, bir başkasının evi gibi olan benim evimde, ayaklar altında çiğnenmişti.

Çok zamanlar var ki hayatım zehir gibi geçiyor. Kapımı kimse çalmıyor, çalanlara ben açmıyorum. Çalan her telefon bende korku uyandırıyor. Sonbahar, kırık pencere camından bir sarmaşığın kızıl yaprak dökümüyle geldi. Frenkasması yapraklarını döküyor.

Fakat bazı günler, ölmüş annemi, kendimi bildim bileli içi boş duran ve yerine bir yenisi de konulmamış Suva dö Pari parfönü şişesinin tozunu alırken görebiliyorum. Tuvalet masasında kim bilir kaç yıl kristal şişelerin görevini yüklenmiş bu mor ve gece mavisi karışımı şişeyi niçin hatırladığımı ve sanki hâlâ yerli yerindeymişçesine gördüğümü bilmiyorum.

Hatta, akşamleyin, birkaç kez önünden geçerken gördüğüm gibi, Neşat Fehmi Bey'in Bankalar Caddesi'ndeki, ışıl ışıl lambalarla, camlarından Franguli yakutları, safirleri, zümrütleri ışıyan kü-

çük mağazasında Şadıman Ayşın *Ayda Bir* piyesini oynamaya devam ediyor; yarım karpuz biçimindeki buğulu gece mavisi bir lambanın altında durarak, bu eski piyesin uzun repliğini, aynı ezberimdeki gibi, tekrar söylüyor:

"Düşünün bir kere: Yeryüzünde kaybolmuş iki insan, bir akşam, alınyazılarında yazıldığı gibi karşılaşıyorlar... kucaklaşıyorlar, büyük bir heyecan içindeler. İki insan... kim ve ne olurlarsa olsunlar... İkisi de, kalplerinde birikmiş ne varsa, birbirlerine söylüyorlar. Ve ertesi sabah, bir başlarına, tekrar mahzun, bedbaht olacaklarını artık unutuyorlar..."

Mavi, yeşil, kırmızı, eflatun ve mor, yavruağzı ve sarı abajurların, gece lambalarının, billur avizelerin kesme ışığında sahnedeki oyuncu, Tino Rosi'nin plakta dönen sesine sarılmış, döne döne uzaklaşıyor ve gitgide çalgılı kutuların dantela etekli, biblo balerinlerine dönüşüyor.

Bana gelince, kalbimde hep mağlupların ezginliği, çok zaman var ki, kiralık romanlar arıyorum; anlatımının, üslubunun inceliki, cümlelerinin güzel olması hiç önemli değil. Fakat artık kimse roman kiralamıyormuş.

(1993)

İçindekiler

1. Cumartesi Yalnızlığı

Hüzün Kahvesi 11
Yürek Burkuntuları 19
Türküsüz 37
Asalak 51
Güzün Savaş 65
Cumartesi Yalnızlığı 75
Ağlayan Kiremitler 81
Zeytinliklerin Altında Sükûn Yok 87

2. Kitaplara girmemiş hikâyeler

Bi Keman 99
Yıllar Var ki... 101
Eski Bir Kalbim 109
Prens Hamlet'in Trajik Öyküsü 119
Suva dö Pari 149



N 975-293-12
89752 9312

DK DOĞAN KİTAP